

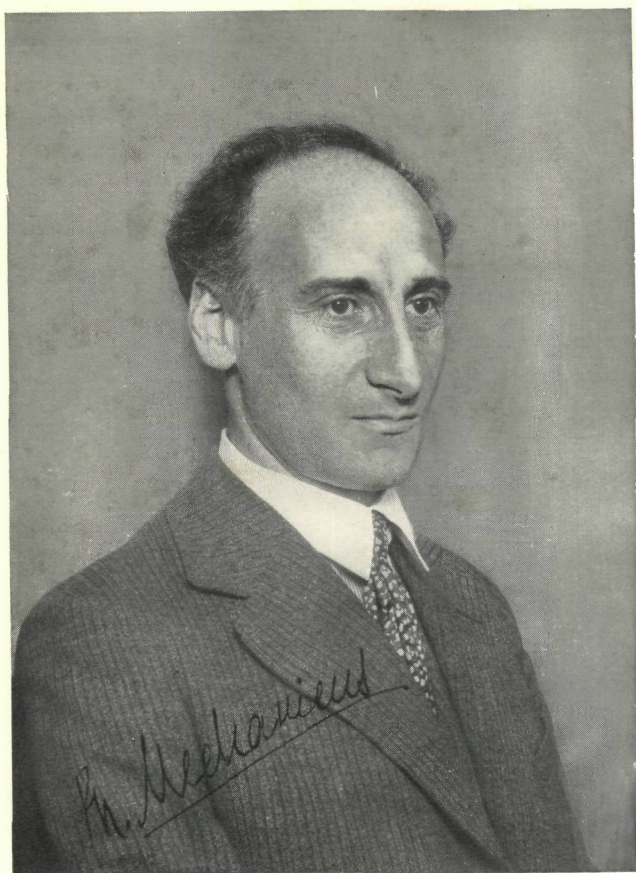
van
sikkel
en
hamer

van
sikkel
en
hamer

philip mechanics
andries blitz
amsterdam

van
sikkel
en
hamer

Portret van den Schrijver

van sikkel en hamer

door
philip mechanicus

andries blitz - uitgever
amsterdam

TER INLEIDING.

Bij de geboorte van het bolsjewisme hebben aan zijn wieg doodbidders gestaan, die het wicht een kort bestaan voorspelden, en sedert is de voorspelling in alle landen der wereld tallooze malen, en in vele toonaarden, herhaald. Dat het bolsjewisme een gemakkelijken strijd heeft gevoerd om zich te handhaven, of dat het een gemakkelijken strijd voert om zich verder door te zetten, kan bezwaarlijk worden beweerd; dat de weg van zijn moeilijkheden reeds ten einde is, evenmin; — doch men zal zich, wanneer men de feiten aan een eerlijk onderzoek onderwerpt en het essentieele afzondert van het bijkomstige, gedwongen zien te erkennen, dat het bolsjewisme bezig is, en met groote doelbewustheid bezig is, in weerwil van alle tegenwerpingen, die denkbaar zijn en die ook wij in dit boek ontwikkelen, zijn weg te banen. Er komt inderdaad duidelijk tekening in het staatkundig beeld van Sovjet-Rusland. Er zitten groote bochten en sterke hellingen in den weg van het opportunisme, dien de bolsjewistische bewindvoerders zijn gegaan, en nog *s t e e d s* gaan, doch de twee groote doelen, die het wezen van den Sovjetstaat vormen: planmatige staatsproductie en centrale distributie van goederen, zijn consequent in het oog gehouden en dichter bij hun uiteindelijke verwezenlijking gebracht. Er zullen, wanneer de Sovjetstaat zich in vrede en rust kan ontwikkelen, nog vele jaren voorbijgaan, alvorens het staatsproductie-apparaat volkomenheid heeft verkregen en geruischloos functionneert, doch de grondslag is, hoe versch ook nog, definitief gelegd en de levensvormen, die zich op dezen

grondslag kristalliseeren, vertoonen reeds de teekenen van duurzaamheid.

* * *

In dit voorwoord moge op den allervoornaamsten trek uit de bolsjewistische samenleving, voor zooveel hij West-Europa ten nauwste raakt, even het licht vallen: de productie van goederen, en de distributie van goederen. Het zou struisvogel-politiek zijn zich te ontveinzen, dat er tusschen de bolsjewistische economie van Sovjet-Rusland en die van het Westen feitelijk een uiterst scherpe strijd gaande is, die voor een van beide stelsels beslissend is. Het Westen kent de periodieke economische crisis: ruwe verstoring van het evenwicht tusschen productie en consumptie, of distributie, met groote maatschappelijke ellende als gevolg. De crisis, waarin wij thans leven, is zeker een zeer hachelijke. Weliswaar is zij met allerlei politieke en andere moeilijkheden vermengd, doch zeker is, dat thans ook in kringen, waar dit in normale tijden niet het geval placht te zijn, zeer ernstige twijfel is gerezen aan de fundamenteele gezondheid van ons Westersch economisch leven. Het experiment in Sovjet-Rusland — wat den zuiver economischen kant ervan betreft — is daarom ook voor ons een leerschool: het moet aantoonen, of inderdaad een economisch stelsel denkbaar is, waarin een centrale macht in staat is bij voortduring het evenwicht tusschen productie en consumptie in stand te houden. Blijkt het daartoe niet bij machte, dan ontvangt de staatkundige gedachte van het socialisme een zwaren schok, dien het, bij de geestelijke malaise, waarin het al sedert vele jaren verkeert, moeilijk zal kunnen verdragen, — slaagt het, dan zal het kapitalisme van het Westen daaruit noodzakelijkerwijze de consequenties moeten trekken.

* * *

Wat zich in Sovjet-Rusland ontwikkelt is een krachtig kapitalistisch staatscommunisme, dat langzamerhand de sterke karaktertrekken, die het Westersch kapitalisme als productie-stelsel vertoont, heeft overgenomen. Zooals het Russisch communisme wat zijn staatkundige belichaming betreft onafwijsbaar de despotische kenteekenen draagt van den bodem, waarop het is geboren, zoo draagt het wat zijn economische structuur betreft eveneens de in het

oog springende sporen van zijn afkomst: het West-Europeesche kapitalisme. Aanvankelijk zijn herkomst verlooche-nend door de instelling van een geldlooze huishouding, heeft het successievelijk alle middelen, die het Westen in een reeks van jaren op grond van de practijk heeft ontwikkeld tot het verruimen van zijn economischen rijkdom, in zijn economisch arsenaal opgenomen en past die met minstens dezelfde scherpte toe. Onder deze middelen treft men naast elkaar aan: voortdurende versnelling van het arbeidstempo en tarief-loon, de twee meest-kenmerkende methoden van het kapita-lisme. Een scherpe economische strafwetgeving, die in de handen van den staatsrechter een meedoogenloos wapen is, bekroont de middelen, die er op berekend zijn, den staat de goederen te leveren, die hij noodig heeft.

Het bolsjewisme is, in weerwil van zijn belijdenis van maat-schappelijke rechtvaardigheid — die het ten onrechte ziet in maatschappelijke nivelleering, — een harde leer. Het ont-komt, daar het Marxistisch communisme wat zijn arbeids-methoden betreft, geënt is op het Westersche kapitalisme, ook niet aan zijn consequentie: het maakt den mensch klaar-blijkelijk niet lossen van de machine, doch bindt hem daar-aan even meedoogenloos. Maar men kan het den moed van de strak-doorgetrokken lijn niet ontzeggen. Het doet in wer-kelijkheid een heroïsche poging om in het ingewikkelde en voor allerlei invloeden zoo gevoelige productieproces p l a n - m a t i g h e i d te brengen en daardoor aan de teisterende economische crisis te ontkomen. Dat het op den duur aan dergelijke crises werkelijk ontkomt, dat een centrale macht m a t h e m a t i s c h z e k e r productie en consumptie tegen elkaar kan afwegen, is voorloopig nog niet b e w e z e n, maar dat zij de voorwaarden daarvoor bevat, en dat zij bij sto-ringen sneller kan ingrijpen en sneller herstel kan brengen, zou men mogen verwachten. Productie en consumptie krijgen alleen een gedwongen karakter, waarnaar de samenleving zich moet voegen.

Onloochenbaar is dat het Westen hier halverwege is blij-ven steken: het heeft weliswaar trusts en kartels gevormd, die het afzetgebied regelen en onnoodige goederenverspilling uitschakelen, en het heeft op het gebied der rationalisatie voortreffelijk werk verricht, doch van echte, weloverwogen planmatigheid is nooit sprake geweest. In werkelijkheid is het een halfslachtig systeem, dat misschien niet ten onrechte „pseudo-kapitalisme” wordt genoemd. De hevige crisis, waar-

in zich ons economische leven thans bevindt, de verwarring op internationaal terrein in alle opzichten leiden velen er reeds toe, in de richting van planmatigheid een definitieve oplossing te zoeken. Ook de vermindering van onze goederenvoorraden als gevolg van de — naar het schijnt blijvende — inkrimping van onze economische mogelijkheden, die uit zelfbehoud dwingt naar rationeeler samenlevensvormen te zoeken.

* * *

Het zou verkeerd begrepen eigenbelang zijn, alleen uit weerzin tegen wat uit Sovjet-Rusland komt, onverschillig wat, de oogen te sluiten voor de proef der planmatigheid. West-Europa is geneigd, daarbij te denken aan de geestelijke vormen, waarin deze planmatigheid zich openbaart. Het Westen wijst deze vormen onvoorwaardelijk af; het heeft zijn eigen geestelijke ontwikkeling met de erkende waarde der menschenlijke persoonlijkheid, en deze blijve onaantastbaar. Wat zich in Sovjet-Rusland in dit opzicht openbaart is inheemsch gewas, dat op het Russische grondgebied klaarblijkelijk welig gedijt, doch voor den export naar het Westen ongeschikt is. Rusland kan rustig in het genot daarvan worden gelaten, zoolang het Russische volk zelf het genot van het despotisch staatsgezag wenscht te verdragen. Maar het Westen zou, met verwaarloozing van de typische geaardheid der Russische gezagsvormen, de resultaten van de planmatige productie kunnen onderzoeken en daaruit naar zijn eigen geaardheid conclusies trekken en vormen ontwikkelen.

In verscheidene landen van Europa, in Engeland, Duitschland en Frankrijk, en ook in ons eigen land, begint het geloof aan de doelmatigheid, doch ook aan de onontkoombaarheid, van planmatige productie hoe langer hoe sterker te worden. Dit geloof komt ongetwijfeld voort uit het besef van de hopeloosheid van den economischen toestand van Europa.

Ook Sovjet-Rusland houdt met deze wetenschap rekening en vindt er een krachtigen impuls in om zijn eenmaal begonnen experiment met kracht voort te zetten, totdat het definitief zal zijn geslaagd.

Indien Europa verstandig is, blijft het met helder oog tegenover het Russisch experiment staan en maakt het zich de resultaten, indien deze daarvoor aanleiding geven, tijdig ten nutte.

ECONOMISCH TOERISME IN SOVJET-RUSLAND.

De grenzen van het rijk der Sovjets zijn tegenwoordig voor den buitenlander niet meer zóó hermetisch gesloten als dat sedert de revolutie het geval placht te zijn. Aanvankelijk werden tot het Sovjetgebied slechts toegelaten de zoogenaamde buitenlandsche communistische delegaties, bij wie door aanschouwing van het werk der revolutie de geestdrift moest worden ontvlamd, noodig voor de versteviging van het contact tusschen de Russische en de buitenlandsche communisten, benevens sympathiseerende buitenlandsche intellectueelen, wier uitspraken het moreel crediet der revolutie moesten verhoogen. Zoowel de eene groep als de andere was van de bolsjewistische regeering gemeenlijk de gast, die voor een deel wel het bolsjewistische woord over de Russische grenzen uitdroeg, maar voor de Russische schatkist toch niet bepaald financieel gewin opleverde. Moreele steun voor een revolutie is een begeerlijk goed, maar toevloed van financieele middelen is onontbeerlijk voor de instandhouding van een staat.

* * *

Sedert de ontplooiing van het vijfjarenplan, dat matelooze sommen eischt, die de Russen niet uit eigen kracht kunnen opbrengen en het buitenland niet wenscht te leenen, is de behoefte aan kapitaal gestegen tot scherpsten nood. De onverwacht-krachtige economische opbloei van Sovjet-Rusland heeft anderzijds in het buitenland een, uit sympathie of vrees geboren intense belangstelling gewekt, die zich, na het goed-

afgeloopen avontuur van een aantal voortrekkers, die den moed hadden zich in het hol van den Russischen beer te wagen, tot een onweerstaanbaar toeristisch verlangen heeft gecondenseerd. De Russische regeering heeft de handigheid gehad, dit verlangen in een bepaalde bedding te leiden en is thans bezig het te exploiteeren en het in zeer gewaardeerd goud om te zetten.

De Sovjetregeering heeft den Europeeschen en Amerikaanschen toerist plotseling ontdekt en de grenzen des lands voor hem geopend, — mits zij beschikken over een goedgevulde beurs. Zij heeft zoowel in het buitenland als in het land zelf een uitgebreide organisatie tot stand gebracht, die den toerist biedt wat hij in een land als Rusland redelijkerwijze aan hulp en comfort verlangen kan. In de groote hoofdsteden van Europa — ook te Amsterdam — en te New York, heeft de Russische regeering bureaux ingericht, die het toerisme naar de Sovjet-unie suggestief aanmoedigen, in Rusland zijn in alle groote steden, van Noord tot Zuid, van West tot Oost, agentschappen gevestigd, waartusschen een zeer innige samenwerking bestaat. Moskou is van deze agentschappen het centrum, dat de reizen der toeristen van te voren regelt; de agentschappen voeren de opdrachten van Moskou stipt uit. Deze geheele organisatie staat bekend onder den naam „Intourist”. Zij begint in Europa zoo langzamerhand burgerrecht te verwerven. Haar omvang kan worden afgeleid uit het feit, dat zij te Moskou beschikt over een leger van zeventig gidsen, te Leningrad van vijftig, in de andere steden van Rusland naar verhouding. Deze gidsen zijn bijna alle jonge vrouwen, die hun talen in vele gevallen goed spreken.

Openstelling van de grenzen der Sovjet-unie voor den buitenlander beteekent niet, dat hij daar op eigen gezag vrijelijk kan rondzwerven. Zelfs niet voor degenen, die in Sovjet-Rusland te boek staan als de „vrienden van Sovjet-Rusland”. Het bezoek aan, en het oponthoud in Rusland is, hoe wijd de grenzen zelf thans ook openstaan, toch aan zeer scherp toezicht gebonden. Niemand wordt toegelaten, of hij moet van te voren een lange lijst met vragen invullen, o.a. omtrent zijn schoolopleiding, zijn maatschappelijken staat, zijn maatschappelijke herkomst, het doel zijner reis. Niemand verwijslt in Rusland zonder dat van uur tot uur wel niet zijn gangen worden bespied, doch de plaats van zijn oponthoud toch altijd en terdege wordt gekend. Zoodra hij in een stad aankomt, is hij verplicht zijn pas af te geven aan het bureau

van „Intourist” en niet vóór hij de plaats verlaat, krijgt hij zijn pas terug. Het bezitrecht op den pas is een vreugde, die de toerist slechts kent, zoolang hij zich onder het toezicht van de gidsen van „Intourist” in den trein bevindt, die hem naar een volgende stad brengt. Nauwelijks uit den trein, strekt zich de soepele, doch desniettemin streng-gebiedende hand van de vrouwelijke gids uit. De toerist gehoorzaamt.

De schrijver van deze reisindrukken heeft een poging gedaan om aan het beperkende toezicht van „Intourist” te ontkomen, ten einde op eigen compas door de Sovjet-unie te zwerven en zich onbevangen een scherp beeld te vormen van den staat van zaken. Het is hem niet gelukt.

Hij had van te voren door bemiddeling van den secretaris van het Genootschap Nederland—Nieuw-Rusland, bij de Woks, het departement voor de cultureele betrekkingen met het buitenland, vergunning laten vragen voor een reis op eigen gelegenheid onder genot van de faciliteiten, waaraan de reizende journalist, vooral in een reusachtig rijk als Sovjet-Rusland, sterk behoefte heeft. De Woks verwees ons, onder getuigenis dat tegen onze komst geen bezwaar bestond, hoffelijk naar „Intourist”. Een uitvoerig gemotiveerd betoog, waarom wij juist niet met Intourist wenschten te reizen: het reizen van den journalist wordt door een min of meer toeristisch gezelschap aan moeilijk overwinbare beperkingen gebonden, — bleef aanvankelijk een maand lang onbeantwoord. Uiteindelijk kregen wij het advies, ons aan te sluiten bij een studie-excursie van het genootschap Nederland—Nieuw-Rusland, dat op het punt stond onder de auspiciën van Intourist en Woks samen een reis door Rusland te maken. Daartoe moesten wij, daar de tijd drong, nolens volens besluiten.

Achteraf dient erkend, dat dit wellicht de beste oplossing was. Want op reis in Rusland kwamen wij tot de ontdekking, dat reizen op eigen gelegenheid, dus zonder de voorbereiding van Intourist, practisch zou hebben beteekend: onzekerheid van reis- en hotelgelegenheid wegens den ongehoofdelijk sterken aandrang van toeristen, zoowel binnenlandsche als buitenlandsche. Maar ook tot een andere, nl. dat wie tegenwoordig in Rusland wil reizen op eigen compas, voor Nederlandsche verhoudingen bepaald een rijkard moet zijn. Zoo hebben wij, buigend voor de harde werkelijkheid, ge-

troost de reis-in-gezelschap gemaakt. Desniettemin hebben wij te Moskou gevorscht naar de redenen, waarom wij geen duidelijk antwoord hadden ontvangen op ons verzoek om alleen en vrijelijk in Rusland te mogen rondreizen. Ook op deze vraag konden wij niet anders dan een diplomatiek-ontwijkend bescheid verkrijgen.

De velen, die belangstellen in de vraag, of men in Sovjet-Rusland vrijelijk kan reizen en rondzien, vinden in het bovenstaande relaas het antwoord. Het onbelemmerd reizen en rondzien bestaat er thans klaarblijkelijk niet in den werkelijken zin van het woord. De toeristen, of studenten zijn stipt gebonden aan een vooraf-opgesteld program, — wat in een moeilijk bereikbaar land als Rusland ongetwijfeld ook vele voordeelen heeft, vooral voor hen, die van de Russische taal niets verstaan, — missen bewegingsvrijheid tengevolge van de twijfelachtige waarde van hun passen, en staan onder voortdurende contrôle van de klaarblijkelijk goed-geïnstrueerde gidsen. Behoudens deze beperkingen, zijn zij, in de stad waar zij zich tijdelijk bevinden, vrij om te gaan en te staan waar het hun goeddunkt. Gevolgd worden zij stellig niet, volgens onzen indruk ook niet bespied in de hotels, waar de ambtenaren der G.P.Oe wel een oog in het zeil houden, doch naar ons van betrouwbare zijde werd verzekerd, ten aanzien van de Russen zelf.

De Sovjet-regeering is er inderdaad in geslaagd, een stroom van toeristen uit Europa en Amerika naar Sovjet-Rusland te lokken. Dezen zomer was Sovjet-Rusland niet bepaald overstromd met buitenlanders, doch de belangstelling was toch aanzienlijk, voornamelijk van Amerikanen en Engelschen. Uit Amerika in het bijzonder van twee categorieën: Russische emigranten van vóór den oorlog, voor wie de Sovjet-regeering de gelegenheid geopend heeft om hun Russische familieleden te bezoeken en die van deze kans een gretig gebruik maken, en Amerikaansche kapitalisten, die met eigen oogen zich van de toekomstige economische solvabiliteit van Sovjet-Rusland wenschen te overtuigen. Uit Engeland: voornamelijk van met het Russisch communisme sympathiseerenden, maar ook van lieden verbonden met het zakenleven, die hun voelhorens komen uitsteken.

De Sovjet-autoriteiten hebben getracht, en zijn er vrijwel in geslaagd, de befaamde toeristensfeer te scheppen, die men in vele groote steden van Europa gewend is en waarbij de toerist zich in zijn element gevoelt. Maar zij hebben er tevens

voor gezorgd, dat de toeristen het maximum provenu opleveren. Waar het de Sovjet-regeering om te doen is, zijn: de Amerikaansche dollars, de Engelsche ponden en, ook, de Duitsche marken, die haar deposito's in het buitenland moeten stijven, waaruit zij haar dure machines moet betalen.

De Amerikaan of Engelschman, die in Sovjet-Rusland wenscht te worden toegelaten, begint met een hooge som voor zijn visum te betalen, een som, die voor den Amerikaan twaalf dollar, of f 30 per persoon beloopt. De reis- en verblijfkosten, die de buitenlander betaalt, loopen uiteen, al naar gelang van het aantal personen, dat aan een bepaalde excursie deelneemt, den duur en den aard van de excursie, de geestelijke verwantschap of onverschilligheid van de toeristen. Deze kosten kunnen variëeren van zeven dollar tot veertig dollar per persoon per dag. Daarvoor geniet de toerist verblijf- en voeding in een eerste klasse hotel en alle excursies, die aan een bepaald reisprogram verbonden zijn. De toerist betaalt in de muntsoort van het land, waar hij vandaan komt, of in het algemeen in dollars en ponden sterling: roebels zijn in het buitenlandsch verkeer met Sovjet-Rusland niet toegelaten.

Een uitgebreide en voortreffelijke organisatie draagt er zorg voor, dat hij niet smokkelt. Aan de grens moet hij, gelijk ook vroeger, opgeven, hoeveel buitenlandsch geld hij het land binnenvoert, opdat hij bij het verlaten ervan datgene wat hij overhoudt, weer ongehinderd kan uitvoeren. Maar tegen het invoeren van roebels, die practisch geen goudwaarde bezitten, waakt een over het geheele land verspreid stelsel van door de bank-autoriteiten verstrekte bewijzen, waaruit blijkt hoeveel roebels de toerist officieel als betalingsmiddel in zijn bezit mag hebben. Nog steeds bestaat de mogelijkheid, te Berlijn, Weenen of Riga, tegen een onmogelijk laag bedrag roebels in te koopen, die buitenlandsche specialisten in Rusland overhouden en bij hun vacantie, of vertrek uit Rusland tegen nog onmogelijker som verzilveren, en deze roebels Rusland binnen te smokkelen. De buitenlander in Rusland krijgt voor iederen dollar niet meer dan twee roebels, die een innerlijke koopkracht wellicht van ten hoogste f 0.50 bezitten. De bank houdt van alle wissel-transacties aantekening op bovenbedoelde bewijzen, die de toerist telkens weer moet vertoonen in speciaal voor hem ingerichte winkels, — waarheen de gidsen hem brengen —, wanneer hij daar met roebels betaalt. De roebels, die de toerist aan het eind van zijn tournee overhoudt, kan hij tegen overlegging van zijn

wissel-bewijs weer bij de staatsbanken inwisselen in dezelfde verhouding, waarin hij aanvankelijk heeft gewisseld.

Zoo voorkomt de staat, dat hij met zijn eigen betrekkelijk waardelooze roebels door het buitenland wordt leeggekocht of -gegeten. Hierbij zij aangeteekend, dat het ons geen enkel keer is overkomen, dat wij, wanneer wij in buitenlandsch geld betaalden, roebels als wisselgeld terug ontvingen. Wij kregen ook buitenlandsch wisselgeld terug.

De winkels, waarvan wij hierboven spraken, zijn typische rijk-gestoffeerde toeristenwinkels. Zij staan bekend onder den naam *Torgsin* en zijn in alle steden, die in het buitenlandsche toeristenverkeer zijn opgenomen, aanwezig, of in de hotels waar de buitenlanders logeeren, of in de nabijheid daarvan, zelfs in de douanestations, gelijk te Leningrad, de plaats, waar wij Sovjet-Rusland verlieten. In deze winkels kan de toerist alles krijgen wat zijn hart begeert: Russische snuisterijen, speelgoed, postzegels (speciaal voor filatelisten aangemaakt), leerwerk, Russische hemden, lectuur (die speciaal op den smaak der buitenlanders is berekend), wijnen, vruchten. Voor deze artikelen berekent de Sovjetregeering den buitenlander een redelijken prijs, zoo redelijk zelfs, dat ook de Rus niet zelden buitenlandsche deviezen tracht te verwerven om daarmede inkoop te doen bij *Torgsin*. Een bijzondere attractie vormt de verkoop, soms tegen fancy-prijzen, van juweelen, sieraden en snuisterijen, die aan de vroegere bourgeoisie hebben toebehoord en die thans onder de buitenlanders grif koopers vinden. Doch de kroon spant een rijke keur van miniatuur-ikonen, sieraden, staatsie-gewaden, kronen, afkomstig uit den inboedel van wijlen tsaar Nicolaas II en die de Sovjet-autoriteiten — met een spitsvondigen kijk op de ziel van den koopgragen Amerikaan — juist te Leningrad, in het grootste hotel, aan den verkoop hebben prijsgegeven.

Alles hatelijk spul uit een verfoeide periode, maar waarvoor de buitenlander grif betaalt. Zoo draagt ook de tsarenfamilie nog bij tot de industrialisatie en socialisatie van Rusland.

* * *

Een voornaam element in het leven der buitenlandsche toeristen vormen natuurlijk de hotels. De Sovjetregeering heeft ook op dit gebied gedaan wat zij, bij de middelen waarover

zij beschikt, kon. Vooralsnog beschikt zij slechts over hotels, die het tsarenbewind haar heeft nagelaten. Men kan duidelijk merken, dat evenals het Russische volk, ook de hotels nog altijd lijden onder de gevolgen van revolutie, burgeroorlog en economischen nood. Voor het meerendeel zijn de hotels in Europeesch-Rusland goed, dank zij het solide materiaal, waaruit zij zijn gebouwd. De Sovjet-autoriteiten leggen er in het algemeen niet veel geld voor vernieuwing of verbetering aan ten koste, doch het personeel onderhoudt ze goed. Soberheid, doch zindelijkheid, — dat is de karakteristiek van alle hotels, waar wij in Rusland onderdak vonden. Sommige hotels hebben nog veel van hun ouden luister in hun sfeer bewaard, in het bijzonder het Grand Hotel, op het Revolutieplein, te Moskou, waar de weidsche en rijk-vergulde, doch zelden ontstoken lusters aan de zoldering en het damasten tafelgoed met den trotschen dubbelen adelaar daarin geweven nog steeds een indruk geven van de glorie van het hotelleven in den tsarentijd. Ook de „Gostinitza Leningrad” te Jalta, op de Krim, waar de vorstelijke ruimte der kamers, het spiegelgladde parket en het massieve der fauteuils den luister mededeelen van de oude weelde van dit gedeelte van Rusland.

De buitenlandsche toerist wordt in zijn hotels ingedeeld in klassen. Al naar gelang van den prijs dien hij betaalt, krijgt hij zijn voedsel toegewezen. Wat de kamerruimte betreft zijn allen gelijk; het tekort aan ruimte dwingt den toerist genoegen te nemen met wat hem wordt aangewezen, zoodat hij met een of twee, soms ook met drie of vier mede-toeristen in één, maar toch altijd ruime kamer terechtkomt. Aan tafel — en verder ook op reis — komt het onderscheid aan den dag. Hij, die zeven of tien dollar, of daaromtrent, betaalt, mag bijv. in het Grand Hotel te Moskou geen gerecht kiezen, dat méér kost dan drie-en-halve roebel. Wie meer betaalt, kan zich de weelde veroorloven van een gerecht van vier, vijf of zes roebel.

Een biljet met drie „talons” per dag geeft recht op ontbijt, diner en souper. Voor hen, die veel betalen, is de keuze rijker dan voor hen die weinig betalen. Laatstgenoemden zijn aangewezen op een eenvoudig, doch goed ontbijt, een diner van soep, vleesch of visch, en toespijs, en een souper van een gang van vleesch of visch. Wie buiten datgene wat hem rechtens toekomt het menu aanspreekt, betaalt zwaar: onder de vier gulden vindt hij geen gerecht tot zijn beschikking.

In het algemeen kan de buitenlander ook in de laagste klasse zich voor zijn talons voldoende voeden, ofschoon de beperkte keuze het menu soms wat eentonig maakt. Buiten Moskou, in de groote provinciesteden, is het menu vaak ruimer en gevarieerder.

Te Moskou hebben de autoriteiten een poging gedaan om den buitenlandschen toerist in zijn „natuurlijk milieu” te plaatsen. Niet in het Grand Hotel, dat vooral dient als passanten-huis voor buitenlandsche specialisten, die worden geëngageerd, en waar een rustige toon heerscht, doch wel in Hotel Metropole, dat aan den anderen kant van het Revolutieplein ligt. Dit hotel kent drie klassen: Russen, die hun verblijf in roebels betalen, Europeanen, die in roebels betalen, en Europeanen, die in dollars betalen. Voor laatstgenoemde categorie heeft men evenwel een echte bar ingericht met barmaids die men zich met haar witte schortjes over korte, vlugge rokjes, en met haar rouge op wangen en lippen, in de eerste de beste West-Europeesche lunchroom zou kunnen denken. Gezegd wordt, dat deze meisjes uit de oude bourgeoisie gekozen zijn voor dit „onteerend” baantje, en omtrent haar levenswandel tusschen de Europeanen worden onvriendelijke opmerkingen gefluisterd. Maar ook, dat onder de rasechte communisten harde noten worden gekraakt over deze „zieke plek” in het hotelbedrijf te Moskou.

Alleen in Moskou hebben wij deze „pikanterie” aangetroffen, verder in geen enkele andere stad van Rusland. In de overige hotels moet de ontaarde Europeaan het te zijner opvroolijking slechts stellen met afgezaagde West-Europeesche melodieën, die overigens dikwijls voortreffelijk worden gespeeld.

* * *

De Europeaan, die Rusland bezoekt, heeft het, al betaalt hij dan ook bovenmate veel, niet slecht, wanneer men zijn menu vergelijkt met het poover rantsoen der Russische bevolking. Maar bepaald goed en voortreffelijk heeft hij het op de Russische booten, die het contact met West-Europa onderhouden. Wij hebben het voorrecht gehad, met een uitgebreid internationaal gezelschap — Engelschen, Amerikanen, Franschen, Spanjaarden, Russen — den terugtocht naar Europa te doen op de „Jan Roedzoetak”, een boot van vrij recenten datum, ongeveer 4000 ton groot. Hoe groot ook de vaak

scherp tot uiting gebrachte meeningsverschillen waren over datgene, wat men in Sovjet-Rusland had gezien en beleefd, over één ding was men het volmaakt eens: er moet nog een tweede schip worden uitgevonden, waar men zoo voortreffelijk, zoo gevarieerd en zoo vaak gevoed wordt als op dit schip. Van het klachtenboek, dat zich aan boord bevond, wenschte niemand gebruik te maken, doch indien men er gebruik van had willen maken, zou men slechts één verzuchting hebben geslaakt: Wij krijgen te veel, veel te veel.

Men kan zeggen, dat Sovjet-Rusland geen slecht begin heeft gemaakt met zijn toeristen-verkeer. Het zal echter nog heel wat in omvang moeten toenemen, wil het inderdaad een echt loonend bedrijf worden.

De Russische communisten haten de buitenlanders ontzaglijk, doch hun geld is hun lief.

Pecunia non olet!

ENKELE KARAKTERTREKKEN VAN HET VIJFJARENPLAN.

D o g n á t i p e r e g n á t ! ¹⁾

Inhalen en voorbijstevenen! Dit is de heroische strijdkreet, dien de Sovjet-regeering in het Russische volk heeft geworpen en waarmede zij West-Europa en Amerika in het economisch strijdperk den handschoen heeft toegeworpen. Onder dezen kreet is het Russische volk de wapenriem omgegord tot het doen zegevieren van het Vijfjarenplan en alle verdere plannen, die door de bolsjewistische economen reeds zijn, of nog worden uitgewerkt. Of uit dezen bezeten economischen strijd ten slotte het politieke ideaal der bolsjewisten als een schitterend stuk kristal te voorschijn zal komen, of hij tot het einde toe de classescherpte zal behouden, als waarmede hij is ingezet en reeds sedert bijna drie jaren aanhoudt, daarover blijve het eindoordeel aan de toekomst.

Zeker is, dat het onstuimige revolutionair élan, waardoor de Russische revolutie zich in 1917 heeft gekenmerkt en dat aanvankelijk eer destructief dan constructief werkte, in ieder geval in de maatschappelijke verhoudingen geen concrete basis vond, een rijken voedingsbodem heeft gevonden in het Vijfjarenplan en zich daarin thans ruim uitleeft. De revolutionaire gedachte, het communistisch ideaal — daargelaten welke gestalte zij in de praktijk aannemen — doen in werkelijkheid dienst als ongekend-krachtige economische impuls. Zij hebben aan het Russische volk een groot doel gesteld en tevens een reusachtige taak aangewezen, die, het doel moge

¹⁾ De g spreke men uit als in het Fransche woord gant.

dan ook vooralsnog ver boven zijn maatschappelijk begrip uitgaan en de taak voor zijn feitelijke krachten veel te zwaar zijn, voor de toekomst van Rusland zonder twijfel beslissend zijn en hun sporen op de verdere geschiedenis van het land onuitwischbaar drukken.

* * *

Wanneer men het Vijfjarenplan objectief bekijkt, komt men tot verrassende ontdekkingen.

In zijn algemeene strekking is het niet communistisch, doch zuiver staats-kapitalistisch: het stelt als voornaamste postulaat de economische consolidatie van Rusland als staat, exploiteert de bronnen des lands, met inbegrip van de arbeidskracht, op zuiver kapitalistische wijze. De grondslagen van het plan vindt men feitelijk reeds terug in de tsaristische periode: een groot deel ervan was reeds opgesteld en uitgewerkt door burgerlijke economen, financiers en technici, onder de behoefte, Rusland zijn eigen plaats te geven onder de industriële volken.

De Sovjet-economen — en dat is zeker hun nationale verdienste — hebben deze plannen onderling verbonden en aangevuld met nieuwe, aan nieuwe behoeften ontsproten, en zijn onder den drang van hun politieke ideaal met grooter doelbewustheid en met groote snelheid tot de uitvoering ervan overgegaan.

De bolsjewistische heerschers hebben zich feitelijk tot taak gesteld, een economische ontwikkeling, waarvoor West-Europa en Amerika een kleine honderd jaar noodig hadden, voor Rusland in een periode van vijf, of tien jaar, tot stand te brengen, den staat in geforceerden pas economisch te consolideeren.

Een levendige illustratie van deze gedachte vormen de groote wandkaarten, die men in sommige bureaux te Moskou vindt, waarop Rusland in geëxploreerden staat wordt voorgesteld en het land in zijn rijke verscheidenheid van grond- en delfstoffen is afgebeeld. De potentieele economische rijkdom van het reusachtige grondgebied van Rusland heeft tot den geest van de bolsjewisten gesproken, evenzeer als tot hun voorgangers, zij het op andere wijze, doch even sterk uit de zucht naar de staatsmacht.

* * *

Desniettemin heeft het Vijfjarenplan een volstrekt-eigen karakter. De volledige naam van dit plan is Vijfjarenplan van Socialistischen Opbouw.

De bolsjewisten, die het plan aan de wereld met — in vele opzichten gerechtvaardigden — trots voorhouden, kenschetsen het als een stuk socialistische Planwirtschaft. Het is hier de vraag, wat men onder socialistische Planwirtschaft verstaat. Van werkelijke Planwirtschaft, in den zin van een mathematisch onaantastbaar plan, dat op hechte pijlers steunt, zooals de orthodoxe Marxisten zich de voorziening van een perfecte samenleving denken, kan hier bezwaarlijk sprake zijn. Het is niet een plan, dat, rustend op een hoog technisch-industrieel niveau, als het onwrikbaar fundament van den staat, in de behoeften van zijn burgers voorziet op zoodanige wijze, dat het belang van elk hunner voldoende tot zijn recht komt, gelijk het doel is van socialistische Planwirtschaft. Voorloopig is het niet anders dan een goedgevuld schema, dat als taak heeft het leggen van het fundament zelf, waarop de vestiging van een communistischen staat eerst mogelijk zou zijn. Het Vijfjarenplan is derhalve inderdaad een zoo goed mogelijk georganiseerd program tot het bouwen van een sterken modernen staat, uitgerust met de technische en industriele instellingen, die Europa en Amerika reeds bezit.

Ofschoon het Vijfjarenplan zooveel mogelijk rekening houdt met factoren, die binnen den gezichtskring vallen, zoo is gebleken dat er bij den tegenwoordigen stand van het vraagstuk zooveel onzekere factoren zijn, dat de grondslag ervan in den loop van den tijd aanzienlijk moest worden gewijzigd en het onderling verband ervan aanzienlijk is verstoord. Afgescheiden van de principieele vraag, of er inderdaad een staatkundig verband mogelijk is, waarin met wiskunstige zekerheid productie- en consumptiekrachten tegen elkaar kunnen worden afgewogen, zoo staat vast dat de onzekerheid van verscheidene factoren schuilt in de achterlijkheid der Russische samenleving, waaraan de bolsjewistische regering eischen stelt, aan welke deze vooralsnog niet kan voldoen.

Zoo gaat het plan, niet op grond van de feitelijke resultaten van een gevestigden en terdege bekenden bedrijfsgrondslag, doch louter op grond van een fantastisch economisch desideratum uit — van regelmatige verlaging van de productiekosten

met bepaalde percentages. Zoo rekent het, niet op grond van de capaciteit van goede onderwijsinstituten en voorradige technische krachten, doch alleen op grond van speculatieve economische plannen op bepaalde aantallen technici en geschoolde arbeidskrachten. Zoo blijft het in gebreke, te voorzien in een der voornaamste voorwaarden voor de uitvoering van de economische plannen, nl. behoorlijke transportmiddelen. Doch ook in zijn geheele kapitaalsrekening is het volstrekt avontuurlijk, daar het ten aanzien van zijn financieele verhouding tot het buitenland, waarvan Sovjet-Rusland sterk afhankelijk is voor zijn kapitaalsvoorziening, elken vasten grondslag ontbeert.

In deze omstandigheden te spreken van socialistische Planwirtschaft, die van vaste normen uitgaat, ontleend aan de innerlijke structuur van het economisch gebied, waarop zij toepassing vindt, is eenigszins voorbarig.

Het eenige, waartoe aanleiding bestaat, is te spreken van een planmatig program voor den opbouw van de industrie van Sovjet-Rusland.

Is deze opbouw ook socialistisch? Men moet het antwoord op deze vraag voor het oogenblik schuldig blijven. Wat vaststaat is, dat het plan kent: staatsexploitatie, met het monopolie voor den buitenlandschen handel, industrialisatie, mechanisatie, proletariseering van het geheele volk. Dit is op zichzelf nog geen socialisme, of communisme. Het is mogelijk, doch volstrekt niet zeker, dat daaruit communisme geboren wordt. Dit is afhankelijk van de vervulling van een reeks subjectieve voorwaarden.

In werkelijkheid staat de zaak aldus, dat hier niet de techniek een steun is voor het volk, doch de volkskracht vooralsnog ten sterkste wordt uitgebuit ten behoeve van de techniek. Practisch gesproken doet Sovjet-Rusland thans met andere nuances hetzelfde wat het kapitalistisch stelsel in zijn aanvankelijke ongebondenheid in Europa en Amerika deed. Met dit verschil, dat de ideologie der bolsjewisten een andere is: niet de vrijheid van den individu, doch het belang van de gemeenschap, de collectiviteit, is economische drijfkracht. Deze ideologie heeft zeker, daar zij in een deel des volks met felheid leeft, en in de volkshuishouding groote achterstand heerscht, een creatief karakter, doch geenszins staat vast, hoe lang haar werking zal aanhouden, noch of de uitbuiting lang dan wel kort zal duren. De ideologie berust stellig op een zedelijk beginsel, doch de praktijk zal moeten uit-

wijzen, in hoeverre zij voor verwezenlijking vatbaar is en tot haar recht kan komen.

Men staat hier inderdaad nog voor een *experiment* en niet, zooals de bolsjewisten te Moskou, onder verontwaardigde afwijzing van deze qualificatie, blijken te gelooven, met één been in het duizendjarig communistische rijk.

* * *

Het eenige positieve, dat de Russische arbeiders in het Vijfjarenplan vinden, is een reeks, zeker belangrijke maatregelen van cultureelen en socialen aard. Deze maatregelen danken hun ontstaan grootendeels aan de voor de hand liggende overweging, dat een achterlijke arbeidersbevolking als de Russische slechts voor het economische plan der bolsjewisten gewonnen kan worden, wanneer zij tegenover de zware offers, die het plan van haar eischt, een sprekende contra-praestatie vindt. In kern vindt men hier een economischen ruil: de arbeider leent zich, met zware offers aan arbeidsvermogen, voor een ongekend-intense versnelling van het arbeidstempo ter vergrooting van de productiviteit — de eigenlijke kern van het plan — in ruil voor verkorting van den arbeidsdag. De geschooldheid, die een modern productieproces van den arbeider eischt, vergt anderzijds besef van zijn taak in het productieproces en derhalve liquidatie van het analfabetisme. Beide punten vindt men in het Vijfjarenplan uitvoerig uitgewerkt.

Hiernaast: een reeks sociale maatregelen, zooals loonsverhooging, woningbouw, sociale verzekeringen en andere faciliteiten, die de arbeiders, in ieder geval de gedeelten die er thans van profiteeren, aan het bolsjewistisch bewind binden. Zij vormen een vergoeding voor de karigheid van hun algemeene economische existentie, die het gevolg is van hun feitelijke economische uitbuiting.

Al deze maatregelen zijn belangrijke feitelijke voordeelen, die de Russische revolutie voor de arbeiders heeft afgeworpen en die door het enkele feit, dat Sovjet-Rusland de economische en politieke antipode van het Westen is, moeten worden gehandhaafd. Zij vormen alle tezamen een belangrijken materielen factor, noodig voor de inwerking op de sociale verbeelding en tot versterking van den ideologischen factor.

Het Vijfjarenplan is in dit opzicht een scherpgedacht compromis tusschen de behoeften van den industrieelen opbouw

des lands en een zekere materieele en geestelijke voldoening van de Russische arbeiders, althans de industriele arbeiders en de arme boeren.

Het opent eveneens aan groote groepen arbeiders, door het steeds zich verruimend perspectief van leidende functies in het economisch proces, ongekende kansen op maatschappelijke verheffing. Het Vijfjarenplan verbreedt daardoor naar gelang van zijn tenuitvoerlegging zijn basis in het volk.

Hier is inderdaad een achtergrond, waartegen men de uitvoering van het plan moet zien.

* * *

In dit hoofdstuk vindt men in kort bestek de hoofdpunten van het probleem, waarmede het bolsjewistisch bewind worstelt: het onderling verband tusschen economie en ideologie. Het Vijfjarenplan heeft inderdaad zoowel een economisch als ideologisch aanzicht: zij zijn van elkaar sterk afhankelijk.

Het Vijfjarenplan is agressief. Het is een eerste economisch veldtochtsplan tegen de economie van het Westen. Het wordt uitgevoerd onder de scherpe en steeds weder aangeheven oorlogsleuze: *d o g n â t i p e r e g n â t !*

Deze leuze vindt weerklank, niet slechts bij de communisten, die haar hebben aangeheven en bij hen, die tot de rechtstreeksche geestverwanten van de communisten gerekend kunnen worden, doch verder ook bij allen, die onder den invloed komen van de geweldige politiek-economische oorlogspropaganda, welke de bolsjewisten onverflauwd voeren. Zij gaat daarbij te werk, precies op dezelfde wijze als een land, dat zich in den oorlog bevindt. Zij werpt tot stijving van het moreel van het volk, tot het bewaren van de eenheid en het versterken van de geslotenheid, steeds opnieuw pakkende parolen in het volk.

STAATS- OF COÖPERATIEF LANDBOUW- BEDRIJF?

Terwijl de bolsjewisten het accent der Russische revolutie leggen op de industrie — waarvan zij het gewicht krachtens de Marxistische leerstellingen voortdurend trachten te verzwaren — legt de historie onmiskenbaar den nadruk op den landbouw. Inderdaad is de omwenteling die zich thans op landbouwgebied voltrekt, het belangrijkste evenement van de heele revolutie, wellicht het belangrijkste feit in de geheele moderne geschiedenis. Ruslands structuur is verreweg agrarisch: de boerenbevolking maakt meer dan 80 % van de geheele bevolking uit; van een bevolking van meer dan 160 miljoen zielen zijn nog geen $5\frac{1}{2}$ miljoen industrie-arbeiders.

De proletarische agrarische revolutie, zooals zij zich thans ontwikkelt, is niet voortgekomen uit de behoeften van de groote massa der landbouwende bevolking zelf. De oorspronkelijke omwenteling was een beperkt burgerlijke: berustte op het verlangen van een groot deel der door de grootgrondbezitters verdrukte boeren naar eigen bodem, bevrijding van het knellend patriarchale juk. Bij het uitbreken van de revolutie in 1917 beschikten 200.000 grootgrondbezitters over een vierde van het bebouwbare land in Europeesch Rusland. Maar de spontane verdeling, die neerkwam op sterke versnippering van den bodem, ten nadeele van de krachtigste landbouwbedrijven, had achteruitgang van de toch al uiterst-lage productiviteit van den bodem tot gevolg. Dit was op zichzelf een dringende reden tot moderniseering, mechaniseering van den primitieven landbouw. Het gevaarlijke verzet van den conservatieven boer, die zich genoopt zag zijn nieuw ver-

worven persoonlijke bezit met lijdelijk verzet tegen de veeleischende dictatoriale communisten te verdedigen, een tweede voorname oorzaak van grooten achteruitgang der productie, de rechtstreeksche aanleiding tot collectivisatie.

* * *

Een tocht door de eindeloze, barre, maar vruchtbare steppen van b.v. het Dongebied, met zijn steeds wijkende horizonden en zijn troosteloos eenzame, in de ijle wijde verzinkende boerendorpen, geeft den indruk, dat oplossing van het agrarisch vraagstuk voor Rusland niet kan worden voorgeschreven volgens de verhoudingen van een klein land en dat zij, wilde Rusland snel komen tot de positie van *m o d e r n e n* staat, méér dan drong. Mechanisatie van den landbouw maakt het mogelijk, de ontzaglijke uitgestrektheden van het land te beheerschen en bodem, waar de primitieve ploeg op afstuit, open te leggen.

De bolsjewisten hebben met de collectivisatie zeker de meest-radicalen en hardste oplossing voor het vraagstuk gezocht, die denkbaar was. Zij is het meest tragische deel van de Russische revolutie, daar zij een boerenklasse geheel heeft vernietigd; maar als zij het resultaat oplevert, dat de bolsjewisten ervan verwachten, dan hebben zij in historisch opzicht iets gewrocht. Het agrarisch vraagstuk is niet slechts het grootste probleem voor Rusland, het is eveneens het bezwarende probleem voor Europa en Amerika, dat dringend om oplossing vraagt en waarvoor Sovjet-Rusland thans het proefveld is.

Men krijgt een scherp denkbeeld van wat er in Rusland is geschied, als men midden in de steppe plotseling staat voor een uiterst modern, van nieuwigheid glanzend landbouwbedrijf als Werbljoet. Als uit de wildernis geschoten, uit ruig terrein, dat eeuwenlang gediend heeft als maagdelijke weide voor het vee der kozakken.

Werbljoet is niet het grootste, doch wel een der belangrijkste moderne landbouwbedrijven. Het is een groote combinatie van kolchozen — collectieve landbouwbedrijven — met in het centrum een reusachtige sovchoz — een staatslandbouwbedrijf — en een landbouwschool met proefvelden. De Sovchoz heeft een oppervlakte van 112.000 ha. Werbljoet heeft een eigen spoorweg. Een reusachtige silo staat in het

midden van het landbouwbedrijf; daaromheen groepeeren zich complexen opslagplaatsen en woonhuizen, een paar groote coöperatieve eethuizen, een hotel, herstellwerkplaatsen, groote tanks voor petroleum en benzine, en blokken huizen voor culturele doeleinden. In 1928 werd Werbljoet georganiseerd, in 1929 werd met den arbeid begonnen, in 1931 had de onderneming 80 combines — samengestelde landbouwmachines —, 125 tractors. De bevolking beloopt 100.000 personen, het technisch personeel bestaat uit 1000 man.

De meeste Sovchozen hebben een oppervlakte, die varieert van 30.000 tot 60.000 ha. Maar er zijn er die oneindig veel grooter zijn, zooals de „Gigant”, die eveneens in den Noorderlijken Kaukasus ligt en 220.000 ha beslaat. De ervaring, tot-nogtoe opgedaan, geeft, naar men ons verklaarde, geen aanleiding om de uitgestrektheid der Sovchozen op dit maximale peil te handhaven; dergelijke reusachtige bedrijven werken te log. Vastgesteld is, dat de oppervlakte moet blijven binnen de grens van 50.000 ha. De Sovchozen waren oorspronkelijk opgezet als experiment, om voor den staat het graan te verkrijgen, dat de koelaks weigerden af te geven. Deze staatslandbouwbedrijven bleken grooter mogelijkheden te bezitten dan men zich aanvankelijk bewust was, en thans bezit Sovjet-Rusland ongeveer 3500 van deze bedrijven met een oppervlakte van meer dan tien miljoen ha. De ontwikkeling van de Sovchozen gaat in Oostelijke richting, strekt zich uit van de Zwarte Zee tot Kazakstan. De regeering onderzoekt den grond wetenschappelijk op zijn graanwaarde en past een systeem van decentralisatie toe, teneinde te waken tegen misoogst en hongersnood, een totnutoe periodiek optredend verschijnsel in Rusland.

De Sovchozen staan onder een reusachtige trust, de Graan-trust.

* * *

Naast de Sovchozen staan de Kolchozen, coöperatieve landbouwondernemingen, waaraan het beruchte woord: collectivisatie verbonden is. Men herinert zich de toemellooze drijfjacht in het voorjaar van 1930 van de jonge communisten, niet slechts tot het uitroeien van de koelaks als klasse, maar ook om de middel-en arme boeren te dwingen, tot de kolchozen toe te treden, — waaraan Stalin met zijn opzien-

barend artikel „Duizelig van het succes” paal en perk moest stellen, eensdeels wegens de verontwaardiging onder de kleine boeren, maar ook wegens de afslachting van het vee op groote schaal. Vele boeren maakten van de herkegen vrijheid gebruik om de kolchozen denzelfden zomer weer te verlaten, doch later, in den herfst, kwamen zij terug, naar het heette „vrijwillig”, doch inderdaad uit vrees voor discriminatie: het gemis van de geldelijke en andere voorrechten, door den staat aan de leden der kolchozen in uitzicht gesteld.

De collectivisatie kan, wat haar omvang betreft, inderdaad als een groot succes worden beschouwd. Op het departement van landbouw te Moskou werd ons aan de hand van reusachtige kaarten verzekerd, dat 57 % der landbouwers is gecollectiviseerd. Landbouw beschouwt daarmee de collectivisatie als voltooid. Wat niet is gecollectiviseerd, zijn de kleine bedrijven, die Landbouw, daar zij niet voor de markt produceeren, niet van voldoende economische betekenis acht om zich daarover bezorgd te maken en welke op den duur vanzelf binnen de collectivisatie zullen vallen, omdat zij de voordeelen daarvan zullen inzien. In den Kaukasus schijnt de regeering intusschen op moeilijkheden te stuiten. Ons werd verzekerd, dat de boeren zich daar nog steeds in een soort guerilla-oorlog tegen de collectivisatie verzetten, doch onze zegsman aan Landbouw verklaarde dat men hier te maken heeft met nomaden, die nog niet voor de collectivisatie geschikt zijn. Hoe dit ook zij, de collectivisatie kan wat haar omvang betreft als geslaagd worden beschouwd; zij gaat verre en verre de maximale grenzen, bij het Vijfjarenplan gesteld, te boven.

* * *

De Sovchoz is een staatsonderneming, waar de arbeider tegen loon werkt. Dit loon wordt vastgesteld door den staat, formeel in overleg met de vakorganisatie der landarbeiders, onafhankelijk van de prijzen, door den staat bepaald. Dit jaar is, evenals in de industrie, tariefloon ingevoerd; indien een bepaalde norm wordt bereikt, ontvangt de arbeider een vastgestelde premie.

De kolchoz is een veel fijner organisatie met zijn coöperatieven grondslag. Er zijn drie typen kolchozi: de commune, de artel, de t o w a r i s j t s j e s t w o (deelgenootschap). De laatstgenoemde heeft de neiging te verdwijnen, de eerst-

genoemde is voorloepig naar den achtergrond gedrongen, omdat de boeren niet bereid bleken, de extreme communistische beginselen van volkomen gelijkmaking te aanvaarden.

De artel is het vrijwel algemeen voorkomende type kolchoz. In de artel vereenigen de boeren hun land, hun voorraden, hun werktuigen, hun gebouwen, hun spaargelden, hun arbeidskracht, doch behouden hun woonhuizen, een tuintje en wat vee voor persoonlijk gebruik. De eigendom, die een nieuw lid in den kolchoz inbrengt, wordt in drieën verdeeld: intreegeld, onverdeelbaren inbreng en lidmaatschapsgelden. De twee eerste deelen blijven voor goed aan den kolchoz; het derde, het lidmaatschapsgeld, wordt bij het verlaten van den kolchoz teruggegeven. De artels keeren loonen, dividenden en winsten uit. Alle leden ontvangen loonen, die bij het begin van het jaar worden vastgesteld en gebaseerd zijn op een schatting van de eventueele opbrengst van alle ondernemingen van den kolchoz. In den herfst eerst wordt de loonschaal definitief bepaald. Leden kunnen voorschotten verkrijgen tot een hoogte van zestig pCt., de rest ontvangen zij einde des jaars, wanneer de oogst binnen is. De loonen worden bepaald volgens het type arbeid, dat een lid verricht en volgens den graad van bekwaamheid, waarmee het zijn arbeid doet, doch het hoogste loon mag niet meer bedragen dan het dubbele van het laagste. Uitzonderingen worden toegelaten voor specialisten.

De quaestie van de verdeling van het inkomen staat echter nog in het begin en is nog niet definitief opgelost.

De kolchoz mag niet aan particulieren verkoopen, doch moet zijn graan voor $\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{3}$ aan de regeering afstaan tegen prijzen, door den staat vastgesteld. De rest van het graan wordt na aftrek van zaaigraan onder de leden verdeeld en de prijs daarvan wordt in mindering gebracht van het loon. Indien het overschot méér is dan de leden feitelijk voor zichzelf noodig hebben, moet dit aan den staat worden geleverd.

* * *

De Sovjetregeering heeft het vorig jaar het succes van haar graanpolitiek geproclameerd. Inderdaad heeft zoowel de opbrengst van de Sovchozen als die der Kolchozen de hoogste verwachtingen overtroffen en wat het bezaaide gebied en wat de productie per eenheid betreft. De rijke zomer-oogst van 1930 leverde voor de Sovchozen 56 poed per hec-

tare, of ongeveer 16 poed méér op dan de gemiddelde oogst, die der kolchozen 54 poed, of 10 poed meer dan in de vroegere particuliere bedrijven. Deze cijfers vindt men bij Farbman. De oogst beliep 86.500.000 ton, of 32.6 pCt. meer dan de raming.

Op Werbljoet kon men ons geen nieuwe cijfers verschaffen, omdat de zomeroogst dit jaar in den Kaukasus tengevolge van de droogte was mislukt. Bij Landbouw te Moskou drukte men zich gereserveerder uit: voordat drie jaar verlopen waren, kon men zich over het resultaat der nieuwe landbouwpolitiek bezwaarlijk uitspreken; men moest niet het resultaat van één jaar, doch het gemiddelde over een aantal jaren als maatstaf voor het resultaat nemen. Deze gematigde waardeering, die men van de bolsjewisten anders niet gewend is, was in feite een bevestiging van wat ons in het Don-gebied was medegedeeld. Te Moskou vernamen wij van boeren uit het Wolgagebied, dat ook daar de zomeroogst was mislukt. Sedert zijn in de pers berichten verschenen, hierop neerkomend dat de oogst ook in andere gedeelten van Rusland beneden de verwachtingen is gebleven. Men kan aannemen, dat Rusland thans min of meer in een graancrisis verkeert, niet wellicht wat de voeding van het volk betreft, doch zeker wat den uitvoer aangaat.

* * *

Dat de landbouwpolitiek der regeering kan bogen op een volledig succes, ware een te voorbarige bewering. Zoowel sovchozen als kolchozen baren de regeering zorg. Beide plegen verzet tegen de dictatoriale requisitiemacht van Moskou, die uitgaat van het belang van den staat, waarbij het belang van onderneming en gecollectiviseerden boer beiden in het gedrang komt. De sovchozen vertoonen de neiging, hun ramingen, maar ook hun productiecijfers, te laag aan Moskou mede te deelen, in verband met hun behoefte, voorraden aan te leggen en ruilobjecten te verwerven voor het verkrijgen van de noodige grondstoffen van andere fabrieken. Hier komt de zucht aan den dag, de traag werkende bureaucratie van Moskou uit te schakelen. Het is van belang, de ontwikkeling van deze tendenz in het oog te houden. De Sovjet-regeering tracht haar te beteugelen met strenge strafmaatregelen.

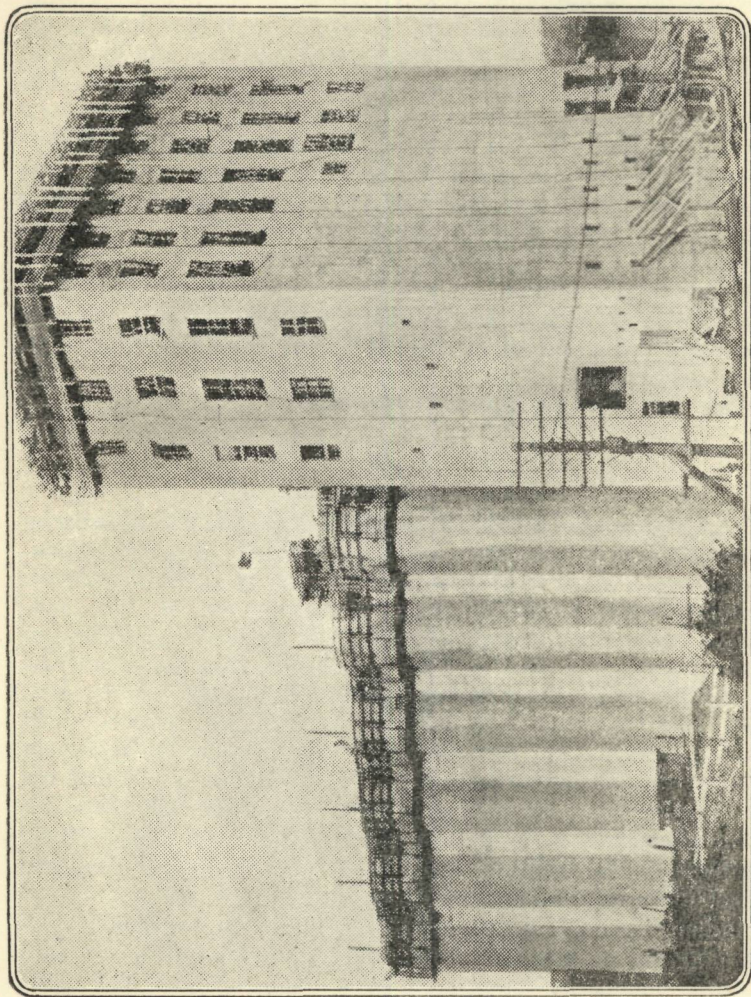
De kolchozen vertoonen een soortgelijke tendenz. Zij ver-

zetten zich eveneens tegen de requisitie, die weliswaar contractueel is geregeld, maar waarbij willekeur volstrekt niet is uitgesloten, vooral bij tegenslag van den oogst, zooals dit jaar het geval blijkt te zijn. De tendenz bestaat — en neemt sedert ons jongste bezoek aan Rusland klaarblijkelijk scherper vorm aan — om, met verwaarloozing van het staatsbelang en -gezag, eerst ruim in eigen behoeften te voorzien. Het gaat voor een groot deel om de overmatige overschotten, waarop de staat formeel recht heeft, beslag te leggen. Hoe ernstig dit verzet thans is, zou men moeten opmaken uit de verordening, die dezer dagen is uitgevaardigd, volgens welke de boeren het recht krijgen, hun overschotten aan industriele ondernemingen en den kleinhandel in de steden te verkoopen.

* * *

Het verschijnsel doet zich voor, dat boeren van den kolchoz met hun hebben en houden de wijk nemen naar den sovchoz. Te Moskou hebben wij een officieel agrarisch vertegenwoordiger van de regeering de vraag gesteld, in welke richting zich de landbouwpolitiek eigenlijk beweegt, aan welk stelsel: sovchoz of kolchoz, de regeering de voorkeur geeft. Of de economische ervaring hier de voorkeur bepaalt. De bewering is geuit, dat het groote succes van de staatsbedrijven de regeering aanleiding gaf, de oplossing van het samengestelde vraagstuk in de richting van den sovchoz te zoeken. Men gaf ons ten antwoord, dat de regeering er niet naar streeft, noch de bedoeling heeft, de sovchozen uit te breiden ten koste van de kolchozen. Bij speciale beschikkingen van den minister van landbouw is het vorig jaar bepaald, dat daar, waar natuurlijkerwijs kolchozen gevormd kunnen worden, geen land wordt uitgegeven voor sovchozen. H i e r n e v e n s bezit Rusland genoeg land, in den Kaukasus en Azië, voor de stichting van sovchozen. Het ligt inderdaad in de bedoeling, om op deze ongerepte vruchtbare aarde de sovchozen uit te breiden, ze als het kan, in de volgende vijf jaar te verdubbelen. In de lente van 1931 hadden de sovchozen 10.500.000 ha bezaaid, de kolchozen 80.000.000, een verhouding van 1 tot 8. Totnutoe hebben de kolchozen een sterk overwicht.

Bekijkt men de zaak van een anderen kant, dan ziet men het volgende: de inkomens van de boerenknechts der sov-

SILO VAN DE GRAANTRUST TE MOSKOU.

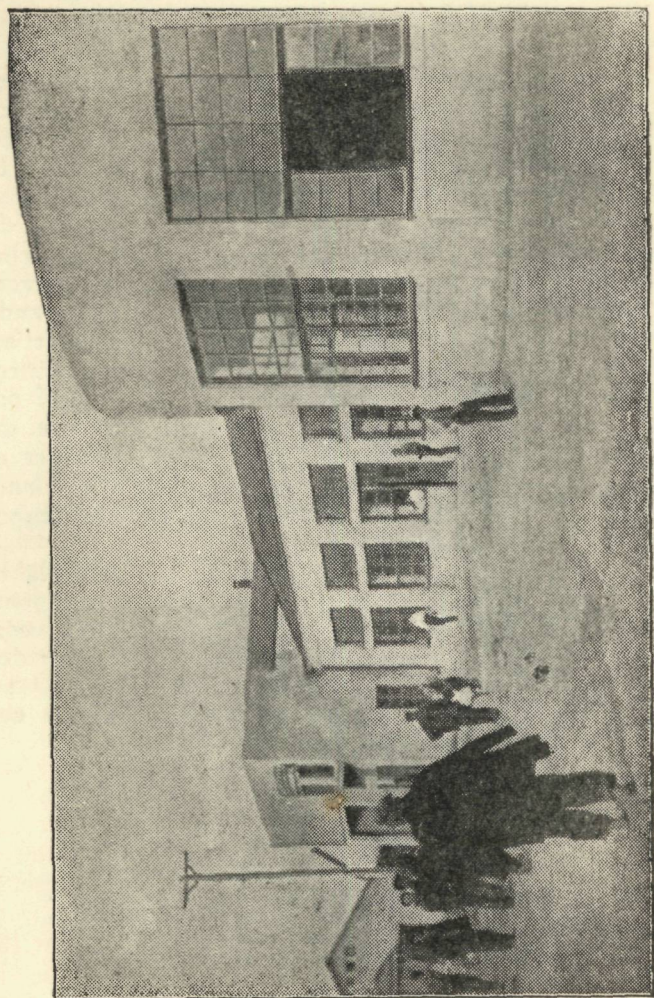
chozen en die der gecollectiviseerde boeren waren als volgt verdeeld: eerstgenoemden sprongen van 100 pCt. in 1928 op 191.8 pCt. in 1931, laatstgenoemden van 100 pCt. op 161.4 pCt. Een groeiend loonoverwicht voor de boerenknechts der sovchozen derhalve. Deze conclusie wordt bevestigd door het door Gaister vermelde feit, dat het peil der loonen op de sovchozen in 1931 $2\frac{1}{2}$ maal zoo hoog was als in 1928, op sommige sovchozen, zooals op de „Gigant”, het gemiddelde loon van industrie-arbeiders in de streek bereikte. Moet men hierin een oorzaak zien voor het feit, dat onder de gecollectiviseerde boeren de groeiende neiging bestaat, naar de sovchozen over te loopen, waar zij een vasten loonnorm vinden en van den druk, dien de Sovjet-regeering op hen legt, bevrijd zijn? De Sovjetregeering gaat deze tendenz tegen door den leveringsdruk van de boeren eenigermate te verlichten, doch het verschijnsel heeft zeker de strekking van verdere proletarisering en versterking van het staatskapitalisme in den landbouw.

Een punt, dat de aandacht verdient.

* * *

Het bovenstaande betreft slechts het graan. De agrarische activiteit der bolsjewisten reikt veel verder dan het graan. Zij streven er naar, Sovjet-Rusland op het geheele terrein van landbouw en veeteelt onafhankelijk te maken. Wij moeten volstaan met dit voor het oogenblik slechts te signaleeren. Overal zoeken zij naar geschikte terreinen voor staatsboerderijen voor de teelt van suikerbieten, katoen, vlas, tabak, thee, rijst, tomaten; voor het fokken van vee en pluimvee. De vruchtbaarheid van den bodem en de verscheidenheid van klimaat zijn dienstige factoren. Fabelachtige organisaties als de Vlasbouwer, de Katoenbouwer, de Varkensfokker, de Veefokker hebben reeds hun plaats in landbouw en veeteelt ingenomen. Reusachtige hoenderparken over geheel Rusland is het nieuwste, dat op het program staat.

Indien Rusland de technische moeilijkheden, waarmee het tot nog toe te kampen heeft, weet te overwinnen, en zijn plannen doelmatig uitvoert, zal het, naar het zich laat aanzien, in een betrekkelijk kort tijdsbestek een der rijkste agrarische landen der wereld zijn, waarmee Europa ter dege rekening zal moeten houden. In welken vorm zich het agrarisch experiment verder in socialen zin zal ontwikkelen, of

FABRIEKSKEUKEN OP WERBLJOET.

de boer zich blijvend in de nieuwe sociale verhoudingen zal kunnen schikken, moet voorloopig worden afgewacht. Het sociale conflict wordt op het oogenblik, nog vaak in scherpsten vorm, uitgevochten, in hoofdzaak tusschen de oude generatie, die zich innerlijk niet kan losmaken van haar sociale en religieuze banden, en de jonge, die onder de bekoring staat van de nieuwerwetsche denkbeelden. In werkelijkheid heeft er niet slechts een revolutie plaatsgehad in de technische structuur van den landbouw en de sociale verhoudingen van het platteland, doch ook in de geesten. De machine, onderwijs, versterking van het verkeer met de stad, nieuwe idealen, hebben de jeugd — en ook een deel der oude generatie, die aanvankelijk de machine wilde vernielen, doch ze tenslotte heeft aanvaard — in beweging gebracht. In het algemeen heeft de agrarische revolutie de plattelandsbevolking, al is haar afhankelijkheid van het bolsjewistisch bewind niet kleiner dan van de vroegere grootgrondbezitters, op een hooger sociaal niveau gebracht. Of zij dit zelf ook algemeen kan waardeeren, is een andere zaak. Zeker is, dat de jeugd hier een mousseerende kracht vormt. De met de roode vlag beplante vrachtauto's met jonge juichende landbouwers, die over de steppen naar de stad trekken, leggen daarvan onmiskenbaar getuigenis af.

Het f e i t e l i j k e is, dat de landbouw uit zijn achterlijken staat is verlost en met vasten stap den weg is opgegaan, waarlangs Rusland tot bloei kan komen en zal kunnen voorzien in de behoeften van zijn volk. De mechanisatie van den landbouw heeft onherroepelijk haar plaats ingenomen. Daaraan valt niets te veranderen. Dit op zichzelf reeds is een revolutie van de eerste grootte.

DE EISCHEN VAN DE HARDE PRACTIJK VAN HET LEVEN.

De bolsjewisten draaien in een vicieuzen cirkel rond: het doorzetten van de revolutie — beperking van de geestelijke vrijheid — forceering van het industriele tempo — groeiende behoefte aan buitenlandsch kapitaal — gedwongen vermeerdering van den uitvoer van goederen — gedwongen beperking van de binnenlandsche consumptie — groeiende consumptiebehoeften van het volk. Tusschen deze desiderata en omstandigheden gaat een tragische wedloop, waarin de positie der figuren wisselt naar gelang van de wisselende omstandigheden.

Het vraagstuk kan aldus worden gesteld: Wat is de verhouding tusschen productiekrachten van het volk eenerzijds, — de behoeften van het volk en de stemming onder het volk anderzijds?

* * *

De bezwaren, waarmee de bolsjewisten bij den opbouw van hun industrie te worstelen hebben, zijn in werkelijkheid veel machtiger dan waarop zij aanvankelijk hadden gerekend. Het is onloochenbaar, dat zij de productiviteit van den arbeid met sprongen omhoog hebben gejaagd. Wij vinden in hun statistische gegevens vermeld, dat de productie per man en per dag van 1922 tot 1930 gestegen is van 6.8 roebel tot 26.2 roebel. Dit is, de cijfers bruto beschouwd, een alleszins waardeerbare vooruitgang. Vergelijken wij onze waarnemingen van thans bij die van twee jaar geleden, dan is het

straffer accent in het arbeidsproces zonder moeite duidelijk waar te nemen. Het draagt klaarblijkelijk een militair karakter. Bij het eerste bezoek, dat wij aan een Russische fabriek brachten, een modern ingerichte broodfabriek te Moskou, waaraan 440 arbeiders zijn verbonden, trof ons dit sterk: uiterst scherp toezicht aan de meedoogenloos-wentelende machines. Denzelfden indruk kregen wij op het werk van Dnjeprostroi, op Selmasjstroi, een fabriek van landbouwwerktuigen te Rostow, elders.

Het tempo der machine treedt hoe langer hoe dwingender op, het strenge toezicht houdt den arbeider aan de machine zonder verpoozing gebonden. Precies als in het Westen. Het economisch beginsel houden de bolsjewisten goed in het oog.

Of de sprong, dien de bolsjewisten maken, niet te groot, te zwaar is voor de volkskracht? Doktoren, met wie wij over de geweldige spanning van het arbeidsproces spraken, verklaarden ons, dat het feit dat de arbeiders hun arbeid met vreugde verrichten, hun psychologischen toestand gunstig beïnvloedt. Voor de bolsjewistische jeugd, voor zooveel die zich met de bolsjewistische heerschappij vereenzelvigt en die nog beschikt over versche, onaangeboorde krachten, is dat waarschijnlijk wel het geval. Vast staat echter, dat een deel hunner ziek of overwerkt in de sanatoria terechtkomt. Merkwaardig is de uitspraak van een Amerikaanschen technicus, die ons verklaarde, dat de arbeidsspanning jonge arbeiders tegenwoordig naar de wodka drijft, dat zich thans méér gevallen van dronkenschap onder de jeugd vertoonen dan b.v. een jaar geleden. Hij erkende dat de arbeidsspanning zichtbaar veel óók van het jonge geslacht eischt. Het natuurlijk tempo van den Rus is niet snel, eerder traag. De bolsjewisten, die Amerika tot voorbeeld nemen voor hun eigen technische organisatie, hechten aan dezen trek van den volksaard waarschijnlijk te weinig waarde. Zij gelooven dat het tempo van een volk niet een vaste, onveranderlijke hoedanigheid is, doch een verworven gewoonte. Dit is natuurlijk tot zekere hoogte juist. Tot welke hoogte, kan moeilijk worden voorzien.

Het volwassen geslacht gaat zeker gebukt onder de snelle technische metamorfose, daar het veelal de technische bekwaamheid en de vereischte geestdrift mist, maar ook het fysieke weerstandsvermogen, dat door den oorlog, de revolutie en den burgeroorlog te sterk is aangesproken om den druk van het nieuwe productie-proces te dragen. Men leest het den leden der oude generatie van de vermoeide gezichten,

men ziet het aan hun vermoeiden gang; zoo zij geestelijk en lichamelijk al niet zijn vernield, zoo verkeeren zij toch in een toestand van lijdzaamheid, onverschilligheid, afwachten.

Er zijn communisten die openlijk toegeven, en ook voor hun verantwoording nemen, dat de politiek der bolsjewisten het bestaande geslacht willens en wetens opoffert, alleen om den grondslag van een communistische samenleving onverwoestbaar te leggen.

De bolsjewistische regeering heeft innerlijk feitelijk reeds met het oude geslacht afgerekend.

Intusschen is het arbeidstempo, naar het schijnt, voorloopig over zijn hoogtepunt heen. De groote vurigheid, die ken- teekenend was voor het begin van de uitvoering van het vijf- jarenplan, is, ofschoon verre van gedoofd, toch aanzienlijk getaand.

* * *

Het economisch motief speelt in de geesten der arbeiders een veel grooter rol dan de bolsjewistische heerschers doen voorkomen. Wij hebben ons voor de vorming van ons oordeel laten leiden door de vergelijking van uitspraken van arbeiders zelf in verschillende deelen des lands. In de kern komen zij op hetzelfde neer: onverdragelijke dwang der communisten, tekort aan levensmiddelen. Wij schrijven de volgende, van een bouwvakarbeider afkomstige uitlatingen over, die wij te Dnjeprostroi woordelijk in onze aantekeningen opnamen: De stootarbeiders oefenen moreelen dwang op de arbeiders uit. Arbeiders worden van het land naar de industrie weg- gevoerd. De vrouwen worden gedwongen in de kolchozen te werken: anders krijgen zij geen eetwaren uit de coöpe- raties. De regeering lokt de arbeiders met wat meer suiker of andere eetwaren, waarvan weinig voorhanden is. De arbeid is zwaar, omdat er niets te krijgen is. De arbeiders leven meestal van brood. De loonen loopen van zestig tot drie- honderd roebel, maar niemand kan daarvan leven, omdat men voor zijn geld niets kan koopen.

Hiernaast plaatsen wij de uitlating van een metaal-arbeider, met wien wij te Charkow een gesprek hadden. Deze ver- klaarde ons het volgende: Het drie-ploegenstelsel eischt te veel van den arbeider. De arbeiders zijn allen vóór het com- munisme, doch t e g e n de algemeene lijn. De sociale kant van ons bestaan wordt opgeofferd aan het vijfjarenplan. Het

tempo van den arbeid wordt opgedreven uit vrees voor de bewapening van Europa. Daardoor worden van de arbeiders bovenmenselijke offers geëischt en wordt de lichte industrie (de levensbehoeften-industrie) opgeofferd aan de zware (de industrie der productiemiddelen). De prijzen der levensmiddelen zijn sterk gestegen. Ik zelf verdien 240 roebel, waarvan ik met mijn familie niet kan rondkomen. Ik kan geen werkkleeren krijgen. Er zijn geen wegen om behoorlijk van het werk naar huis te komen. Er is geen behoorlijke waschgelegenheid. De huizen worden wel snel, doch slecht gebouwd. De coöperaties worden slecht beheerd. Vele dingen zijn niet te krijgen, vele dingen zijn uiterst duur.

Dergelijke uitingen hebben wij op vele plaatsen vernomen. In verband hiermede moet wellicht het jongste besluit der Sovjetregeering worden gezien tot verlaging van de prijzen van verscheidene levensmiddelen.

Wij moesten bij de klachten dezer arbeiders denken aan de veelzeggende opmerking van een jonge, intelligente Russische vrouw, die aan het Sovjetbewind na verwant is. „Men moest eens achter de schermen kunnen zien”.

Het uiterlijke symptoom van de ontevredenheid onder het volk vindt men, althans gedeeltelijk, weerspiegeld in de militaire — de bolsjewisten spreken van: *politioenele* — bewaking, waaronder geheel Rusland staat. Geen gebouw van belang, of punt van eenige economische of strategische beteekenis, of het staat onder gewapend toezicht. Geen fabriek van consumptieartikelen of andere waren, geschikt voor het gebruik, of de arbeiders worden er bij het verlaten ervan gefouilleerd. Twee jaar geleden merkten wij dit reeds op in de Poetiloffabrieken te Leningrad, doch maakten daarvan toen geen gewag, omdat het, zooals ons toen werd verteld, een zeer oud gebruik was, dat met de fabriek was blijven voortleven. Thans zagen wij dit gebruik ook in andere fabrieken toegepast. Zoo het al geen karakteristiek kenmerk is van de wijze, waarop de Sovjetregeering het Russische volk behandelt, zoo typeert het toch den economischen nood.

* * *

De Russische arbeiders vinden in Rusland geen natuurlijke beschermers meer. De regeering behandelt de arbeiders zuiver als politiek-economisch oorlogsmateriaal, hun vakorganisatie staat onder de rechtstreeksche dwingende leiding der

communisten. Stalin heeft, gelijk men weet, het vorig jaar datgene wat er van de oppositie nog over was en zich tegen de z.g. algemeene lijn verzette, „geliquideerd”, vrijwel tegelijk met de koelakki als klasse. Van verscheidene kanten werd ons verzekerd dat arbeiders, die zich als te actieve of al te onstuimige dissidenten doen kennen, en daardoor een gevaar zouden kunnen worden voor den algemeenen geest, volgens de gebruikelijke Russische methode op een dag eenvoudig verdwijnen, naar punten worden overgebracht waar zij zich hun zwakke positie goed bewust zijn. Wat Stalin met hen, die hem den voet dwars zetten, doet, waar zij zich precies bevinden, niemand die daaromtrent opheldering kan verschaffen. Zij bevinden zich in een of andere functie „ergens in de provincie”. Te Odessa werd ons in een vrij goed gesitueerde familie, die een o e d a r n i k aan den staat heeft geleverd, gevraagd, waar Trotzki zich ophoudt. Bij navraag bleek men ook elders niet van het lot van Trotzki op de hoogte.

Tomski, de vroegere leider der vakbeweging, was de laatste figuur met ruggegraat, die het veld moest ruimen. Volgens de uitspraak van een vooraanstaande figuur in de vakbeweging ¹⁾, een creatuur van Stalin, met wien wij een langdurig onderhoud hadden, bestaat er in de vakbeweging „geen oppositie meer” tegen de regeeringspolitiek. In ernst verklaarde hij, dat het standpunt van Rykow en Tomski door het gros der leden van de vakorganisatie niet wordt ondersteund, dat er geen principieele verschillen meer bestaan, dat er alleen nog maar sprake kan zijn van „meeningsnuances”, die geen groote beteekenis hebben. Onze zegsman kenschetste de bolsjewistische regeering en het Russisch vakverbond als identiek, daar zij beiden voortkomen uit, en gemeenschappelijk de belangen dienen van, de Russische arbeiders. Doch in werkelijkheid heeft het Russische vakverbond zijn oorspronkelijke taak: verdediging van het economisch belang van den arbeider, in den steek gelaten en zich, onderwerpende aan de politieke eischen van den staat, de economische b r u i k b a a r h e i d van den arbeider schuivende vóór zijn economisch belang, ingeschakeld als productiefactor. De vakorganisaties in Rusland hebben het karakter gekregen van politiek-economische corporaties. Loonproblemen worden niet meer door de vakbonden gesteld, doch, indien de poli-

¹⁾ Deze figuur heeft sedert eveneens het veld moeten ruimen.

tieke situatie ze stelt, door de regeering naar eigen inzicht opgelost.

* * *

De jonge bolsjewisten strijden ontegenzeggelijk met de geestdrift van den soldaat. Dat is overal waar men komt duidelijk waarneembaar. Toch ontkomt ook een aanzienlijk deel van de jeugd op een zeker oogenblik niet aan teleurstelling, n.l. wanneer de ingescherpte geestdrift van het ideaal haar eerste onstuimigheid verliest, de jeugd in de maatschappij zelf in aanraking komt met de harde feiten der politiek en economie, eenerzijds de dictatuur als knellend en kwellend element begint te gevoelen, anderzijds de zorgen begint te ervaren van het bestaan van den volwassene. Dit hebben wij uit den mond niet alleen van arbeiders, die zich op een gegeven oogenblik den scherpen afstand bewust worden tusschen ideaal en realiteit, tusschen de zuiverheid van het hun geleeraarde en de zwaarte, het vernielende en verpletterende van het dagelijksch bestaan. Wij vonden deze uitspraken bevestigd door een Engelsche dame, die tien jaar in Sovjet-Rusland heeft gewerkt en met de jeugd in nauw contact had gestaan.

Dit wil niet zeggen dat de teleurgestelden de bolsjewistische regeering ontrouw worden of haar, wanneer zij in gevaar zou komen te verkeerren, in den steek zouden laten; doch wel dat het ideaal de oorspronkelijke scherppte in hun geest verliest, dat zij meer gewicht gaan hechten aan de vervulling van hun groeiende behoeften dan aan de verwezenlijking van het communisme als politiek-ideaal. Het eenvoudige eigenbelang van de levensnooden komt bij hen voor den dag, waarachter het gemeenschapsbelang gemakkelijk verwaagt.

Onder het volk, niet alleen bij de oude generatie, doch ook bij de jongere generatie, is de gedachte van: wij werken voor onszelf, een gedachte die twee jaar geleden zeer sterk in het volk leefde, verslapt. De bolsjewistische regeering weet dit zelf maar al te goed. Vandaar dat zij pogingen doet, in het gros van het volk de gewekte hoop levendig te houden op de vervulling van het vijfjarenplan, waarvan voorziening in de groeiende volksbehoeften aan levensmiddelen het in uitzicht gestelde resultaat zou zijn, en nog steeds middelen uitdenkt om de arbeidsproductiviteit op het verkregen peil te

handhaven en tot het uiterste op te zweepen. Zij vecht met een steeds in omvang toenemende binnenlandsche vraag naar consumptiemiddelen. Zij is gedwongen aan deze vraag te voldoen, omdat zij op de hartelijke medewerking en het vertrouwen van het volk is aangewezen voor haar industriele plannen. Het vijfjarenplan krijgt daardoor hoe langer hoe meer beteekenis voor de b i n n e n l a n d s c h e staatkunde.

De practijk van het dagelijksche leven zelf stelt aan beide kanten zijn harde eischen.

Het jaar 1931 is door de Sovjetregeering het „beslissende jaar” genoemd. Deze benaming heeft onloochenbaar haar zin.

WERKELIJKE BEHOEFTE EN ARBEIDSPRAESTATIE.

„Wie méér en beter werkt, krijgt méér, — hij die niet werkt, krijgt niets.”

Deze tegelijk lokkende en dreigende spreuk vindt men in groote, sprekende witte letters op een breed rood lint over het geheele front van de hal van een schouwburg te Moskou. Een variant op het bekende bijbelsche woord: Die niet werkt, zal niet eten. In West-Europa is dit woord in politicis vaak aangevoerd tegen hen, die leven van inkomsten, niet uit arbeid verkregen. Aanvankelijk hebben de bolsjewisten het bijbelwoord gebruikt als hoon tegen de vernietigende bourgeoisie.

Thans gebruiken de bolsjewisten het niet meer als hoon tegen de bourgeoisie, doch als vermaan aan, als dreigement tegen den arbeider. Als scherp vermaan, als scherp dreigement. Want dat de arbeider werkt, alleen maar werkt zonder méér, is niet voldoende. De variant, — die onlogischerwijze vóór de hoofdgedachte wordt geplaatst, — zegt het in zijn strekking onomwonden: de arbeider moet het uiterste, het alleruiterste van zijn arbeidskracht geven. Maar daarvoor wordt hij dan ook beloond: hij krijgt méér.

Niet langer wordt hier op de communistische gemeengedachte als creatieven factor een beroep gedaan, doch op de oude individualistische eigenbaat.

* * *

In boven-geciteerde variant vindt men kort en scherp in

de Russische samenleving de vermaarde Junirede van Stalin verwerkt, die de differentiatie der loonen, gebaseerd op de strikt-persoonlijke arbeidspraestatie, officieel erkende. Zij was als een bliksemschicht, die het omfloerste terrein der Russische staatshuishouding belichtte: zij was de formeele erkenning, dat de arbeidslust onder den druk van boven af voor het oogenblik zijn grootste spankracht had bereikt, dat de gemeenschapsgedachte, door de Sovjetregeering gepropageerd tot het opbouwen van een sterken industrieelen staat, geen doel trof.

Stalin heeft deze economische volte face verdedigd met een interpretatie van de leer van Karl Marx, als zou deze zich volstrekt niet verzetten tegen de belooning van de arbeiders volgens den door hen individueel gepraesteede arbeid. Desniettemin heeft deze rede in verantwoordelijke communistische kringen in Rusland grooten indruk gemaakt en groote bedenking gewekt. Zij erkennen nl. dat in de nieuwe politiek van Stalin gevaar schuilt voor het communisme. Stalin is practisch staatsman, die méér waarde hecht aan de economische practijk dan aan het economisch beginsel, en vindt gemakkelijk de dialectische interpretatie van de leer, welke bij den nood van het oogenblik past. Doch onloochenbaar is, dat Karl Marx in het Communistisch Manifest de werkelijke behoeften van den mensch als uitgangspunt heeft genomen voor zijn maatschappijleer en dat het zesde Congres der Russische communisten in 1928 uitdrukkelijk deze constructie heeft herhaald.

Ongetwijfeld was de primitieve Russische samenleving, waarop Lenin de Marxistische leer wilde enten, daarvoor volstrekt onrijp. De aanvankelijke, mislukte geldlooze huishouding tijdens het oorlogscommunisme was in werkelijkheid een maatregel van fanatieke idealisten, niet van kundige practici. De later ingevoerde gelijkheid van loon, die in den waren zin des woords nooit heeft bestaan, daar de belooning in alle bedrijven onderling verschilde, eveneens. Doch de ontwikkeling van het experiment, in hoe moeilijke omstandigheden het ook verliep, is toch de moeite van het observeeren waard. Wanneer men het Westersch economisch beginsel van belooning naar praestatie en het totnogtoe door de Sovjets toegepaste economisch beginsel van gelijke belooning met elkaar vergelijkt, springt het volgende in het oog: in het Westen verkrijkt zich de sterke in vele gevallen ten koste van den zwakke, in Rusland parasiteert de zwakke op den

sterke. In het Westen verzet zich de zwakke tegen den sterke, die te veel neemt, in Rusland verzet zich de sterke tegen den zwakke, die te weinig geeft. In West-Europa krijgt de productiviteit den sterksten stimulans doordat mét den op winst bedachten sterke de zwakke, die op eigen behoud bedacht moet zijn, geprikkeld wordt; in Rusland den zwaksten stimulans doordat met den op zijn gemak bedachten zwakke ook de sterke, die het resultaat van zijn werk geneutraliseerd ziet, ontmoedigd wordt.

Waar ligt hier het correctief?

In een liberaal stelsel met beperkingen van staatswege, of in een communistisch stelsel met liberale afwijkingen? De verdere ontwikkeling van het Russisch experiment zal op deze vraag het antwoord geven.

* * *

Zeker is, dat Stalin thans met zijn nieuwe economische politiek met zijn twee beenen op den beganen grond staat. Is hij thans bezig met toepassing van het communisme gevoegd naar de practijk? Het communisme was tot nog toe slechts een woord. De practijk, de mensch zelf zal het antwoord moeten geven of, en eventueel in welken vorm, het kan worden toegepast. Doch Stalin is, in weerwil van zijn dialectische interpretatie van Marx, met de Sovjet-economie, althans voor het oogenblik, practisch in Westersch vaarwater terechtgekomen. Zij gaat naar het wezen uit van het Westersche liberale beginsel, dat de arbeidsprestatie grondslag moet zijn van de belooning, ook al legt zij dit beginsel sterk aan banden, doordat krachtens de grondwet niemand anders bezitter kan zijn van de productiemiddelen dan de staat, dus niemand — buiten en behalve de staat — ondernemerswinst kan maken. Alle staatsburgers zijn dus loondienaren. Zij past eveneens het, vroeger ook door de sociaal-democraten als kapitalistisch verworpen stukloon toe, dat gold als het meest verfoeilijk middel van uitbuiting. De groote vraag is: waar ligt hier de waarborg, dat arbeidsprestatie en werkelijke behoeften elkaar dekken? Welke loonnormen moeten hier gelden? Heeft een arbeider, die driemaal zooveel meer produceert, of drie keer zoo goed produceert, als een ander, ook driemaal zooveel behoeften, of recht op driemaal zooveel behoeften?

Wat Sovjet-Rusland thans te zien geeft is, dat de staat discrimineert.

Hij geeft weliswaar iedereen de kans om materieel vooruit te komen, doch dit maakt het feit niet ongedaan, dat hij den sterke, den natuur-begaafde, die toch al de materieele voordeelen van zijn natuurlijke sterkte of begaafdheid geniet, boven de zwakken en minderbegaafden nog extra beloont. Deze extra belooning bestaat weliswaar uitsluitend in premies, goederen en voorrechten, doch hier komt zeker niet een communistisch beginsel tot uiting, maar zuiver een economisch, een kapitalistisch. Bezieet men de loonen, dan zijn de verhoudingen voor de arbeiders ongeveer van 1 : 7, of globaal genomen 50 tot 350 roebel per maand. Deze verhoudingen liggen zeker ver uiteen. Het grondloon is te laag om in eenvoudige behoeften te kunnen voorzien, het toploon is in verhouding tot het grondloon te hoog dan dat men zou kunnen spreken van een redelijke verhouding tusschen de loonschalen in een communistischen staat. De praestatie wordt bovendien niet eens volgens een vasten waardemeter, volgens een zekere innerlijke waarde van den arbeid bepaald, — indien die al te vinden ware, — doch volgens de uitkomsten van ieder bedrijf afzonderlijk, dat vaak afhankelijk is van factoren, geheel liggende buiten de eigenlijke arbeidspraestatie. Hier komt in de loonen een subjectief element tot uiting: de waarde van den arbeider voor den staat. In het Westen is dit voor den werkgever. De economische practijk blijft binnen bepaalde grenzen gelijk.

* * *

De looncijfers der arbeiders op zich zelf zijn echter nog geen maatstaf voor de beoordeeling van de sociale verhoudingen in Sovjet-Rusland. Men moet, wil men zich een juist beeld vormen, ook de belooningen, die anderen dan vakarbeiders in Sovjet-Rusland genieten, binnen het gezichtsveld trekken. De verhoudingen loopen dan veel sterker uiteen.

Technici en schrijvers gaan verre boven de uiterste norm voor den vakarbeider gesteld, uit.

Wij laten de buitenlandsche technici voor het oogenblik buiten beschouwing. Amerikaansche en Duitsche technici verdienen sommen, die vaak de duizend roebel te boven gaan en tot nog toe grootendeels werden betaald in dollars of marken. Sedert kort heeft de Sovjetregeering, althans wat de Duitsche ingenieurs betreft, bepaald, dat het salaris slechts

in roebels zal worden uitgekeerd, in verband met het heerschend goudgebrek in Rusland en den nood onder de intellectueelen in Duitschland.

De Russische technicus, de bedrijfsleider, de directeur, leidende persoonlijkheden, kunnen het echter tot 600, in sommige gevallen tot 1000 roebel per maand brengen. Oók de ingenieur, die lid is van de communistische partij, kan een stuk boven de grens van 350 roebel, die communisten mogen verdienen, uitkomen; de partijkas spreekt hem dan alleen zwaarder aan. Schrijvers kunnen hun inkomsten nog sterker opdrijven dan b.v. ingenieurs: hun inkomsten staan in verhouding tot de waardeering van hun arbeid, soms genieten zij aandeel in de winst, zonder dat de eindbelooning aan beperking onderworpen is. De Deensche schrijver Andersen Nexø, die tegelijk met ons in Rusland vertoefde, maakt in „Politiken” gewag van een schrijver, die verleden jaar 15.000 roebels heeft verdiend. Ons zelf werd door kunstenaars verzekerd, dat er schrijvers zijn, die nog méér maken. Zijn zij lid van de partij, dan spreekt de partijkas ook hen duchtig aan. En anders weten de belastingautoriteiten hen te vinden.

Maar dit staat buiten het feit, dat het in Sovjet-Rusland zoowel voor technici als kunstenaars mogelijk is, groote honoraria te bedingen. Hieruit blijkt, dat ook Sovjet-Rusland, alleen op beperkte schaal vooralsnog, gebonden is aan de economische wet van het Westen, nl. dat naar gelang maatschappelijke goederen zeldzamer worden, zij duurder worden. Maar óók, dat het proletarisch intellect zich in beginsel feitelijk volgens dezelfde economische wetten beweegt als het burgerlijke, waartegen de proletarische gevoelens der bolsjewisten aanvankelijk heftig revolteerden.

* * *

Er is zich in Sovjet-Rusland bezig een nieuwe geldhuishouding te ontwikkelen. Stalin meent, dat de door hem gesanctioneerde en algemeen gemaakte loondifferentiatie van tijdelijken aard zal zijn, alleen maar noodig zal zijn voor het tijdperk van den industrieelen opbouw. Is dit zelfbedrog, of met voorbedachten rade over de harde feiten heenloopen?

Zeker is dat de Russische samenleving duidelijk zichtbaar en gretig de belangrijke buiging van de algemeene lijn volgt. In de samenleving teekent zich een typische classificatie af, die den indruk maakt van kastenvorming. Als toonaangevend

element komt naar voren de kaste der oedarniki, de stootarbeiders, de bolsjewistische vakarbeiders, die het arbeidstempo dirigeren. De troetelkinderen van den staat. Zij beschouwen en gedragen zich als super-arbeiders, als de aristocraten van den arbeid, die zich voor hun economische diensten aan den staat extra laten betalen en onderscheiden. Zij krijgen de hoogste loonen; want zij werken méér en beter, zij krijgen speciale premies voor verdienstelijke praestaties, zij zijn in het genot van speciale oedarnik-boekjes, die hun faciliteiten geven in de staatswinkels, zij krijgen het eerst toegang tot en de beste plaatsen in de rusthuizen, zij dragen hun decoraties, die de regeering hun toekent, met den trots van den Westerling. Zij eischen in de samenleving plaats voor zich op.

Hier staat men voor het werkwaardig feit, dat de meest klassebewuste arbeiders in een communistischen staat de voordelen aannemen, die de staat hun aanbiedt.

Ook voor de technici is de baan geopend, nu Stalin hen officieel als een volstrekt onmisbaar element van voornaam gehalte in de samenleving heeft erkend.

De classificatie zet zich door tot diep in de gelederen der communisten. Als typisch voorbeeld daarvan zij melding maakt van de spontane verandering van „levensstijl” — het woord is niet van ons — van een kolonie van jonge communisten te Rostow, die vóór de rede van Stalin geheel als communisten leefden door volkomen gelijk op te deelen, na de rede van Stalin hun gemeenschappelijk leven instelden op den voet der verhouding van het inkomen. Deze verandering is wellicht de meest karakteristieke, omdat het hier betreft de konsomols, de jonge mannen en vrouwen, waarop de idee van het communisme het sterkst beroep doet. *Staline locuto causa finita.*

De kastengeest ontwikkelt zich volgens de hoogte van het inkomen, dat ongeveer gelijk opgaat met den geestelijken stand. De regeering scherpt het, natuurlijk ongewild, aan door de inrichting van de samenleving naar de standen en beroepen. Overal vindt men het streven om groepen arbeiders van een bepaald bedrijf of beroep in woningblokken samen te voegen, in een clubgebouw te vereenigen. Dit beginsel strekt zich uit tot in de vacantiëkolonies, waar men evenals in de stad de huizen voor arbeiders, voor ingenieurs, voor geleerden vindt.

Van alle kasten vormen de leden der communistische partij

wel de meest markante kaste. Zij is het meest-exclusief. Haar leden hebben weliswaar de zwaarste plichten en een begrensde inkomen, waarvoor men de grens echter bezig is reeds ruimer te trekken, doch daartegenover de macht en de grootste voorrechten.

* * *

In dit hoofdstuk hebben wij slechts de algemeene kanten aangeraakt van wat wij in de Russische maatschappij hebben waargenomen. De rede van Stalin geeft aanleiding voor speculatie op de toekomst. Maar onloochenbaar is, dat zij haar inspiratie heeft in reële, economische feiten. Hoe men de zaak ook keeren of wenden moge, de bolsjewisten hebben den strijd met de menschelijke natuur zelf in eerste instantie verloren. De zuivere idee is afgestuit op de moeilijke practijk. Dat is voor het oogenblik in principe en zin wellicht het belangrijkste in het bolsjewistische experiment.

Of de bolsjewisten het verloren terrein later zullen herwinnen? Als de samenleving zich waarschijnlijk eenmaal volgens bepaalde normen gezet heeft? Als dan nog de wensch bestaat, het terrein te herwinnen.

Sovjet-Rusland heeft thans, behalve de techniek van het Westen met alle consequenties daaraan verbonden, ook den loonprikkel van de liberale economische school van het Westen overgenomen. Het zal nu moeten toonen, dat het in staat is, met dezen prikkel minstens eenzelfde arbeidsproductiviteit te voorschijn te roepen.

Want dit is het wezen der geheele zaak.

VAN HET ECONOMISCH OORLOGS- FRONT.

De Sovjets hebben een economisch front. Juister is het te spreken van: economisch o o r l o g s front. Van dag tot dag, van uur tot uur leveren de economische bevelhebbers hun rapporten in bij het algemeen hoofdkwartier te Moskou. — den hoogen economischen raad, — elken dag en ieder uur gaan er orders van het algemeen hoofdkwartier aan de bevelhebbers en proclamaties aan de economische troepen uit. De Sovjetregeering heeft het gemunt op een ver doel, dat voor het gros der troepen in dikke nevelen schuil gaat, doch waarvoor het geen voldoende geschut heeft, onvoldoende en te weinig geoefende manschappen, ontoereikend proviand. Het komt er op aan om, totdat in deze leemten is voorzien, het moreel van den troep op peil te houden.

Dit gebeurt met — brood en spelen!

* * *

Een tocht langs het economisch oorlogsfront is uiterst belangwekkend en leerzaam, maar tevens uiterst moeilijk, omdat op het oordeelsvermogen van den waarnemer een scherp beroep wordt gedaan. Vóór zijn oogen verrijst uit den bodem een modern-industrieel rijk, dat hem met ontzag vervult voor den moed, de energie en het volhardingsvermogen van hen, die deze taak op hun schouders hebben genomen. Voor zijn oogen ziet hij onder menschenhanden een werk groeien, dat een verbluffend scherpe tegenstelling vormt met de wereld, die het achter zich laat. Indien deze onderneming slaagt, die in de geschiedenis zeker eenig is in haar soort, zoowel wat van sikkel en hamer

betreft het doel, dat er aan ten grondslag ligt, als haar fabelachtigen opzet, zullen de namen van haar ontwerpers of uitvoerders wellicht op één rij geplaatst worden met die van een Alexander den Groote, een Julius Caesar, een Peter den Groote.

De scheppende geest, die de onderneming bezielt, is in overeenstemming met de reusachtigheid van het rijk, den geweldigen rijkdom van den Russischen bodem, die totnogtoe slechts voor een derde is geëxploreerd. Het oude rijk wordt afgebroken, op de puinhoopen er van wordt een nieuw gebouwd. Dit is te zwak gezegd. Het oude rijk wordt met barbaarsche drift vernietigd, een nieuw wordt met toemeloosze vaart gewrocht, uit den grond getrokken.

Hoe zal de journalist van dit fenomeen een beschrijving geven, die de werkelijkheid nadert? Hier ligt rijkelijk stof voor den filmkunstenaar, die door het moderne arbeidsproces gegrepen zijn verbeelding voeden kan. De dagbladschrijver moet zich bepalen tot karakteriseeren.

* * *

Een der grootste werken, die wij op onzen tocht langs het economisch front hebben bezocht is Dnjeprostroi, onder Alexandrofsk, in de Oekrajiene. Uit dit werk spreekt de stoutmoedigheid der bolsjewistische maatschappijvormers onmiskenbaar. De jongste overwinning op de barsche natuur, het nieuwste wonder, — dat aan het Russische volk getoond wordt om zijn verafgoding van de techniek te prikkelen, aan de buitenlanders om hun vertrouwen in het vermogen van het Russische volk aan te moedigen. Hier voltooien de bolsjewisten in een oorspronkelijk kale steppe aan een woeste stroomversnelling van den Dnjepr, op een terrein van 50 vierkante kilometer, den bouw van een reusachtige combinatie van fabrieken, die alle tezamen officieel behooren tot het Dnjeprkombinat, doch gemakshalve worden aangeduid met den naam Dnjeprostroi. Het Russische woord *stroi* beteekent bouwwerk, en op het oogenblik is het woord *stroi* in geheel Rusland populair.

De Dnjeprostroi zelf is een reusachtige electrische centrale, die haar beweegkracht verkrijgt door een stuwdam in den Dnjepr van ongeveer 1500 meter lengte op 66 meter hoogte. Deze stuwdam zal als hij gereed is 1.500.000 kubieke meter beton verzwolgen hebben. Hoe sterk de moderne

techniek hierbij aan het woord is, blijkt uit het feit dat de Amerikaansche ingenieurs, onder wier leiding het werk wordt uitgevoerd, erkennen dat de aangewende mechanische krachten grooter zijn dan bij eenig werk van dien aard in Amerika. Daardoor waren de arbeiders in staat, maandelijks méér beton te storten dan totnutoe in de geschiedenis der Amerikaansche waterbouwkunde bekend. Als men het door de machine gedicteerde arbeidstempo op zichzelf als een maatschappelijke deugd moet zien, dan moet men voor de Russische arbeiders, die dit succes bereikten, bewondering koesteren.

De electrische centrale, die een lengte heeft van 240 meter en door negen turbines elk van 85.000 paardekracht gedreven zal worden, zal op volle capaciteit per jaar 2.500.000.000 kilowattuur moeten leveren, voornamelijk aan de fabrieken die om de centrale worden gebouwd. Deze ondernemingen, die voor een deel onderling zullen samenwerken, zullen bestaan in een aluminiumfabriek, een staalfabriek, een cokescentrale, ijzergieterijen, cementfabrieken.

De bolsjewisten stellen zich voor dat de aluminiumfabriek de grootste productie van alle fabrieken ter wereld zal geven, nl. 20.000 ton per jaar.

Vijftienduizend arbeiders zullen bij de combinatie werk vinden. De kosten van het geheele bouwwerk worden op een milliard roebel geraamd.

Een belangrijk neventoel van het plan is bevaarbaarmaking van den Dnjepr tot Kiejew toe voor schepen van 3000 à 4000 ton uit de Zwarte Zee.

Rondom Dnjeprostroi verrijst een nieuwe stad uit den bodem — Z a p r o z j e: Voorbij de stroomversnelling — met onafzienbare complexen woningen voor 150.000 arbeiders met centrale keukens, clubgebouwen en wat verder bij een gesocialiseerde stad behoort. Zij zullen hun electriciteit tegen 1.2 kopeken, of ongeveer $1\frac{1}{2}$ cent per kilowattuur kunnen verkrijgen.

* * *

Dit staat hier alles in nuchtere cijfers opgesomd. Het zegt den lezer, die er over heen vliegt, natuurlijk niets. Hoogstens den technicus, die er zijn vakkundige verbeelding bij te hulp roept. Een tocht over den dam van zinkstukken van den eenen oever van den Dnjepr naar den anderen, waarbij men

als nietig menschje hulpeloos opkijkt tegen den rotsachtigen wand van het beton, en waarbij de arbeiders ook als nietige wezens verschijnen op het uitgestrekt arbeidsveld, is slechts in staat, de macht, de grootschheid van dit werk te doen beseffen. In werkelijkheid heeft men hier een van de machtige industriele kernen, die de bolsjewisten thans bezig zijn in Rusland te leggen en waardoor de barre onherbergzaamheid van het rijk langzamerhand wordt gebroken, het volk uit zijn isolatie wordt bevrijd. Of het volk dit op den duur zal waardeeren, blijve aan de toekomst.

D n j e p r o s t r o i is niet slechts de naam van een nieuw, ontzagwekkend bouwwerk, het is voor den Rus, die in den greep van de techniek gevangen is, een begrip. De wetenschap van den bouw van een dergelijk werk bepaalt zich niet tot de omgeving, waar het wordt uitgevoerd, noch tot de ingenieurs, die vakkundige belangstelling hebben, doch is over het geheele land verbreid, is diep in het volk, althans in de jeugd, doorgedrongen. „Hebt u Dnjeprostroi gezien?“, of: „U moet Dnjeprostroi gaan zien!“, zijn vragen of raadgevingen, die men ongevraagd vaak te Moskou, of elders, waar men met Russen praat, hoort. Dnjeprostroi vertegenwoordigt den durf van een nieuw geslacht, dat de macht in zijn handen gevoelt en popelt om ze te gebruiken. Het geeft uitdrukking aan den wil tot slagen. Het wordt beschouwd als een geducht steunpunt in den strijd om de wereldhegemonie van het communisme. Als een noodzakelijke versterking van het economisch oorlogsfront.

* * *

Dnjeprostroi is een hartewensch der bolsjewisten. Electricificatie van het land staat als eerste punt op hun program. Niemand minder dan Lenin zelf heeft de theorie geformuleerd, dat „electricificatie plus de macht der Sovjets gelijk is aan socialisme“, en niemand minder dan Lenin zelf heeft reeds in 1920 het plan van den stuwdam opgevat, dat nog uit den tijd van Catharina de Groote stamde, doch alleen de scheepvaart op het oog had.

Dnjeprostroi moet Sovjet-Rusland dus dichter bij het communisme brengen. Als dit zoo eenvoudig ware, dan behoeven de bolsjewisten slechts voort te gaan met het produceeren van electriciteit. In 1913 produceerde Rusland 2000 millioen

kilowattuur. in 1930 reeds meer dan 8700 millioen, d.w.z. meer dan het viervoudige van vóór den oorlog. Het plan is, dit cijfer tot 1933 op te voeren tot 25.000 millioen kilowattuur. Met dit cijfer zou Rusland echter nog aanzienlijk achterblijven bij Duitschland, dat in 1930 300.000 millioen kw. produceerde, evenals bij Amerika, dat 113.000 millioen kw. voortbracht. Indien Sovjet-Rusland er in slaagt zijn plan te verwezenlijken, dan zou het per hoofd der bevolking over nog slechts 163 kw. beschikken tegenover b.v. Amerika 942, Canada 1015, Noorwegen 2988. Het ligt echter in de bedoeling der Sovjetregering na voltooiing van Dnjeprostroi een nieuwen dam voor een electrische centrale van een millioen paardekracht in den Wolga bij Samara te bouwen en ook een in het Baikalmeer, eveneens voor millioenen paardekrachten.

Dnjeprostroi is niet het eene economische tooverwoord, dat de Russen uitspreken. Traktorstroi, wie dezen naam uitsprekt, roert bij den jongen Rus een andere teere snaar aan. Wij hebben te Charkow Traktorstroi bezichtigd, een fabriek van 130 millioen roebel. Een reusachtig complex fabrieksgebouwen, waarin men o.a. één onafzienbare zaalruimte vindt, waar 1200 geruischloos loopende draaibanken staan opgesteld. Den 1sten October 1931 heeft het meedoogenloos „lopende band”, waarover Ilja Ehrenburg in „Het leven der auto's” zulke rake opmerkingen maakt, maar ten onrechte alleen voor West-Europa, den eersten tractor afgeleverd. Jaarlijks moet zij er 50.000 leveren. Traktorstroi verliest echter haar bekoring onder de opkomst van nieuwe economische sterren, waaronder ook andere groote industrie centra als Nizjni-Nowgorod, Rostow, Stalingrad en Iwanowo-Voznesjensk hebben te lijden.

Magnitostroi, — is de betooverende klank van een reeks hoogovens, die thans in de ruige wildernis van Azië, op de steppen van het Oeralgebied, worden gebouwd tot een geraamde som van 800 millioen roebel en die als het machtigste werk worden beschouwd, totnogtoe in Rusland gebouwd. Tsjeljabinsk, — een andere economische ster van de eerste grootte in den Oeral: een electrische centrale voor de ijzerindustrie van het Zuidelijk gedeelte van den Oeral, Koesnetzkstroi, — een derde.

Opmerkelijk is dat de industrialiseering van Sovjet-Rusland zich in Oostelijke richting beweegt, naar den Oeral, den Kaukasus, Siberië, naar het rijke erts- en kolenhoudend gebied.

Electriciteit, staal, steenkolen, werktuigen, — dit is de kringloop van het Russische denken op het oogenblik.

Dit jaar moeten geheel of gedeeltelijk 518 fabrieken, mijnen en andere economische werken in bedrijf gesteld worden. Het grondkapitaal daarvan is geschat op meer dan vijf miljard roebels.

Is het wonder dat de Rus lijdt aan *Zahlenrausch*?

De Amerikaansche ingenieurs, die de leiding hebben van de groote werken, komen daarbij in de verdrukking. De Russische bolsjewisten plegen het ongetwijfeld belangrijke aandeel der Russische ingenieurs breed uit te meten; het groote werk der Amerikanen wordt echter ternauwernood vermeld.

* * *

Een bezoek aan het economisch oorlogsfront geeft de overtuiging dat Sovjet-Rusland zich onmenselijke inspanning getroost om zich van agrarischen tot modernen industriestaat te verheffen, dat de leuze: inhalen en voorbijstreven! diep in den wil der bolsjewisten gefundeerd is.

ECONOMISCHE MOEILIKHEDEN EN TEGENSLAGEN.

Van de voedselvoorziening van het volk hangt het wel-slagen van het Vijfjarenplan in aanzienlijke mate af. Deze voedselvoorziening is voorloopig nog een twijfelachtig punt.

Er is een heele reeks andere factoren, die hun invloed sterk doen gelden en waarvan men de beteekenis bij het reizen door Rusland zichtbaar merkt. Zij betreffen in hoofd-zaak de hoeveelheid en het gehalte der beschikbare arbeidskrachten, de productiekosten, de transportmiddelen.

Het is een onmiskenbaar feit, dat er in Sovjet-Rusland thans geen werkloosheid bestaat. De gedachte, dat iedereen de g e l e g e n h e i d heeft om te werken, wordt sterk door de bolsjewisten gepropageerd. Desondanks treft men in de straten nog bedelaars aan, voor het meerendeel Russen en Russinnen uit het tsarenregiem afkomstig, maar ook jonge vrouwen met kinderen. Wandelt men met klassebewuste Rus-sen, dan krijgt men den raad geen aalmoezen uit te deelen, als zijnde strikt overbodig: er is werk genoeg, méér dan ge-noeg. Men behoudt niettemin den indruk van een menigte ontwortelde mannen en vrouwen, zoowel uit het oude als het nieuwe regiem, die hun plaats in de nieuwe wereld van het bolsjewisme nog lang niet gevonden hebben.

De bolsjewisten gaan prat op den Sovjet-staat als den eenigen staat in de wereld, waar geen werkloosheid heerscht. Het aantal industriele arbeiders en kantoorbeambten is van 1923/1924 tot 1931 gestegen van 5.843.000 tot 16.300.000; het aantal arbeiders in de zwaarindustrie van 1.535.000 tot

4.299.000. Iederen buitenlander polsen zij op zijn geneigdheid, in Sovjet-Rusland te komen werken. De bolsjewisten verkeerden, dank zij de eenzijdige en onjuiste voorlichting van hun pers, in den waan, dat West-Europa nog bijkans maar uit twee groepen menschen bestaat: kapitalisten en werklozen. Voor al deze werklozen is in Rusland plaats.

* * *

Inderdaad heerscht er in de industrie een groot tekort aan arbeidskrachten, waarin de Sovjetregeering niet op behoorlijke wijze kan voorzien. Het tekort is eenerzijds een gevolg van het gebrek aan technici, anderzijds aan behoorlijk geschoolde arbeiders. Het proces der industrialisering is veel te snel verlopen in verhouding tot het aantal technici en geschoolde arbeidskrachten, waarover Sovjet-Rusland bij den aanvang van dit proces beschikte. De regeering bezit niet voldoende middelen om uit het buitenland de benodigde technici te betrekken; het aantal buitenlandsche arbeiders, dat voor Sovjet-Rusland voelt, is gering; de levensverhoudingen verschillen te sterk. De Russische technici van burgerlijke afkomst, waarover de bolsjewisten beschikten, stonden onder te hoogen druk. De politieke machtswellust overheerschte te sterk het economisch motief; te veel leidende industriele functies kwamen in handen van goede communistische partijgangers, naar men ons verzekerde negentig procent. Men wees ons op reis arbeiders aan, die het tot bedrijfsleider hadden gebracht. Ongetwijfeld zijn er energieke figuren onder. Doch hun fout is politiek-economisch zelotisme: het „bolsjewistisch tempo”, zooals dat heet, of de eerezucht, legde te veel nadruk op de quantiteit ten koste van de kwaliteit. De burgerlijk-denkende technici waren voor dit tempo niet geschikt. Een politiek proces als dat tegen Ramsin c.s. vernielde het laatste restje zelfvertrouwen bij de technici en doodde hun initiatief, uit vrees voor misgrepen. Hun economische achterstelling bij de vakarbeiders, die weliswaar lagere belooningen kregen, doch meer faciliteiten voor levensmiddelen genoten, kweekte sociaal minderwaardigheidsgevoel. De technici begonnen zich te vrijwaren tegen de gevolgen van hun socialen achterstand: zij werden, als zij er kans toe zagen, vakarbeiders.

* * *

Hier heeft men den achtergrond van de wijziging in de houding der regeering tegenover de technici. Terwijl het aantal proletarische technici nog verre bij de wassende behoeften achterbleef, begonnen de burgerlijke technici hun posten te verlaten. De voedselpositie van laatstgenoemden is thans gelijkgesteld met die der vakarbeiders. Sedert kort gaan de bolsjewistische leiders een stap verder en beginnen de technici uit het tsarenregiem, die zij voorloopig in de gevangenissen hadden opgeborgen, weer in het productieproces op te nemen. Zij motiveeren dit met het argument, dat deze technici, nu zoowel de bourgeoisie als de koelakken als klasse zijn vernietigd, geen gevaar meer opleveren voor den proletarischen grondslag van den staat. Dit argument is feitelijk ongetwijfeld juist: de technici worden door de aanhangers der regeering sterk overheerscht en in bedwang gehouden, doch de industrieele behoeften zijn d r i j f v e e r. Hiernevens ontwikkelt zich thans nog flauw, doch zichbaar, de tendenz, de zeggenschap, die den gewonen arbeider ten aanzien van den g a n g v a n h e t b e d r i j f nog was gelaten, in de handen der technici te leggen. In bedrijfsconflicten tusschen arbeiders en technici wordt tegenwoordig in ieder geval minder streng gelet op het partijboekje, dan wel op de economische eischen van het bedrijf. Hierin zitten bedrijfsconflicten verborgen, maar ook politieke perspectieven. De stap der Sovjet-regeering zal echter de technische leiding van de bedrijven, op het oog gezien, ten voordeele strekken.

* * *

Het vraagstuk der geschoolde arbeidskrachten is zeker even acuut als dat der technici, doch de oplossing ervan is minder eenvoudig. Op geen stukken na kunnen de Sovjet-autoriteiten de draaibanken en landbouwmachines, die bij duizenden en tienduizenden uit de reusachtige fabrieken komen, behoorlijk bemannen. Het gevolg is, dat ongeschoolde arbeiders, landarbeiders, die tot nu toe niet anders kenden dan hun primitieve gereedschappen en ruim gemis aan economisch verantwoordelijkheidsbesef hebben, na een spoedopleiding, die dikwijls niet langer duurt dan veertien dagen, aan de draaibank, of op de landbouwmachines worden gezet. Overal, waar men komt in Rusland, hoort men een-en-dezelfde klacht: het percentage machinebeschadiging en -breuk, evenals het percentage verspilling, is aanzienlijk, onrustbarend; schattingen

van ingenieurs en andere technici, die wij overal naar dit euvel ondervroegen, varieeren van 40 tot 60 %.

Het belangrijkste programpunt: daling van den kostprijs van het product, een der financieele pijlers van het Vijfjarenplan, is, naar algemeen wordt aangenomen, volkomen mislukt. In bepaalde gevallen zijn de kosten niet alleen niet gedaald, doch zelfs gestegen. Alleen al uit het hardnekkig stilzwijgen, dat de Sovjet-regeering omtrent dit punt bewaart, kan dat worden afgeleid. Men schrijft de enorme vergrooting van de geldcirculatie — het vorig jaar van 2.642 miljoen roebel tot 4.264; terwijl bij het Vijfjarenplan van 1927/28 tot en met 1932/33 slechts 1.250 roebels zouden worden uitgegeven — grootendeels aan de mislukking van de kostenberekening toe.

* * *

In het algemeen laat de voorziening van de industrie met arbeidskrachten veel te wenschen over. Het welslagen van het Vijfjarenplan hangt daarvan ten sterkste af. De mechanisatie van den landbouw was niet slechts noodig om het graanproduct te verbeteren en te vermeerderen, doch ook om miljoenen arbeidskrachten vrij te maken, waaraan de industrie dringend behoefte heeft. Er heeft een voortdurende infiltratie van *ot chodniki* — de overtoollige arbeiders — van het platteland in de steden plaats; dat is wel zeer duidelijk waarneembaar te Moscou. De Sovjetregeering heeft met de kolchozen ook contracten loopen, waarin het beding voorkomt, dat de industrie in den stillen tijd van het landbouwbedrijf de beschikking krijgt over een deel der landbouwarbeiders. Het element druk is hier volstrekt niet uitgesloten. In hoeverre deze contracten het beoogde resultaat afwerpen, zal op den duur moeten blijken.

In ieder geval is er een regelmatige trek van het platteland naar die industriele centra, waar de arbeidsvoorwaarden het gunstigst zijn. De grootste behoefte aan arbeiders hebben de steenkoolmijnen in het Dongebied. De arbeidsvoorwaarden zijn daar echter ver beneden peil, de arbeid is zwaar, de woongelegenheden slecht, en de arbeiders vluchten daar vandaan even hard als zij er komen.

Het steenkoolvraagstuk is daardoor accuut. Uit de berichten over rantsoeneering van den huisbrand voor den winter is dit reeds duidelijk naar buiten gebleken. De regeering tracht

dit vraagstuk op te lossen door het invoeren van technische verbeteringen, die den arbeid dragelijker maken, en het verhoogen van de te lage loonen. Het gebrek aan steenkool — een der voornaamste elementen van het Vijfjarenplan — is thans zóó nijpend, dat vele fabrieken stilstaan. Verdere stagnatie brengt de ijzerindustrie ernstig in gevaar, zet andere deelen van het Vijfjarenplan op losse schroeven. Men kan zeggen, dat het steenkoolvraagstuk thans in het brandpunt van de aandacht der Sovjet-economen staat.

* * *

Dat de Sovjetregeering de werkloosheid heeft opgeheven, is een prestatie, waarvan de waarde niet behoeft te worden verkleind. Het is een belangrijke moreele post op de creditzijde van haar balans. Maar zij heeft den wind mede: zij heeft niet slechts een plan, dat in de onervuld-gebleven behoeften van volk en staat moet voorzien, maar zij produceert ook op een loonpeil en exporteert op een prijschaal, waartegenover West-Europa, dat een aanzienlijk hooger levenspeil kent, in de minderheid blijft. Hier komt het concurrentievermogen van Sovjet-Rusland aan den dag. Aan dit verschijnsel zit nog een andere kant, waarover later meer.

Of de fouten en misgrepen van de technische achterlijkheid des lands slechts industrieele kinderziekten zijn, waar Sovjet-Rusland doorheen moet? Hoogstwaarschijnlijk wel. Men moet aannemen, dat ook Sovjet-Rusland, evenals West-Europa, met vrucht het technisch proces zal doormaken en langzamerhand een bepaalden graad van technische vaardigheid zal verkrijgen. Voorloopig staan de groote technische winsten van Sovjet-Rusland zoo niet officieel, dan toch feitelijk ten name van buitenlandsche technici. Amerikaansche en Duitsche ingenieurs laten zich over de bekwaamheid en den ernst der jonge Russische technici en vakarbeiders echter gunstig uit, en twijfelen niet aan hun toekomst. De vraag is: hoe lang zullen deze kinderziekten duren en hoe duur zullen zij den staat te staan komen? Zal Sovjet-Rusland op den duur de kosten, die het alle op één keer tegelijk moet betalen, kunnen dragen? Tegenover de schade, die zijn traag-werkende en ongeschoolde arbeiders telkens weer aan de kostbare industrieele installaties toebrengen, staat, dat de staat geen rente behoeft te betalen noch voor den grond, die aan den staat toebehoort, noch voor het kapitaal, dat hij grootendeels ont-

trekt aan de arbeidskracht. Daarvoor gaat in Rusland de Marxistische theorie der meerwaarde voorloepig nog minder op dan in West-Europa. Doch de kapitaalsbehoeften zwellen naar gelang van de uitbreiding der industrie. Hier schuilt een groote moeilijkheid, waarmede de bolsjewisten méér te worstelen hebben dan naar buiten blijkt.

* * *

Organisatorisch laat de Sovjet-economie nog veel te wenschen over. Men merkt daarvan duidelijk de sporen bij zijn tochten over de reusachtige ondernemingen en door de doolhofachtige regeeringsbureaux.

De klacht, die men in de bedrijven het meest hoort, is dat het veeleischende drie-ploegenstelsel en de ononderbroken werkweek het verantwoordelijkheidsgevoel bij den arbeider niet sterken, integendeel.

Zondagen zijn in Sovjet-Rusland onbekend. Maar ook de andere dagen van de week. Men leeft bij den datum der maand. De eene dag is gelijk aan den andere. De ploegsgewijze vacantieregelingen der arbeiders strekken zich voor alle dagen van de week of maand uit. Vier dagen arbeid, één dag rust. Doordat verschillende arbeiders achtereenvolgens een-en-dezelfde machine bedienen, gaat deze daaronder gebukt: geen der arbeiders krijgt hart voor de machine, geen hunner wenscht de verantwoordelijkheid voor haar lot te dragen. De traditioneele trek der arbeiders, die gaarne hun post verlaten voor een anderen op een plaats waar zij meer vleesch en betere woongelegenheden vinden, en welke een verontrustend karakter heeft, maakt het euvel kwader. De scherpe en meedoogenlooze continuïteit van het bedrijf, welke de bolsjewistische economen nastreven ten bate van den staat en als rationalistische troef tegen het Westen, blijft daardoor ver beneden de verwachting. Stalin heeft onlangs, zooals men zich herinnert, de onafgebroken werkweek losgelaten. Het blijkt echter moeilijk, dit ook in de practijk te doen: de fabrieken zijn op een bepaalden voet geschoeid. Selmasjstroi te Rostow bleek tot de oude werkmethode te zijn teruggekeerd.

Een soortgelijk verschijnsel ontmoet men in de regeeringsbureaux. De verdeeling van de vacaties over de dagen van de week brengt stagnatie in de functioneering. Het is ons eenige keeren gebeurd, dat wij van een bezoek onverrichter-

zake terugkeerden, omdat de beambte, die een bepaald archief beheerde, of een bepaald stuk werk onderhanden had, juist zijn vacantedag genoot.

* * *

Zoo zijn er meer economische inconsequenties. Wanneer men ze zelf niet opmerkt, zijn er gewillige geesten, die er de aandacht op vestigen. Ons is door een buitenlandsch ingenieur, die lang in Rusland woont, in een langdurig gesprek de verzekering gegeven, dat er een zee van tijd verloren gaat between the cup and the lip, dat het geven van een opdracht en het uitvoeren van een opdracht nog niet hetzelfde is. Inderdaad is het: c e e t s j a s: aanstonds, dat den Rus in den mond bestorven ligt en zoo typeerend is voor zijn karakter, dat zacht is maar traag tevens, nog steeds een barrière, waar vele goede bedoelingen op stranden en waar het vlugge Westersche temperament bij oploopt. Ook wij zelf zagen goede plannen op het vriendelijke, maar passieve c e e t s j a s — dat in vele gevallen niet uitstel, maar ook afstel beteekent, — schipbreuk lijden.

Als slot van deze beschouwing zij aangestipt, dat de Russen nog met een ander groot bezwaar te vechten hebben, en dat is hun transport- en wegensstelsel. Hun spoorwagens zijn te weinig in getal en log, hun locomotieven verouderd, het tempo traag, — al is de passagierstreinenloop dan ook punctueel. Hun wegen zijn schaarsch en slecht, het vrachtautoverkeer daardoor zeer moeilijk en kostbaar.

Ook hier ligt een groot economisch tekort, een groote tegenstelling tusschen de geweldigheid van den industrielen opbouw en het snelle tempo van de nieuwe techniek, en de vervoermiddelen. Het transportvraagstuk is een uiterst delicaat punt in het Vijfjarenplan. Inderdaad liggen voortdurend groote hoeveelheden erts, levensmiddelen en graan stil als gevolg van het feit, dat de vervoermiddelen niet tegen hun taak zijn opgewassen. De Sovjet-economen beschouwen dit thans als één der grootste problemen. Zij hebben plannen ontworpen om in dit tekort te voorzien.

* * *

Als men zijn indrukken moet samenvatten, kan men zich, hoezeer men ook wordt geïmponeerd door den durf der bolsje-

wisten, toch niet onttrekken aan de gedachte, dat Sovjet-Rusland een reusachtig gebouw optrekt, waarvan de fundamenten niet hecht genoeg gelegd zijn, en dat naar gelang het gebouw hooger wordt opgetrokken, het fundament een grootere beproeving ondergaat.

HET SOCIAAL MOTIEF IN HET ARBEIDSPROCES.

Het groote probleem, waarvoor de bolsjewistische leiders in Rusland staan, is: de ontwikkeling van de communistische idee in het volk als scheppende gedachte, als productiefactor. Zoolang deze idee vrucht is van verzet tegen een maatschappelijk stelsel, dat door bepaalde groepen der samenleving gevoeld wordt als onrechtvaardig, of als last of druk, doet zij slechts dienst als meer of minder sterk werkende prikkel voor de tegenpartij tot hervorming en verlichting. Zoodra deze idee de baan vrij krijgt, dient zij te harer rechtvaardiging te bewijzen, niet slechts dat zij *t h e o r e t i s c h* als zedelijk maatschappelijk beginsel beter is dan het beginsel dat zij *a a n t a s t*, doch ook, en in de eerste plaats, dat zij *p r a c t i s c h* als *e c o n o m i s c h e* factor, als producente van economische goederen, minstens even doeltreffend is.

De goederenproductie is en blijft grondslag van elke samenleving; derhalve is economische discipline, in welken vorm ook, eisch.

* * *

Het is niet eenvoudig, den buitenstaander een juist beeld te schetsen van wat thans in Sovjet-Rusland gaande is. Het beeld is caleidoscopisch. Men vraagt er zich af: wat is in de verschijnselen essentieel, wat is voorbijgaand? Gaat de economie haar eigen gang volgens natuurlijke, onveranderlijke wetten, en buigt zij zich langzaam maar zeker naar het

Westen, — of zijn de bolsjewisten in weerwil van het feit dat de economie duidelijk individualistische trekken begint te vertoonen, toch feitelijk bezig de communistische gedachte zóó sterk in de Russische samenleving te ankeren, dat zij op den duur onuitroeibaar wordt?

Want deze twee trekken springen in de Russische samenleving op het oogenblik het sterkst naar voren: eenerzijds een koortsachtige economische opbouw, waarvoor alle gevoels-overwegingen meedoogenloos moeten wijken, waaraan alle persoonlijke geestelijke uitingen ondergeschikt worden gemaakt; — anderzijds de doelbewuste opvoeding van de geheele arbeidersbevolking in het dogma van het communisme. De economische opbouw is, schoon met uitzicht op het communisme, toch in de eerste plaats een zaak van practische noodzaak: het betreft de voeding van een volk van 160 miljoen zielen, die jaarlijks met ongeveer $3\frac{1}{2}$ miljoen wast. Zonder dezen opbouw zou het volk in zijn ellendigen staat van armoede, waarin het zich al sedert jaren bevindt, zonder uitzicht blijven steken. Het dogma van het communisme — of juist: wat daarvoor doorgaat — wordt thans practisch toegepast op de exorbitante economische behoeften van volk en staat. Hier heeft men niet te doen met een langzaam in het geheele volk tot communisme gerijpte mentaliteit, als bewuste reactie op, en uitgaande naar vernieuwing van, een uitgeleefde of onevenwichtig-geworden maatschappij, doch wordt een van boven af opgelegde communistische gedachte beproefd als beweegkracht in een economisch-achterlijke samenleving.

Ongetwijfeld een proefneming van groote beteekenis, daar zal moeten blijken of deze gedachte in het vuur van de practijk vastheid verkrijgt, of zij in het kinderlijke gemoed van het Russische volk onuitroeibaar wortel schiet.

De moeilijkheden, waarop de bolsjewistische regeering bij haar pogingen om practijk en beginsel met elkaar in overeenstemming te brengen stuit, zijn ongelooflijk groot. Zij heeft weliswaar de structuur van de oude, half-kapitalistische, half-feudalistische samenleving vrijwel geheel vernietigd, en daarvoor in de plaats de fundamenteen gelegd voor een nieuwe maatschappij, — wat zich op deze fundamenteen zal ontwikkelen, is een open vraag, — doch zij heeft voorloopig nog te worstelen met den zoo niet actieven, toch zeker passieven weerstand, of onverschilligheid van millioenen menschen, die

uit deze oude maatschappij hun geestelijke levenssappen hebben gezogen, of nooit tot maatschappelijk bewustzijn zijn gekomen.

De Russische samenleving valt thans in het algemeen gesproken in twee groote groepen uiteen: de oude generatie, en de jeugd. Er loopt een duidelijk zichtbare grens tusschen eerstgenoemde en laatstgenoemde groep. Deze grens wordt gevormd door de levensgewoonten.

De bolsjewisten vertrouwen voor de toekomst op de snel-aanzwellende jeugd, die zij al schier aan de wieg opwachten met de leerstellingen van het communisme, en trachten intusschen de levensopvattingen en -gewoonten der tegenover de jeugd in getal verminderde oude generatie om te buigen. De middelen der bolsjewisten om het volk te onderwerpen aan de harde eischen der economie, verschillen al naar gelang van de behoeften. De jeugd wordt voor zooveel mogelijk in de invloedssfeer van den staat getrokken: zij wordt practisch van het veelal nog remmende ouderlijke gezag gescheiden, krijgt in de meest-ontvankelijke jaren haar economische en politieke africhting, wordt onder sobere levensomstandigheden militair-sportief gedrild, haar sociale activiteit wordt reeds in den tijd van eerste bewustwording sterk geprikkeld, haar nationalistische instincten worden door een volstrekte isolatie van de buitenwereld gescherpt. Men kan in het algemeen gesproken zeggen, dat de Russische jeugd tot bijna het dertigste jaar toe practisch communistisch denkt, in ieder geval achter de bolsjewistische regeering staat. Zij heeft het „kapitalisme” van nabij feitelijk nooit gekend, is in voortdurend aangekweekte vijandschap tegen het uit de kranten bekende en in vele opzichten volkomen verminkt voorgestelde Westen, alléén bij de communistische gedachte, opgegroeid. De bolsjewisten gaan bij de hervorming der Russische samenleving uit van de gedachte, dat een maatschappelijke denkwijze, of voorkeur er een zaak is van opvoeding, geestelijke confijting, en niet van natuurlijken groei. Zij meenen dat zij in de jeugd maar een kiem behoeven te leggen van het communisme, en deze kiem slechts gelegenheid behoeven te geven om zich ongehinderd te ontwikkelen, en het communisme is verzekerd. Inderdaad heerscht in de jeugd een ongelooftelijke, een in sterke mate fanatisch-getinte geestdrift.

De jeugd is gegrepen door het ideaal van het communisme, dat in haar zichtbaar geestelijke krachten losmaakt, die voor van sikkel en hamer

het oogenblik de samenleving onmiskenbaar ten goede komen. Zij wordt tot activiteit bewogen door de gedachte, door de bolsjewisten ijverig gepropageerd, dat zij bouwt aan een ideale samenleving, niet „voor den kapitalist”, doch voor zichzelf en haar nageslacht. Zij komt onder de bekoring van de schittering der reusachtige vormen aannemende techniek, die op haar actief geworden verbeelding een onafwijsbaar beroep doet en in haar als het ware een technisch mysticisme aankweekt. Zij wordt medegesleept door de geweldige vaart van het, in razend tempo verlopend arbeidsproces. Zij grijpt gretig naar de duizend kansen, die een nieuw ontstaande samenleving biedt.

De jeugd is actief, is de drijfkracht in het arbeidsproces, dat in alle hoeken van Rusland trilt.

De jeugd treedt op als economische gangmaakster. Niet alleen de bolsjewistische jeugd, ook de z.g. bezpartini: de partijloonen. Deze partijloonen zijn voor een aanzienlijk deel niet ónpartijdig. Zoowel een groot deel, dat geen, of voorloopig nog geen lid der communistische partij kan worden, als een ander deel, dat geen lid van de communistische partij wil worden, omdat de daaraan verbonden verplichtingen en lasten te zwaar zijn, staat in werkelijkheid toch achter de regeering en vormt mede een groote beweegkracht in het economisch proces.

Uit het idealisme, uit de fanatische geestdrift der jeugd komen de vele vormen van sociale prikkeling voort, die het indolente oude geslacht tot strammer economisch besef moet dwingen. De jeugd vormt in het economisch proces een — vaak meedoogenloos — element van sociale opvoeding. Zij brengt in de practijk wat zij zelf heeft geleerd. De wed-ijver, in de scholen geprikkeld, wordt overgebracht op het terrein der economie, in de fabriek, de werkplaats. De afdeeling, of fabriek, die niet aan de gestelde eischen voldoet, krijgt als berisping een imitatie-schildpad gestuurd, als symbool der traagheid. Vergrijpen tegen de tucht in de school, in de jeugdcorporaties worden gestraft met beschaamdmaking; hij die in fabriek of werkplaats lui is, hij die zich overgeeft aan dronkenschap, hij die in het algemeen zijn plicht verzaakt, zij allen worden aan de kaak gesteld: zij krijgen een imitatie-krokodil thuisgezonden als het beeld der afzichtelijkheid, hun caricatuur wordt goed zichtbaar midden in de fabriek opgehangen met schamper bijschrift, zij worden doodverklaard en op een geïmproviseerd kerkhof bijgezet onder

een zerk met beschamend opschrift als „Hier ligt Jantje Dronkaard”, of „Hier ligt Jantje Lijntrekker”.

Kwalificaties als *boezotjor*: arbeider, die voortdurend ontevreden is, *ljetoen*: arbeider, die voortdurend van de eene onderneming naar de andere verhuist, *progoelsjtsjik*: arbeider, die stelselmatig één dag werkt, en één of twee niet, *sjoernik*: iemand, die in het belang van zich zelf werkt, en niet in dat van de Sovjetunie; *galtoersjtsjik*: arbeider, die oneerlijk is bij het werk, — zijn schering en inslag en worden gebruikt tot sociale beschaming en opvoeding.

De arbeiders van de oude generatie, die de geestelijke elasticiteit missen om het verband te beseffen tusschen de snelle vervulling der economische behoeften en de verwezenlijking van het communistisch ideaal, of zich niet aan de snelheid der ontwikkeling van het arbeidstempo kunnen aanpassen, zijn niet zelden hulpeloos aan deze sociale bespotting overgeleverd en zien zich gedwongen, geprest, een geforceerd tempo te aanvaarden, dat niet alleen hun geestelijke paraatheid, of fysieke kracht, maar ook hun vakbekwaamheid te boven gaat.

De kwaliteit wordt hierdoor nog steeds opgeofferd aan de quantiteit. Bij den voortdurenden groei in omvang van het industriele proces en het stijgend tekort aan arbeidershanden is hier voorloepig blijkbaar geen andere uitweg.

Regeering, pers, communistische partij en vakorganisaties, tooneel, bioscoop, — al deze lichamen werken innig samen om den economischen strijdgeest bij de jeugd aan te vuren en op peil te houden. De regeering door het toekennen van lange vacantes, geldelijke premies en reductie op levensmiddelenprijzen aan de *oedarniki*: keurarbeiders, de pers door het schetterend uitbazuinen van fanfaronnades over de behaalde, dikwijls overdreven resultaten op het economisch front, de partij en vakverenigingen door het organiseren van parades en herdenkingsfeesten, tooneel en bioscoop, door het stellen van vlieg wiel en tractor in het centrum van het gebeuren in het heelal.

* * *

De economische behoeften des lands, aangescherpt door de razende drift tot vervulling van het communisme, hebben in het land een arbeidsspanning gekweekt, die op het oog en-

blik naar het schijnt wel haar hoogtepunt heeft bereikt. Geheel afgescheiden van de motieven, die de bolsjewistische heerschers bezielen, in wier geest zoowel het staatkundig, militair als economisch motief elk hun werking oefenen, blijft het belangrijke in het economisch proces, dat zich thans met een schijnbaar innerlijke noodwendigheid ontwikkelt, toch de creatieve, productieve factor.

Als men de Russische revolutie uit dit oogpunt alleen met de Fransche vergelijkt, schijnt het dat zij voor het oogenblik verder reikt. Inderdaad neemt het geheele jonge geslacht met vurige overtuiging en fanatische onstuimigheid deel aan de economische omwenteling. De geforceerde technische ontwikkeling van het Russische Rijk, de samenpersing van een eeuw Westersche technische ontwikkeling in het bestek van een decennium, dwingt de bolsjewistische regeering om alle technische krachten, die er uit het volk kunnen worden getrokken, tegelijk aan de uitvoering van haar plannen te verbinden. Zij doet dit door aan elkeen, die over gaven beschikt, ongelimiteerde kansen te openen van studiegelegenheid en leidersfuncties. Het economisch veld is ruim, alle krachten zijn noodig. Zij doet dit door hen, die zich onderscheiden, voor deze onderscheiding te beloonen met studiereizen. Zij doet dit door den uitvindingsgeest van het heele volk tot het uiterste te prikkelen, alle vindingen in ontvangst te nemen en ze op haar practische waarde te onderzoeken en ze, indien bruikbaar, te honoreeren. Zij doet dit door in het volk den geest van de „heldhaftigheid van den arbeid” aan te kweken. Ook hier vangt zij aan bij de jeugd: g e r o i: held, op de kinderprijs ingedrukt, is daarvan reeds een uiterlijk sociaal symbool.

Doch kern is de gedachte van: het belang van de gemeenschap. Onmiskenbaar is, dat deze op het oogenblik in het Russische productie-proces een werkzaam en spontaan element is. De geest wordt voor het oogenblik van anderen op voortdurend vernieuwd door nieuwe scharen jonge arbeiders, die de school jaarlijks aan het productie-proces toevoert. Van boven af door het regelmatig aantrekken tot de communistische partij van de vurigste, onstuimigste, voor de bolsjewisten meest-betrouwbare elementen uit de jeugdbeweging.

De groote vraag is, of deze gedachte duurzaamheid bezit. Of zij alleen maar levenskracht heeft onder den geweldigen

drang van den economischen druk, waarmede Rusland thans te kampen heeft, dan wel of zij, als resultaat van de opvoeding, een blijvend verschijnsel is. Of er in het Russische volk een principieel andere economische mentaliteit is geboren, — en of een sterke, solide economische grondslag van een staat verkregen kan worden uit aandriften, die niet voortkomen uit materieele overwegingen, doch uit motieven van zedelijken aard.

HET BESLISSENDE JAAR 1931. ¹⁾

Hoe staat het feitelijk met het Vijfjarenplan? In welke richting ontwikkelt het zich? Slaagt het, mislukt het? De vijf jaren zijn nog niet om. Een oordeel, een definitief oordeel, zou daarom voorbarig zijn. Nochtans is er reden, een voorloopige balans op te maken. Het jaar 1931 immers is „het beslissende jaar”. Aldus hebben de bolsjewisten het jaar gekarakteriseerd. Zij hebben daarmede op zijn gunstigst willen zeggen: dat 1931 in de Russische volkshuishouding een volstreekte wending ten goede moest brengen. Is dit gebeurd? Bij de beoordeeling van den stand van zaken past den West-Europeaan, in verband met de hachelijke positie van zijn eigen economische verhoudingen, natuurlijk zekere reserve, maar dit neemt niet weg, dat hij toch het recht heeft, in alle objectiviteit den economischen toestand van Sovjet-Rusland in beschouwing te nemen.

* * *

Het Vijfjarenplan heeft vele kanten. Het zou op elk van zijn zijden moeten worden onderzocht, om uit te maken, in hoeverre het tot nog toe geslaagd mag worden genoemd. Onmiskenbaar is, dat het in hoofdzaak, bij alle economische planmatigheid, die het kenmerkt, strijdwapen is. Strijdwapen, niet in de eerste plaats in de beteekenis van politiek-economisch aanvalswapen, doch in dien zin, dat het moet dienen om Sovjet-Rusland het kapitaal te verschaffen, waarmede het zijn

¹⁾ Dit hoofdstuk werd geschreven in December 1931.

doel is het geheele Vijfjarenplan ondergeschikt gemaakt. Daarmede dient men bij de beoordeeling van de vordering van het plan rekening te houden. In het algemeen ontwikkelt zich de uitwerking van het plan dan ook in deze richting, dat de bolsjewisten op de ontplooiing van hun grondstoffenindustrieën den nadruk leggen ten koste, althans voorloopig, van de lichte industrieën. De zware industrieën, die tegen betrekkelijk lage exploitatiekosten snel tot ontwikkeling kunnen worden gebracht en voor de wereldmarkt produceeren, moeten het kapitaal opleveren voor de andere industrieën, die van de verkrijging van dit kapitaal afhankelijk zijn.

De aanvankelijke ontplooiing van het plan kenmerkt zich inderdaad door een onstuimigen drang naar het kapitaal op de wereldmarkt, waardoor het plan van deze zijde de gestelde grenzen in enkele opzichten verre overschrijdt. Het Vijfjarenplan raamde de opbrengst der zware industrieën in de twee afgelopen planjaren, volgens een onveranderden stand der prijzen, op 12.476 miljoen roebel; in werkelijkheid was zij 13.764 miljoen. De petroleumproductie bijvoorbeeld steeg van 11.8 miljoen ton in 1927/28 tot 17.7 miljoen ton in 1929/30, terwijl zij in 1913 slechts 9.3 miljoen ton bedroeg.

De overige industrieën beantwoordden in het algemeen niet aan de verwachtingen. Het plan raamde een opbrengst van 16.862 miljoen roebel, deze beliep 16.692 miljoen, iets minder dus dan de schatting. De productie van steenkool en ijzererts, ofschoon percentsgewijze hooger dan in 1913, bleef aanzienlijk bij de ramingen ten achter. De productie van consumptiemiddelen heeft de Sovjet-regeering vrijwel in den steek gelaten; het tweede jaar was de raming van de toeneming 23.8 %, de bereikte toeneming beliep slechts 11.1.

In dit opzicht vertoont het Vijfjarenplan inderdaad een groot tekort.

Het graanvraagstuk, dat de Sovjetregeering de grootste zorgen baarde, heeft het tweede jaar van het Vijfjarenplan een gunstige wending genomen. Eind van het vorig jaar bedroeg de graanoogst 86.500.000 ton, of 20.6 % meer dan het vorig jaar, terwijl het graan voor de markt beschikbaar 32.6 pCt. meer beliep dan de schatting van het plan.

* * *

De Sovjetregeering beroept zich op de wereldstatistiek om

aan te toonen, dat het iets heeft gepresteerd, dat tot nog toe in de geschiedenis geen enkel ander land heeft gepresteerd. Zij betoogt dat het percentage van den materieelen industrieelen groei van Sovjet-Rusland in de drie laatste jaren met 26.7, 24.8 en 35.8 percent gestegen is en dat het daarmee alle andere landen ver vooruit is, dat bijvoorbeeld, den materieelen omvang der industriele productie in 1913 voor alle landen op 100 stellend, Sovjet-Rusland met 238 bovenaan staat, tegenover 188.5 voor de Vereenigde Staten, 82 voor Groot-Brittannië, 90 voor Duitschland en 140 voor Frankrijk.

Niemand zal de industriele praestaties der bolsjewisten, althans quantitatief, verkleinen, doch zeker is dat hun productie, toen zij hun Vijfjarenplan in werking stelden, tot een zeer laag punt was ingezonken en dat zij geen andere keuze hadden dan óf te vergaan, óf hun industrie op peil te brengen. Wat West-Europa met eigen ervaring in normale ontwikkeling deed, moest Sovjet-Rusland in versneld tempo doen. Sovjet-Rusland's buitenlandsche handel vertegenwoordigde het vorig jaar, bij minimale voorziening van de binnenlandsche markt, nog eerst ruim drie procent, absoluut ongeveer hetzelfde percentage van vóór den oorlog. De vergelijking op zichzelf is derhalve geforceerd. Zij is eerst mogelijk en redelijk, wanneer Sovjet-Rusland op peil is gekomen.

Intusschen staat ontegenzeggelijk vast, dat de industrie van Sovjet-Rusland een belangrijken sprong voorwaarts heeft gedaan. Indien men mag afgaan op de cijfers, door de Sovjet-regeering zelf verstrekt, dan heeft het percentage der productie der grootindustrie zich van 1926 tot 1931 ontwikkeld van 47.1 tot 62.7 % ten aanzien van de totale productie; is dat van den landbouw verminderd van 52.9 tot 32.7. Deze cijfers controleerend met die van een pas-verschenen belangwekkende studie van het „Birmingham Bureau of Research on Russian Economic Conditions”, dat verbonden is aan de hoogeschool van Birmingham en dat krachtens een controleerbare rekenmethode in vele opzichten tot andere en lagere cijfers komt dan de Sovjetpublicaties, krijgt men het volgend beeld: landbouw en industrie in 1913 beide op 100 stellend, hadden zij, op grond van hun opbrengst berekend volgens vooroorlogsche roebels, in 1929/30 onderscheidelijk de geraamde cijfers 103 en 232 bereikt. De cijfers dekken elkaar vrijwel. Duidelijk is, dat Sovjet-Rusland snel op weg is, een

industriëel land te worden, — ook al is de structuur van het land agrarisch.

* * *

De kapitaalspolitiek der Sovjetregering heeft tot resultaat gehad — afgescheiden van alle motieven, die vóór of tegen de wenschelijkheid of menschelijkheid van deze politiek kunnen worden aangevoerd, — dat de sommen, in de nationale industrieën belegd, van 1925/26 tot 1929/30, berekend volgens de waarde van den tsaristischen roebel, gestegen zijn van 2527 miljoen roebel tot 6167 miljoen roebel. (De Sovjet-autoriteiten komen volgens een andere waardeberekening tot een bedrag van 10.288 miljoen roebel in 1930). In 1913 bedroeg de nationale accumulatie 1417 miljoen roebel. De nationale productie is van 1913 tot 1929/30 gestegen van 13.896 miljoen roebel tot 19.767 miljoen. De investeringen zijn uitgezuinigd op de nationale voorziening. De consumptie per hoofd der bevolking is daardoor globaal teruggelopen van 90.6 roebel in 1913 tot 85.8 roebel in 1929/30, doch sedert 1925/1926, toen zij nog maar 73.6 per hoofd der bevolking beliep, geregeld gestegen. Brengt men echter den achteruitgang van de kwaliteit der Sovjetwaren in rekening, door de economen van Birmingham op 20 pCt. gesteld, dan zou de consumptie in 1929/1930 nog slechts 67.9 roebel bedragen tegen 74.5 roebel in 1927/1928, het hoogste cijfer sedert 1913.

Wij mengen ons natuurlijk niet in den becijferingsstrijd, doch het is ongetwijfeld waar dat de bolsjewisten, die aan *Zahlenrausch* lijden, altijd sterk de neiging hebben, de balans te sterk naar hun kant te doen doorslaan.

* * *

Het jaar 1931 is het crisisjaar.

Zeker niet voor Sovjet-Rusland alleen.

De economie der Sovjets neemt hoe langer hoe meer het karakter aan van strijd om het kapitaal. Zij hebben zich in verschillende opzichten verrekend. Op twee punten springt dit het sterkst naar voren: de productiekosten, en de wereldconjunctuur. Het een is even belangrijk als het ander voor de verdere kapitaalvorming.

De daling der productiekosten werd voor 1928/1929 gesteld op 7 pCt., zij bereikte slechts 4 pCt.; voor het jaar

1929/1930 werd zij op 11 pCt. begroot, zij bereikte slechts 7 pCt. Hoe het in 1931 met de vermindering van den kostprijs gesteld is, zal de balans straks moeten aantoonen, doch de klacht van dr. A. Grossmann in de „Moskauer Rundschau” van 1 November j.l. daaromtrent is zeer dringend. „Een (andere) ongunstige omstandigheid, die tot ernstige bedenking aanleiding geeft, is de beweging van de kurve van den kostprijs. Nog steeds wordt in niet weinige industrieën de quaestie van het dalen van den kostprijs als de moeilijkste taak ter zijde geschoven en de vermeerdering van de productiemassa zonder consideratie ten koste van den kostprijs geforceerd. In een heele reeks bedrijven heeft zelfs verhooging van den kostprijs plaats gevonden.”

Het verschijnsel is, bij de stijgende kapitaalsbehoeften van Rusland, van ernstigen aard en de klacht van dr. Grossmann bevestigt wat wij zelf in Rusland uit zoo menigen mond hebben vernomen. Het is thans voor de Sovjet-economen aanleiding geworden om het beginsel der rentabiliteit in alle scherpte toe te passen, anderzijds om, het blad omkeerend, voortaan minder te letten op qualiteit dan wel op quantiteit. De Sovjet-economie heeft thans, op grond van ontzaglijk veel leergeld aan verspild kapitaal, definitief het terrein van de qualiteitsoverweging betreden. Op verschillende bureaux, die wij te Moskou bezochten, werd dit als een nieuw, belangrijk element in de Sovjetrepubliek naar den voorgrond geschoven.

* * *

Het tweede element, dat de economie dit jaar beïnvloedt, en zeer sterk beïnvloed, is de misrekening wat betreft de wereldconjunctuur. Op het departement van Handel werd royaalweg erkend, — de leiders der groote departementen van handel en industrie blijken door de practijk realisten geworden, die, natuurlijk met het voorbehoud van hun communistische wereldbeschouwing, geneigd blijken de harde feiten te erkennen, — dat de economische wereldcrisis een leelijke streep is door de rekening van Sovjet-Rusland. Hier krijgt Trotzki met zijn ruimen blik gelijk in zooverre hij steeds heeft betoogd, dat er een onverbrekkelijk verband bestaat tusschen de Westersche conjunctuur en de economische plannen van Sovjet-Rusland, — wordt Stalin, hoezeer men ook zijn organisatorische talenten en staatmansmoed kan waardeeren, als

nationalistisch economisch opportunist in het ongelijk gesteld. Onze zegsman qualificeerde de crisis als „een zeer betreurenswaardige zaak voor Rusland". De wereldcrisis had Rusland, tegen de verwachting in, niet begunstigd: de economische crisis was te vroeg gekomen, op het voor Sovjet-Rusland meest ongunstige tijdstip. Rusland zal echter moeilijk kunnen loochenen, dat het zelf schuldig staat aan de daling van de prijzen van petroleum, hout, mangaan, graan en visch op de wereldmarkt. In hoeverre hier het beoogde moreel gewin, dat de bolsjewisten van de wereldcrisis verwachten, opweegt tegen het betreunde materieel verlies, zal de naaste toekomst moeten uitwijzen. Zij blijven er overigens vast van overtuigd, dat het kapitalisme zichzelf te gronde zal richten, omdat het geen georganiseerde economie heeft en de behoeften niet kan dekken.

* * *

Uit de Russische handelsbalansen blijkt in ieder geval duidelijk, dat de kapitaalsderving groot is. In 1929 leverde de geheele export uit Sovjet-Rusland in een rond getal 921 miljoen roebel op, in 1930 rond een milliard; — in het eerste halfjaar van 1931 slechts 367 miljoen, tegen 469 miljoen in dezelfde periode van 1930. Het resultaat is een aanzienlijke vergrooting van de passiviteit der Russische handelsbalans. Van 1921, het tijdstip van de hervatting van den buitenlandschen handel, tot October 1928, het optreden van het vijfjaarplan, beliep het passief saldo 380 millioen goudroebel; van 1 Januari 1929 tot 1 Juli 1931 bedroeg het passief saldo 131½ miljoen roebel.

Achteruitgang van de handelsbalans kan Sovjet-Rusland bij zijn groeiende industriele behoeften, die groeiende financiële verplichtingen tegenover het buitenland met zich medebrengen, niet verdragen. Dit springt duidelijk in het oog, wanneer men in het oog vat dat Sovjet-Rusland 1 October van dit jaar 1.4 milliard goudroebel buitenlandsche schulden op korten termijn had loopen, waarvan 1150 miljoen wegens ingevoerde goederen, meerendeels machines. Van deze schulden kwamen Duitschland 575 miljoen toe, Engeland 200 miljoen, den Vereenigden Staten 160 miljoen, Polen 60 miljoen, Italië 35 miljoen, Oostenrijk en Japan elk 30 miljoen.

Bovenstaande cijfers geven het beeld van Ruslands finan-

cieele positie van het oogenblik. Zij wordt, behalve door de algemeene wereldcrisis, ook beheerscht door uit deze crisis voortkomende ernstige nevenomstandigheden, zooals stijgende protectie in West-Europa, maaldwang in Frankrijk, Zweden en, straks, ook in Engeland, waaronder de Russische graan-export gebukt gaat.

Dat Sovjet-Rusland tracht, het tempo van zijn goudproductie te verhoogen, disconteeering, herdisconteeering en prolongeering van haar wissels te verkrijgen, en warenruil te bewerkstelligen, is begrijpelijk.

* * *

Sovjet-Rusland ziet zich in 1931, het kritieke jaar, gedwongen, de versnelling van het tempo van zijn industrialisatie voor een aanzienlijk deel prijs te geven. Men had verwacht, dat naast een aanzienlijke productie-vermeerdering in gevestigde bedrijven, de reconstructie van vele oude bedrijven en de bouw van een reeks nieuwe industriele bedrijven zouden plaats hebben en het grondkapitaal met $4\frac{1}{2}$ milliard roebel zou worden uitgebreid. In werkelijkheid heeft Sovjet-Rusland zijn industrieel plan aanzienlijk ingekrompen, heeft het, buiten de groote werken, die in aanbouw waren, geen nieuwe werken op touw gezet. Uit de handelsbalans blijkt, dat in het eerste halfjaar van 1931 slechts een bedrag van 517 millioen roebel is ingevoerd tegen 575 millioen in het eerste halfjaar van 1930. Het grondkapitaal is in de eerste negen maanden met slechts 1.800.000 millioen roebel vergroot, of met 40 pCt. van het geraamde bedrag, dat einde des jaars in het gunstigste geval nog meer dan een milliard bij het plan ten achter blijft. Een reservefonds van $1\frac{1}{2}$ milliard bij de begroting voorzien, is niet gekweekt. De Sovjetregeering is teruggekeerd tot een sterk-geforceerde binnenlandsche leeningspolitiek. De graanuitvoer is aanzienlijk verminderd, de graaninzameling levert groote moeilijkheden op, en de oppervlakte die van 10 September tot midden November bezaaid is, is vier millioen hectaren minder in plaats van zes millioen meer, gelijk geraamd.

Het jaar 1931 is voor de Sovjetregeering geen rooskleurig jaar. De gevolgen zullen zich vermoedelijk eerst in 1932 doen gevoelen.

Ruslands kapitaalsbehoeften stijgen naar gelang van de uitbreiding zijner industrieën, en zonder de hulp van West-

Europa komt het naar het schijnt moeilijk uit. De verwachting van Grinko, een der voornaamste auteurs van het Vijf-jarenplan, dat het ontworpen tempo van industrialisatie kan worden verwezenlijkt, zelfs wanneer het bedrag van het door Europa verleende crediet niet aanzienlijk wordt verhoogd, of de voorwaarden van buitenlandsche credieten niet worden vergemakkelijkt, is ten minste aan twijfel onderhevig.

DE DICTATUUR VAN HET PROLETARIAAT.

Het schilderachtige Roode Plein te Moskou draagt in zijn gigantische weidschheid den stempel der romantische middeleeuwen. Het Kreml, met zijn grijze, prachtig-gekanteelde muren, is naar zijn karakter een antieke fortificatie van het despotische rijksgezag, dat zich daar voor het met geweld neergebogen volk terugtrok en veilig waande.

Op het hoogste punt van deze vesting, die een koninklijk uitzicht geeft over Moskou — en tegen den buitenkant waarvan thans het mausoleum van Lenin steunt, — zetelt Stalin, de tweede proletarische dictator van de Unie van Sovjets. Deze dictator had zeker geen zetel kunnen kiezen, die beter aan het karakter van de functie van dictator beantwoordt dan het Kreml. Maar anderzijds kan degen, die zich als dictator opwerpt, — want dat heeft Stalin gedaan, in tegenstelling tot Lenin, die eer tot dictator geroepen werd, — zich moeilijk onttrekken aan het bewustzijn van heerschermacht, dat zeteling in een despotiek bolwerk als het Kreml onontkoombaar wekt. Wie, staande vóór het Kreml, opziet tegen de hooge, ongenaakbare muren, waardoor de staatsmacht als vanzelf strengst centralistisch karakter aanneemt, moet tot het scherpe besef komen dat de figuur, die daarbinnen den scepter zwaait, daar slechts kan huizen bij de gratie van zijn eigen geconcentreerde en gesloten natuur, die zich tot Kreml niet slechts uiterlijk aangetrokken gevoelt, doch daarvoor de kenmerkende karakter-eigenschappen bezit. De dictaten, die Stalin over het Russische

volk afkondigt, komen ongetwijfeld van den maatschappij-hervormer, den principieelen communist, den fanatieken bolsjewist, doch in diepste wezen komen zij uit het Kremlin van den despot. Uit het brein van den barren heerscher, die in het Kremlin, zij het niet naar den ceremonieelen vorm, dan toch volgens de practijk — en zeker in de oogen van het gewone volk, — troont.

Want hij komt, gelijk een echt heerscher, niet, of vrijwel nooit, buiten de zware wallen van zijn onzagwekkende vesting.

Stalin is de incarnatie van het dictatuur van het proletariaat.

Wat is de dictatuur van het proletariaat, en welken vorm neemt zij in de practijk aan?

De dictatuur van het proletariaat is de gewelddadige overheersing van een politieke minderheid, die er naar streeft de klassentegenstellingen in Sovjet-Rusland volkomen op te heffen. Haar duur is volgens de regelen der Marxistische leer van tijdelijken aard: de dictatuur vervalt, en met haar de staat als uitdrukking van een overheerschende klasse in de maatschappij, zoodra de klassentegenstellingen feitelijk en ideologisch zijn vernietigd. Dit is natuurlijk de theorie: het tijdstip van de opheffing van de dictatuur is volkomen onzeker en wordt door heel andere machten dan een theoretische constructie bepaald. Zeker is, dat de dictatuur in Sovjet-Rusland de hardste is, die men zich kan indenken. Zij kon uitteraard niet mild, noch verdraagzaam zijn. De inzet der revolutie was niet incidenteel, gelijk bij andere omwentelingen, maar principieel: verandering van den grondslag zelf der samenleving; de tegenstelling der maatschappelijke belangen was zeer scherp: arm proletariaat — sterk feodalisme; de revolteerende minderheid in de samenleving was numeriek minimaal, waardoor haar middelen van verzet buitengewone hardheid moesten aannemen; de traditioneele wreedheid van het despotisme van het Russische tsarenrijk zette ten slotte haar stempel op de dictatuur, die het land van haar herkomst niet kon verloochenen.

De dictatuur wordt gedragen door de communistische partij, de eenige derhalve die in Rusland recht van zijn heeft. In haar handen komen alle draden van de gebeurtenissen in het Sovjetrijk samen. Het z.g.n. Politieke Bureau, een commissie van ongeveer tien mannen, regeert de partij; Stalin is daarvan de algemeene secretaris, of practisch gesproken: de dictator. Leden der partij houden alle strategische posities in het rijk bezet: om te beginnen in de Sovjets, die volgens een getrapt kiesstelsel worden gekozen, in de vakorganisaties, in het Rode Leger, in de regeering, de regeeringsbureaux, de fabrieken, de landbouwbedrijven. Ook de regeering staat onder de bevelen van de communistische partij, d.w.z. in theorie; want in werkelijkheid bepaalt weer het Politiek Bureau, en in de laatste instantie het Uitvoerend Comité, de regeeringspolitiek. Deze heeft twee aangezichten: dat van de dogmatiek der Russische communistische leer, dat van het opportunisme van het compromis met de omringende kapitalistische staten.

* * *

Als instrument van intimidatie beschikt de communistische partij over de G.P.Oe, de beruchte politieke staatspolitie, die als uitdrukkelijke taak heeft, geheel in overeenstemming met het doel van de dictatuur, „politieke en economische contrarevolutie, spionage en banditisme” te bestrijden. De bescherming van de revolutie, die aan de langs donkere paden sluipende G.P.Oe is toevertrouwd, is een rekbaar begrip en laat een ruime marge tusschen revolutionair recht en uit machtswellust geboren willekeur. Deze marge, die aanvankelijk schrikbarend groot was, eerst, en begrijpelijk, kort na de revolutie, later bij de uitvoering van het Vijfjarenplan, toen een meedoogenlooze kruistocht tegen „saboteurs” werd ondernomen, is sedert kort, onder invloed van economischen werkelijkheidszin, veel kleiner geworden; als leiders der G.P.Oe zijn ook minder fanatieke elementen uitgekozen.

* * *

In de communistische partij zelf heerscht een ijzeren discipline. Zij is wel eens vergeleken bij de Katholieke Kerk. Men zou ze echter juister kunnen vergelijken bij de orde der Jezuïeten, ook wat betreft haar propagandistisch, zelfs mili-

tant karakter. De leden der partij worden onmiskenbaar gedreven door een weliswaar fanatische, doch niettemin hooge opvatting van hun doel en taak. Wie tot de partij wenscht toe te treden, moet toonen zich harer waardig te hebben gemaakt: een zware proeftijd gaat aan de toelating vooraf, en wie eenmaal lid is, moet zich duurzaam offers getroosten aan diensten en beperking van persoonlijke vrijheid en maatschappelijk inkomen. De taak, die de communistische lei-

STALIN.

ders een lid aanwijzen, hoe zwaar of weerzinwekkend zij ook zij, moet hij zonder verzet of bezwaar uitvoeren. Tegenover de opgelegde plichten staan bepaalde maatschappelijke voordeelen, die echter waarschijnlijk ternauwernood opwegen tegen de plichten.

Het aantal leden der partij beloopt thans $2\frac{1}{2}$ miljoen, doch bij de groeiende macht van de partij in de samenleving, wordt de verleening van het lidmaatschap aan zwaardere eischen gebonden, om de partij zuiver te houden, maar ook om de macht goed gecentraliseerd te houden. Maar ook heeft voortdurend zuivering plaats. Ascetische soberheid is een voorname eisch voor den communist: de communist rookt en drinkt van sikkel en hamer

als regel niet, en wie zich bij herhaling schuldig maakt aan dronkenschap of aan ontucht, wordt berispt, gedegradeerd, of uit de partij gezet. Op corruptie staat de straf des doods. Wie zich onttrekt aan het partijwerk, of ernstig zondigt tegen de leerstellingen, wordt van het lidmaatschap vervallen verklaard. Carrière-maken, is een begrip, dat men in de communistische partij niet kent. „Wij werken”, antwoorden zij, wien men vraagt naar de kansen hunner toekomst. De strijd om de macht, een begeerlijk goed, is natuurlijk een ander hoofdstuk: deze strijd woedt in de commissariaten en in de staatsstruys, en het heeft den schijn, dat deze met Oostersehe intrige verbonden strijd zeker niet minder scherp is dan in het Westen. Onregelmatigheden in de communistische partij worden aan het daglicht gebracht door een geperfectioneerd, maar perfide stelsel van onderlinge contrôle, collectieve massa-contrôle. Deze contrôle begint in de communistische cel, die militair is georganiseerd en overal ingrijpt, waar de politieke, moreele of economische belangen van de partij geschaad worden, of geschaad gewaand worden. De cel steunt op de jeugdorganisaties, die ook politiediensten verrichten. In de cel echter bevinden zich weer vertegenwoordigers van de partij-spionage, die de cellen contrôleeren en bij de hoogere organisaties misstanden aanbrengen.

* * *

Aldus is in korte trekken de structuur van de dictatuur, die door haar organisatie een uiterst gevoelige barometer is, waarop de hoogste autoriteit op elk tijdstip den stand van de staatkundige atmosfeer kan aflezen.

Hoe werkt de dictatuur in de practijk? Beperkt zij zich tot het doel, haar door de revolutie gesteld, en bestaat er uitzicht dat zij zich binnen afzienbaren tijd als overbodig zal beschouwen?

De uiterlijke verschijning van de dictatuur in Sovjet-Rusland is eensgezindheid, afwezigheid van alle opposities, van iedere tegenspraak, — aan de oppervlakte natuurlijk. Het Sovjet-bewind is er in geslaagd, haar felste klasse-vijanden te vernietigen, die van den tweeden en derden graad, voor zooveel de staat hen kan gebruiken, onder het spiedend oog van communistische partij en G.P.Oe aan den arbeid te zetten; — maar ook de oppositie in haar eigen rijen het zwijgen

op te leggen. De Loebjanka, de sinistere gevangenis voor politieke misdadigers te Moskou, waar de slachtoffers, die in den greep der G.P.Oe zijn geraakt, het restant van hun afgeknapte levens in eenzaamheid verzuchten, en welker deuren voor den buitenlandschen toerist hermetisch gesloten blijven, staat in het hart des lands als stomme getuige van de genadelooze wijze, waarop de proletarische dictatuur de zege heeft bevochten in den klassenstrijd. De stedelijke bourgeoisie is vernietigd, het feodalisme, de boerenstand als klasse, is „geliquideerd”, de Kerk „als bondgenoot van het kapitalisme”, is verbrijzeld; — alle dragers van beteekenis van deze maatschappelijke klassen zijn, voor zoover zij niet door de lucht naar het buitenland het veege lijf hebben kunnen reddeden, uit het leven van staat en maatschappij verwijderd. Het privaat bezit is voor zooveel betreft de productiemiddelen, „als middel van uitbuiting”, afgeschaft; de Russische samenleving is op collectivistischen grondslag geplaatst.

Van dien kant beschouwd heeft de dictatuur haar werk met meedoogenlooze overtuiging grondig verricht en heeft zij den belangrijkste stap gezet op den weg, die voorgoed moet leiden naar de klassenlooze samenleving. Haar werk is echter niet voltooid, zoolang deze samenleving niet degelijk is geconsolideerd. Ofschoon zij feitelijk klassenloos is geworden, zoo is zij het ideologisch vooralsnog niet, daar allen, die door het Sovjetbewind in hun materieel en ideëel klassebelang getroffen zijn, — en dat zijn er millioenen en millioenen — nog latent gevaar voor den Sovjetstaat bergen. Het Sovjetbewind vindt daarin zeker reden tot onverzwakte voortzetting van de dictatuur, al zal zij zich voortaan nu de tegenstand van haar vijanden vrijwel hopeloos is gebroken, naar buiten minder fel en vinnig manifesteren.

Maar ook vindt het aanleiding tot onverzwakte handhaving van de dictatuur, zoolang de buitenwereld haar kapitalistische structuur handhaaft en de Sovjetstaat daarin een gevaar voelt voor zijn bestaan.

* * *

De dictatuur heeft echter ook haar eigen onverdachte volgelingen het zwijgen opgelegd en hen, voorzooveel dit haar dienstig voorkwam, even meedoogenloos onschadelijk gemaakt of vernietigd. Hier begint eigenlijk de zichtbare tragedie der dictatuur zelf. De dictatuur stelt haar volgelingen

weliswaar in staat, zich te uiten, doch alleen op de wijze, zooals zij zelf goeddunkt; wie aan dit desideratum niet vol doet, en, in eigen zaak, zelfstandig oordeel velt, beschouwt zij als vijand, als contra-revolutionair. Hier snijdt zij in het eigen vleesch: zij treedt hier niet op als verdelgster van klassevijanden, doch als onderdrukster van het geweten, van het proletarisch geweten. Zij maakt hier van haar dictatoriale macht meer dan misbruik, zij maakt van het dogma van het communisme een benepen caricatuur.

De dictatuur heeft eerst het terrein van haar klassevijanden gezuiverd om den bodem rijp te maken voor het zaad van het collectivisme. Zij heeft daarmede alle individualistische geesten in de bourgeoisie en den boerenstand vernietigd. Zij is sedert de uitvoering van het Vijfjarenplan ook bezig alle „individualistische”, d.w.z. zelfstandig denkende geesten in de communistische gelederen te vernietigen, en te verhinderen, dat in het volk zich „individualistische” geesten ontplooien, of zich durven doen gelden. Zij is sedert de revolutie feitelijk aan een stuk door bezig met de afschuiming, of onderdrukking, van het vrije intellect en den zelfstandig denkenden en handelenden mensch. Zij meent, dat zij aldus de ware collectivistische geestesgesteldheid verkrijgt, die het communisme voor alle eeuwen moet waarborgen. In werkelijkheid verkrijgt zij een slaafs gehoorzamende kudde, die het element der menschenwaarde en der persoonlijke verantwoordelijkheid ontbeert, slechts buigt voor de bevelen van den despoot. Of Karl Marx dit met zijn leer, welke in het Westen, met zijn onmiskenbare en onmisbare individualisme, is geboren, heeft bedoeld, of voorzien, is zeker aan zeer ernstigen twijfel onderhevig. Of zelfs Lenin de consequentie van zijn leerstellingen zoover heeft bedoelen uit te strekken, eveneens. Niettemin proclameert de dictatuur wat zij thans verricht nog steeds als zuiver Marxisme en Lenisme. Nochtans is het klaarblijkelijk juist, wanneer men spreekt van Stalinisme; want men heeft hier niet meer te maken met de breede richtlijnen van Marx of van Lenin, doch van een persoonlijk, eng opportunistisch regiem van Stalin. Niet meer met een dictatuur tegen den vijand, maar in wezen met een despotie over eigen volk.

Opmerkelijk is, dat in de samenleving de beeltenis van Lenin feitelijk reeds naar den achtergrond is geweken en die van Stalin haar plaats heeft ingenomen.

En voor de geestelijke standing der dictatuur is wellicht kenschetsend, dat in het officieele Revolutionair Museum te Moskou een eerst in 1929 — dus twaalf jaar na de revolutie ontvangen schilderij hangt, dat de leiders van de revolutie voorstelt en waarop Stalin als *pièce de milieu* fungeert, maar Trotzki met afgewend, schier onherkenbaar gelaat op den achtergrond paradeert. Dit is een zeker uit machtswaan geboren ontoelaatbare retoucheering der historie. Gelijk ook de historie sterk is geretoucheerd in de officieele encyclopedie, die thans onder toezicht der dictatuur wordt geschreven en welke ten nadeele uitvalt van de figuren, die de dictatuur van Stalin heeft geëscamoteerd.

* * *

Of bij deze ontwikkeling van zaken de dictatuur, die van zuiver revolutionair instrument verwordt tot een dogmatisch ketterjagerscollege, neiging zal toonen om zichzelf op een bepaald moment te liquideeren, is twijfelachtig. Zoolang er een samenleving is, zullen er variaties zijn en zal de mensch zich blijven verzetten tegen wat hem van boven of met straffe hand opgelegd wordt. Ook de Russische revolutie heeft behoefte aan vernieuwing, wil zij niet verstarren. Economisch determinisme alleen is niet voldoende om een gemeenschap te doen bloeien. Geestelijke vrijheid, die alle krachten losmaakt, is even noodzakelijk.

Hier ligt ongetwijfeld een taak voor de jeugd, die thans haar beste krachten geeft voor de economische onafhankelijkheid en grootheid van Sovjet-Rusland, maar waarin ook reeds het verzet smeult tegen den ondragelijken geestelijken dwang van een smalle dictatuur.

VOLKSOPVOEDING EN ECONOMIE.

Een moeilijk probleem, waarvoor de bolsjewistische regering zich gesteld zag, was de bestrijding van het analfabetisme, dat het tsaristische Rusland haar als droevige erfenis had nagelaten. Een der grootste winsten, waarop de bolsjewistische revolutie mag bogen, is, dat zij het analfabetisme grootendeels heeft overwonnen, dat zij den grondslag heeft gelegd voor a l g e m e e n volksonderwijs. Men moge het uitgangspunt en de practijk van de volksopvoeding goedkeuren dan wel verwerpen, het feit dat de bolsjewisten in nauwelijks tien jaren millioenen uit hun geestelijke achterlijkheid hebben opgeheven, is op zichzelf van onmiskenbare beteekenis voor Ruslands toekomst. De bolsjewisten m o e s t e n, ten behoeve van hun industriele plannen, waarvan het welslagen aanzienlijk afhangt van de beschikking over behoorlijk onderlegde arbeiders, de volksopvoeding wel op dezelfde uitgebreide schaal en in hetzelfde geforceerde tempo ter hand nemen als zij deze plannen uitvoerden, doch het belangrijke is dat het is g e b e u r d.

Het bovenmenselijke van hun taak blijkt uit het enkele feit, dat vóór den oorlog van de Russische legerrecruten niet minder dan 62 percent analfabeet was tegen vier percent van de Fransche, één percent van de Engelsche en een twintigste percent van de Duitsche. In tsaristisch Rusland kon derhalve slechts veertig percent der jonge bevolking lezen en schrijven. Thans kan van degenen tusschen 16 en 34 jaar meer dan zeventig percent lezen en schrijven, van degenen

die ouder zijn dan vijftig jaar $27\frac{1}{2}$ percent. In 1931 ontvingen tot 1 Sept. twaalf miljoen volwassenen onderwijs; het vorig jaar leerden 10 miljoen lezen en schrijven. Het aantal kinderen dat de lagere school bezoekt, is van 7.250.000 in 1914 gestegen tot 16.250.000 in 1931. Dit jaar hoopt men het analfabetisme in het algemeen definitief te liquideeren.

Het aantal leerlingen van middelbare scholen is gestegen van 565.000 in 1914 tot 4.800.000 in 1931, het aantal studenten aan de universiteiten van 125.000 tot 364.000, het aantal aan de universiteiten studeerende arbeiders bedraagt 333.000, het aantal leerlingen van vakscholen beloopt 1.717.000, het aantal z.g. fabrieksleerlingen bijna twee miljoen. De onderwijsbegroting is gestegen van 38 miljoen roebel tot 3.516 miljard, of 1.758 miljard in voor-oorlogsche roebels.

Dit zijn enkele grepen uit de eindelooze cijferreeksen, die ons op het departement van onderwijs te Moskou werden voorgelegd ten bewijze, dat het onderwijs in Sovjet-Rusland sedert de laatste jaren geweldige vorderingen heeft gemaakt. De nieuwe scholen, die de bolsjewisten den bezoeker van Sovjet-Rusland toonen, zien er goed uit, en wat men door het land trekkend waarneemt geeft den indruk, dat er vele goede onderwijsinstellingen zijn, die den toets van ernstige critiek best kunnen verdragen. Ook de schoolkinderen, die wij op onze tochten ontmoetten, zagen er goed verzorgd en opgewekt uit. Hebben wij juist waargenomen, dan begint zich, dank zij de zorg voor de lichamelijke ontwikkeling van het kind, dat al vroeg op Spartaansche wijze de sport beoefent, uit het compacte, plumpe Mongoolsche type het slanke type te ontwikkelen, dat wij in Europa kennen als het resultaat van goede, doelmatige lichaamscultuur.

De ontwikkeling van het onderwijs heeft over het algemeen echter met ernstige bezwaren te kampen, die den onderwijsautoriteiten het leven moeilijk maken. Er heerscht, als gevolg van geldgebrek en gebrek aan bouwmaterialen, een groot tekort aan goede schoollokalen, vooral op het platteland, in dezelfde mate als er gebrek bestaat aan arbeiderswoningen, aan uitrusting, aan leerboeken. Doch het grootste euvel is wellicht de geringe bekwaamheid van het onderwijzend personeel en een tekort, dat moeilijk schijnt te kunnen worden

aangevuld. De behoefte aan leerkrachten is voortdurend grooter dan het snel groeiende aantal leerlingen, de opleiding is kort en daardoor vaak ondeugdelijk. De lust om het staats-onderwijs als vak te kiezen is niet groot, omdat de salariering vrij karig is: van 80—120 roebels, terwijl een vakarbeider het tot 350 roebel kan brengen. De honoreering van den intellectueelen stand bij de bolsjewisten is inderdaad niet roemenswaardig. Niet slechts dat de belangstelling voor het vak van onderwijzer en leeraar op het vriespunt staat, de neiging bij de onderwijzers om het opvoedersambt vaarwel te zeggen en over te loopen naar de beter betalende bedrijven, was juist bij ons verblijf in Rusland tot een kritieke hoogte gerezen.

De communistische partij heeft gemeend, een poging te moeten doen om de desertie te stuiten door te decreteren dat de onderwijzers, wat hun voedselvoorziening betreft, moeten worden behandeld als gequalificeerde arbeiders, zoodat eerstgenoemden dezelfde voorrechten bij de coöperaties zouden genieten als laatstgenoemden. Als dit besluit is uitgevoerd, dan heeft het niet veel resultaat opgeleverd, want het verloop heeft aangehouden, en onlangs heeft het volkscommissariaat van onderwijs den betrokken organen last gegeven ervoor te zorgen, dat onderwijzers, die op eigen houtje het onderwijs in den steek hebben gelaten, ten spoedigste in de school terugkeeren.

Wat bij de ontwikkeling van het hooger onderwijs opmerkelijk is, is dat de stadsarbeider daarin een voortdurend grooter plaats inneemt. Terwijl de arbeiders op de scholen van hooger onderwijs in de vakken van nationale economie in 1927 nog slechts 38.2 percent vormden tegenover 14.6 boeren en 47.1 „anderen” — waarmede worden aangeduid degenen, die niet klasse-zuiver zijn — is deze verhouding in 1931: 63.7, 13.3 en 23 %. Alzoo: bijna een verdubbeling van de arbeiders, een geringe achteruitgang van de boeren, een halveering der „anderen”. Een soortgelijk beeld leveren de zoogenaamde technicums op: 1929: arbeiders 58.5, boeren 14, „anderen” 27.5 %. 1931: arbeiders 73.2 %, boeren 13.4, „anderen” 13.4 %. De bolsjewisten noemen dit „de verovering door de arbeidersklasse van de hooge school”, welke het verst is voortgeschreden in die onderwijsinstituten, welke studenten opleiden als industrieele specialisten.

De uitwerking van het onderwijs is in het openbare leven

duidelijk waarneembaar. In de eerste plaats: de geheele Russische bevolking, van jong tot oud, leest. Geen Rus, dien men in den trein ontmoet, of hij heeft de jongste editie van zijn krant bij zich; wat bij een wandeling door een of ander stadspark treft, is, dat de meeste bezoekers de krant lezen. Er is onder het heele volk een wonderlijke leergierige belangstelling voor de krant, voor de gebeurtenissen van den dag. Zoowel de verscheidenheid van kranten als de geweldige oplagen wijzen er onloochenbaar op, dat Rusland uit zijn analfabetisme is bevrijd.

* * *

Bij ons verblijf in Rusland was de regeering juist bezig met een ingrijpende reorganisatie van het onderwijs over de geheele linie, een reorganisatie, die wordt aangeduid met het verbeeldingrijke woord: *polytechnizatie*. Deze polytechnizatie, die voor de lagere scholen reeds was ingevoerd, komt praktisch gesproken hierop neer, dat de school, die reeds vóór de reorganisatie zeer nauw verbonden was met de praktijk van het leven, vrijwel geheel in dienst wordt gesteld van de economie, dat wil in het gegeven geval zeggen: in dienst van het vijfjarenplan, en wat daarna komt. Aldus drukte onze zegsman zich inderdaad zelf uit.

Om te beginnen bij het hooger onderwijs: dit wordt volkomen gedecentraliseerd: de afzonderlijke faculteiten komen rechtstreeks onder de verschillende departementen van bestuur en worden rechtstreeks verbonden aan verschillende verwante industriele ondernemingen, waar de studenten een bepaald deel van hun studietijd praktischen arbeid zullen moeten verrichten. Het gevolg hiervan is, dat er feitelijk maar drie zelfstandige zuiver-wetenschappelijke faculteiten overblijven: de geologische, de wiskundige en de filosofische. Deze decentralisatie vloeit voort uit de onbegrensde behoefte aan kader en specialisten. Rusland heeft voor het oogenblik „geen behoefte aan menschen, die van veel iets afweten, doch aan menschen die practisch de handen uit de mouw kunnen steken”, is de verkondigde stelling.

De tweede belangrijke reorganisatie is de gedeeltelijke samensmelting van het lager onderwijs met het middelbaar onderwijs. De middelbare scholen gaven tot nog toe theoretisch onderwijs en verwaarloosden schier het practisch onderwijs. De middelbare scholen zijn nu in tweeën gedeeld: het eerste

deel is bij de grondschool gehecht, het tweede deel is in een technicum veranderd, dat een studietijd kent van twee of drie jaren. De stad kent thans de verplichte grondschool voor kinderen van acht tot vijftien jaar; het platteland, dat tot-nogtoe een lagere school van vier studiejaren kende, verwerft dit jaar eveneens de zevenjarige grondschool. Rusland krijgt aldus een eenheidsschool, welke alle kinderen omspant. Vóór het achtste jaar krijgen de kinderen onderricht op kleuterscholen, waar zij lezen, schrijven en eenvoudig rekenen leeren. In de stad wordt de school met de fabriek verbonden, op het land met den sovchoz (staatslandbouwbedrijf). De bedoeling is, dat de kinderen wanneer zij het dertiende levensjaar bereiken, zich groepsgewijze onder toezicht reeds vertrouwd maken met de techniek van het bedrijf, waarin zij later een productief aandeel nemen.

Voor de leerlingen van de technicums bestond deze methode reeds; zij wordt thans tot de geheele onderwijswereld uitgebreid. De methode is volstrekt niet nieuw. Zij is, wat haar beginsel betreft, ontleend aan het kapitalistische Westen, in het bijzonder aan de Vereenigde Staten. Sovjet-Rusland echter gaat, gelijk bij de toepassing van andere vindingen van het Westen, nog een stap verder. Het volstaat niet met het inwijden van de kinderen in de geheimen van de bedrijfs-techniek, het geeft hun daarnaast ook een bepaalde t a a k. Elke groep kinderen krijgt een opdracht, waardoor, wat haar strekking betreft, het kind f e i t e l i j k reeds bij het arbeidsproces wordt ingelijfd. De scholieren krijgen o.a. ten taak: uitoefening van het patronaat over machines (door het doen van een beroep op de ouderen), hulp verleenen bij het zaaien, zakken verzamelen bij het zaaien, zaad plukken voor het aanleggen van schooltuinen.

Deze voorbeelden werden ons genoemd. In het oorspronkelijk besluit vinden wij ook vermeld: vergaring van iijzer en afval van de fabriek, het uitzetten van posten ter verzekering van het regelmatig verloop van het arbeidsproces, aanleggen van moestuinen voor de arbeiders, medewerking bij het verdeelen van levensmiddelenrantsoenen aan arbeiders.

Arbeidstaak is ook: de strijd tegen den godsdienst.

Wedstrijden met bijgehouden tabellen en stootbrigadewerk vormen bij de uitvoering van de taken een integreerend deel.

Over dezen vorm van onderwijs valt natuurlijk veel in het midden te brengen. Bijvoorbeeld: Of men hier feitelijk niet te maken heeft met verkapt kinderarbeid ten voordeele van de vervulling van het vijfjarenplan. De bolsjewisten zeggen van niet en verzekeren, dat het den kinderen verboden is deel te nemen aan zwaren, moeilijken of gevaarlijken arbeid, en dat zij slechts gedurende twee of drie uur werk doen twee of drie keer in de tien dagen. In Rusland zelf hebben de bolsjewistische dictators over hun nieuwe onderwijspolitiek overigens veel moeten hooren, doch zij hebben de oppositie op de gewone wijze den mond gesnoerd met verwijzing naar het „wetenschappelijk-marxistische” karakter van hun nieuwe onderwijsmethode. Volgens Kroepskaja, de weduwe van Lenin, lag het denkbeeld van de verpolytechniseerde school Lenin zelf zeer na aan het hart: hij heeft van den beginne af aan ernaar gestreefd, de schoolopvoeding nauw te verbinden aan den productieven arbeid. De achterlijkheid van de industrie zou dit destijds verhinderd hebben. Doch opmerkelijk is, dat de moeilijkheden, bij de uitvoering van het vijfjarenplan ondervonden, de achterlijkheid van de samenleving juist, eerst tot toepassing van het denkbeeld drijft.

Zeker is, dat het kind al jong wordt vermechaniseerd, en sommigen zien daarin een gevaar voor den kindergeest. De quaestie is, welke gedachte bij het kind op den voorgrond staat, welke gevoelens in het kind worden gewekt, of het kind inderdaad doordrongen wordt van het besef, te werken voor de gemeenschap, of het de beteekenis en waarde van een dergelijke gedachte kan vatten. Ook: of het opgroeiend geslacht de techniek als bevrijdend hulpmiddel leert beschouwen dan wel slaafs aan haar onderworpen wordt.

Wij hebben van dit laatste een slecht voorbeeld gezien, in een pionierskamp boven Jalta, op de Krim. Een groep kinderen van naar schatting honderd stelde bij haar sportoefeningen gemeenschappelijk de montage van een samengestelde turbine voor, die op de muziek van den leider der groep functioneerde. Hierbij stond in het centrum van de aandacht de mechanische snelheid der bewegingen. Het spel der kinderen is hier dus zelfs ondergeschikt gemaakt aan de behoeften der economie, en uit den aard van het spel kan men afleiden hoe sterk de mechanisatiegedachte de leiders van het volk beheerscht.

Overigens bleek ons hier, hoe sterk de marxistische leer-

stellingen, waarmede de kinderen dagelijks op de school gedrenkt worden, in het kindergemoed wortel schieten en de strekking hebben, van den tot oordeelen onkundigen knaap en het meisje reeds benepen en betweterige zakpolitici te maken. Uit een vragen- en antwoordenspel, dat zich ontwikkelde, noteeren wij de volgende vragen, door jongens en meisjes van twaalf tot vijftien jaar gesteld:

Wat zijn de arbeidsvoorwaarden voor kinderen in Nederland?

Bestaat er dwangarbeid voor kinderen?

In de koloniën?

Hoe komt het, dat er in Nederland voor de kinderen zoo veel wordt gedaan, en in de koloniën niet?

Zijn er sociaal-democraten onder u?

Hoe is de jongste 1ste Augustus in Nederland verlopen?

Welke rechten geniet de arbeidersklasse in Nederland?

Welke is de invloed der communisten op de arbeidersklasse?

Beschermen de sociaal-democraten de rechten der arbeidersklasse, of die van de bourgeoisie?

Geven de kranten onpartijdige berichten over de Nederlandsche koloniën?

Waarom zijn de leiders der kerkelijke politieke partijen in Nederland priesters?

De bolsjewisten verheugen zich over de politieke belangstelling dezer kinderen, doch het is duidelijk dat de kinderen, zij mogen nog zoo schrander zijn, de beteekenis van hun vragen niet kunnen overzien.

Of vergissen wij, volwassenen, ons in ons oordeel over deze kinderen en staan wij hopeloos bij den Russischen tijd achter? En is dit dan het kind van de toekomst?

* * *

In het bovenstaande vindt men in kort bestek den stand van het Russische onderwijs geteekend. De politieke strekking ervan moge ons verwerpelijk lijken en de economische overwegingen, die het leiden, te zeer in strijd met den geest van het kind, — Sovjet-Rusland heeft zeker op onderwijsgebied iets gepraesteerd, waarvoor het Russische volk erkentelijk kan zijn.

Aan den tijd dient te worden overgelaten, welke vruchten het onderwijs zal afwerpen.

DE INVLOED VAN DE POLITIEK OP TOONEEL EN FILM.

Het Russische tooneel heeft, evenals het Russische communisme, hoe langer hoe meer een streng-begrensd nationalistisch karakter gekregen. Het tooneel is gebonden aan de aanwijzingen van de bolsjewistische dictatuur, heeft tot taak, samen met andere openbare instellingen, waarover de bolsjewistische regeering beschikt, propaganda te maken voor het politiek-economisch doel der bolsjewisten. Dat men het recht heeft, deze kunst met tendenz-kunst bij uitstek te bestempen, is nauwelijks voor betwisting vatbaar.

Inderdaad vindt men op het tooneel alle wendingen en schommelingen terug, die het politiek-economisch proces van den Sovjet-staat heeft doorgemaakt, met als eindpunt steeds opnieuw: de verheerlijking van datgene wat het Sovjet-bewind uitdenkt en uitvoert. In den aanvang, tijdens de revolutie en in de periode kort na de revolutie, had de tendenz, getrokken uit het geweldige feit van de revolutie zelf, die alle revolutionair-voelenden medesleepte en op het artistiek vermogen een onstuimig beroep deed, een groote geestelijke bekoring. Men leefde in het heldentijdperk der revolutie, dat zich graag voor het voetlicht afspiegelde en herhaalde.

Sedert is de groote vaart der revolutie geluwd en is deze verkeerd in een arbeidsproces, waarin de persoonlijke heldenmoed geen rol meer speelt, de persoonlijkheid juist ondergeschikt wordt gemaakt, alleen de harde economie telt, de techniek, het mechanische op den voorgrond treedt. Erkend dient dat het rythme van het arbeidsproces zelf eveneens een groote vaart heeft ontwikkeld, die in het Rus-

sische volk een nieuwe, groote spanning heeft gekweekt, dat de conflicten, die uit de botsing van nieuwe economische behoeften eenerzijds en passief verzet en politiek zelotisme anderzijds voortvloeien, vaak een sterke dramatische kracht bezitten. Het tooneel is feitelijk echter volkomen onder den invloed van de dagelijksche economische behoeften des lands gebracht en de censuur der regeering op het werk der tooneelschrijvers is uiterst dictatoriaal geworden. Dat er proletarische tooneelschrijvers zijn, die door het rythme van het arbeidsproces en de dramatische sociale conflicten geïnspireerd worden, is uit het werk onmiskenbaar, doch dat de censuur voor vele kunstenaars veel verder gaat dan het werk van den vrijen, scheppenden kunstenaar gedooft, de wrijvingen en conflicten die er nog steeds voorkomen, wijzen er op.

Hoe sterk de tooneeldictatuur werkt, kan blijken uit het enkele feit dat tegenwoordig een heele reeks stukken in een reeks schouwburgen op gelijksoortige wijze hetzelfde onderwerp behandelen. De ontwikkeling van de politieke lijn is inderdaad zóó snel verlopen, dat het tooneel deze ontwikkeling feitelijk niet heeft kunnen bijhouden.

* * *

Het officieele tooneel steekt nog half in het heldentijdperk der revolutie: uitbeelding van revolutionaire episoden, ofschoon de praktijk daarmede heeft afgerekend. Het laat op den volksgeest, die vóór het vijfjarenplan gedrenkt is met deze tafereelen, geen diepe sporen meer na. Men kan zich echter voorstellen, dat de Sovjetregeering niet zoo spoedig het contact met de revolutionaire periode zelf verbreekt, in de jeugd daaraan graag de herinnering sterk levendig houdt. Hiernevens behandelt het tooneel nog steeds vraagstukken van den dag, die reeds weer tot het verleden behooren.

In het vorig tooneelseizoen stonden naast het Vijfjarenplan het vraagstuk der zoogenaamde saboteurs en het vraagstuk van de houding tegenover de intelligentia in het brandpunt van de belangstelling. Toen de stukken op de planken kwamen, begon de qualificatie *saboteur* reeds tot het verleden te behooren, terwijl deze qualificatie *t e g e n w o o r d i g* nog nauwelijks wordt gebruikt sedert Stalin de intelligentia als nuttige maatschappelijke krachten heeft erkend en in bescherming genomen. Toch speelt het tooneel ook dit jaar saboteursstukken.

Hieruit zou blijken, dat de tooneelschrijvers de buigingen van de algemeene lijn niet kunnen bijhouden, of gebrek hebben aan nieuwe inspiratie.

Ofschoon de tooneelstukken door verschillende schrijvers geschreven zijn, zoo is de inhoud ervan vrijwel gelijk. Tegenover elkaar worden steeds gesteld: een leidend communist, omgeven door jonge communisten; drie categorieën ingenieurs: de eerlijken, die niet aan politiek doen, doch hun plicht vervullen, de geestdriftigen, die, aan het Sovjetbewind verknocht, geweldige praestaties verrichten, en de „saboteurs”, die natuurlijk in handen der G.P.Oe vallen; en twee categorieën arbeiders: de industrie-arbeiders, die geestdriftig vóór het bolsjewisme ijveren en de boeren, die, bij de industrie betrokken, revolteeren, door hun gebrek aan discipline den arbeid in de war sturen, maar ten slotte voor de zaak van het communisme gewonnen worden. Altijd komt het hierop neer, dat een industrieel werk, dat is ondernomen, gevaar loopt, waarvan het slot onveranderlijk is, dat het feestelijk wordt ingewijd.

Als het beste stuk op dit gebied moet worden beschouwd „Tempo”, dat bij het Wachtangof-theater gaat en door zijn sterke contrasten een spannende dramatische werking oefent.

* * *

Het tooneel is hier feitelijk een verlengstuk van de rechtzaal, waar destijds de processen tegen „saboteurs” een sterk afschrikwekkenden invloed op de intelligentia, een aanwakkerende economische werking in het volk moesten oefenen.

De proletarische tooneelschrijver moge in arbeidsrhythme en politiek-economisch conflict gereede stof vinden voor sterke dramatische verwickelingen, de jongste geschiedenis is een treffende demonstratie van de absurditeit van de afhankelijkheid van het tooneel van de politiek, die bij een onverwachte, noodzakelijk gebleken buiging van de politieke lijn het tooneel in zwevenden toestand achterlaat. „Saboteurs” zijn er plotseling niet meer. Het economisch proces verliest langzamerhand zijn dramatische spanning. Het conflict tusschen communist en bourgeoisie, tusschen communist en koelak, tusschen stad en platteland is vrijwel „opgelost”. Binnenkort zal er in Sovjet-Rusland — dank zij de dictatuur, die alle vrije meningsuiting ten strengste verbiedt — geen enkel conflict meer zijn. Men mag

daarom met belangstelling uitzien naar de nieuwe thema's, die het officieel tooneel ter behandeling worden toevertrouwd. Welke nieuwe bezetting het zal putten uit het politiek-economisch gebeuren. Of is men het tijdstip genaderd, dat het Russisch tooneel groter vrijheid van beweging zal worden gelaten? Een aanwijzing in deze richting zou men kunnen zien in het feit, dat nu echt actuele stukken ontbreken — de klassieken weer naar den voorgrond komen.

Men moet gelooven, dat het Russisch tooneel zoo langzamerhand op een kritiek tijdstip is aangeland. Of dit een nadeel zal blijken, zal men moeten afwachten.

Overigens moet men niet meenen, dat het tooneel op het punt zou staan, zijn klasse-karakter af te zweren. Dit maakt een stuk als „Sirocco”, dat bij Taïrof gaat, duidelijk: een vlijmscherpe caricatuur van het leven der West-Europeesche bourgeoisie, die wordt voorgesteld als de incarnatie van decadentie: mateloze onmatigheid, verfijnde verwijfdheid, seniele onbeduidendheid, beuzelachtigheid. Nu Sovjet-Rusland geen eigen bourgeoisie meer heeft om ze aan de arbeiders voor te houden als proletarisch klassebewustzijn aanwakkerende maatschappelijke antipode, is het tooneel de plaats waar zij zich van haar een voorstelling moeten maken om haar ook verder heilig te kunnen verfoeien.

* * *

De film in Rusland is in het algemeen natuurlijk gebonden aan dezelfde voorwaarden als het tooneel. Wie echter mocht meenen, dat de film bij uitsluiting grijpt in de stof der Russische samenleving, vergist zich. Naast films van Russischen oorsprong, wemelt het er van onderhoudende Amerikaansche en sentimenteele Duitsche films, die, te oordeelen naar de files voor de theaters, minstens even zooveel aantrekkingskracht oefenen als de films van Russischen oorsprong. De klassebewuste bolsjewist, wien deze aantrekkingskracht begrijpelijk een doorn in het oog is, wijt de aanwezigheid van de „burgerlijke” buitenlandsche films aan het feit, dat de Russische studio's niet tegen de behoeften zijn opgewassen. Misschien is dit ook wel zoo, want de voortdurende voorziening van het volk met films van staatswege, is een reusachtige taak, maar de onvervalschte belangstelling voor de buitenlandsche film bestaat overtuigend. En dat wel zeer treffend te Moskou, het hart van het bolsjewisme.

Evenals het tooneel, brengen ook de bioscopen nog wel

revolutiefilms. Doch veel minder dan bij ons bezoek aan Sovjet-Rusland twee jaar geleden. De groote revolutionaire films, die in West-Europa zooveel opgang hebben gemaakt, zooals de „Patjomkin” en „Generale lijn”, hebben echter maar kort op het program der Russische bioscopen gestaan, naar men ons verzekerde niet langer dan een maand of twee. Deze films zijn oorspronkelijk niet voor het buitenland vervaardigd, doch voor Sovjet-Rusland zelf en eerst, nadat dit er, zij het betrekkelijk kort, van had kennis genomen, naar het buitenland verkocht. Zoo gaat het met alle films, waar het buitenland de hand op legt.

Het heeft er den schijn van, dat Sovjet-Rusland met het beëindigen van de eigenlijke revolutionaire periode en het liquideeren van het politiek-economisch conflict, ook de periode van de groote dramatische films afsluit. Sovjet-Rusland heeft aan deze films klaarblijkelijk geen dringende behoefte meer nu er feitelijk de klassen-teenstellingen zijn opgeheven. De bioscoop staat thans en voorloopig nog onder den invloed van het vijfjaarsplan. De filmstudio's leggen zich toe op constructieve films, die de arbeidszaamheid van het volk tot onderwerp hebben en de economie moeten steunen. Als voorbeeld daarvan kan wellicht dienen een sedert kort gespeelde film „De weg tot het Leven”, die sedert dien haar weg ook reeds naar het buitenland heeft gevonden. Deze film — prachtig van goedgevonden teenstellingen — speelt in het milieu der daklooze kinderen, die door het tact van hun leider tot vertrouwen worden gewonnen, later revolteeren en in de fabriek, waarin zij werkzaam zijn, de machines vernielen, doch ten slotte vlijtige arbeiders en — natuurlijk — goede communisten worden.

* * *

Met de voltooiing van het vijfjarenplan, en de komende vermindering van de arbeidsspanning, zal men ook hier, naar het zich laat aanzien, spoedig uitgepraat zijn en een anderen weg moeten inslaan. Zal men overgaan tot de verheerlijking van het communistisch leven zelf? Er zijn teekenen, die daarop wijzen. Maar onmiskenbaar is, dat de autoriteiten zullen trachten de bioscoop een nieuwe attractie te verleenen door geluidfilms te maken. Zoo'n film is ook „De weg tot het Leven”. De bolsjewisten hebben in de eerste plaats profijt getrokken van de mogelijkheid om de vertooning ervan vooraf van sikkels en hamers

te doen gaan door een gloeiende propagandistische inleiding van een hunner voormannen, die zich daarvoor beschikbaar stellen. Verder hebben zij den arbeid vergezeld doen gaan van zang, hetgeen, méér nog dan de behandeling zelf, een zeer suggestieve werking oefent op de toeschouwers.

Evenals bij ons, staat ook de geluidsfilm in Sovjet-Rusland nog eerst aan het begin van haar ontwikkeling, doch zeker is dat de Russen in het geluid een prachtig middel hebben dat zij dienstbaar kunnen maken aan hun doeleinden, en daarmee aan de filmtechniek, waarin zij onbetwiste meesters zijn, een nieuwe, belangrijke wending kunnen geven.

De Russische films hebben alle een tragen gang, juister wellicht is te zeggen, dat zij wijdloopig zijn. Zij leggen verder op de p o i n t e s een overmatig zwaren klemtoon. Voor den Westerling krijgt de handeling daardoor iets gerechts, iets eentonigs, dat hem op den duur gemelijk stemt. De Rus daarentegen, zelf een mensch van primitieve breedsprakigheid, verteert zijn films met een verwonderlijke gemakkelijheid. Piscator, dien wij te Odessa ontmoetten, verklaarde ons, dat de Russische filmstudio's bewust rekening houden met de primitiviteit van het Russische volk. Hij zelf bevond zich tusschen de Russen te gecompliceerd, te intellectueel. Dat is wat vele Westerlingen bij hun aanschouwing van de Russische film in den weg staat. Piscator meende evenwel, dat de critiek zich ten onrechte tegen deze primitiviteit keert die naar zijn gevoelen nog altijd iets veel beters is dan de burgerlijke geestigheid van vele Westersche films. Maar die de Rus, dient hierbij opgemerkt, toch blijkt te zoeken en te waardeeren. Piscator vindt in ieder geval de film als beeld van den cultuurgang van het Russische volk zeer belangrijk. Hetgeen gereedelijk kan worden beaamd.

De primitiviteit, waarvan de Russische film doordrenkt is, is ongetwijfeld een verklaring voor veel in de Russische samenleving, waar wij als Westerlingen onbegrijpend tegenover staan.

* * *

Bij tooneel en film sluiten zich de „Blauwe Kielen" aan. Deze districtsschouwburgen, die door heel Moskou zijn verspreid en uit het dilettantisme zijn ontstaan, bloeien. Zij spelen in kleine zaaltjes, waar de menschen opeengepakt zitten en staan, vaak op een minimaal klein podium. Zij treden

op met kleine eenacters, die de politieke, economische of religieuze satire tot thema hebben. Zij doen denken aan en herhaling van het satirieke tooneel van de Fransche revolutie. Er heeft zich op dit tooneel een categorie van voortreffelijke volkstooneelspelers gevormd, die met een minimum van requisieten een maximum effect bereiken en die de dagelijkse stof op geestige, vaak scherp-critische wijze behandelend, door het volk zeer gewaardeerd blijken.

EEN GEDWONGEN POLITIEK DES VREDES.

Is Rusland oorlogszuchtig?

Is Rusland vredelievend?

Deze twee vragen zijn aldus te simplistisch gesteld. Men zou ze beide evengoed zoowel in bevestigenden als in ontkennenden zin kunnen beantwoorden, — alleen om daarmee de samengesteldheid van Ruslands positie te accentueeren.

Beziet men het communistisch ideaal op zichzelf, dan moeten de bolsjewisten — en met hen het geheele Russische volk — vervuld zijn van blanke vredelievendheid; — houdt men rekening met den haat, die de jeugd op school en in de maatschappij tegen het kapitalisme en West-Europa voortdurend wordt ingeprent, en met de gedachte van de wereldrevolutie, waarbij zij wordt opgevoed, dan moet het in het land gisten van oorlogsgezindheid. Let men op den pooveren economischen toestand, waarin Rusland zich bevindt, dan heeft het dringend behoefte aan den vrede, — vat men in het oog, dat Rusland er naar hunkert, zich uit zijn knellend isolement van het vijandig buitenland te verlossen, dan ligt de drang tot oorlog met het Westen voor de hand. Op affiches vindt men propaganda gemaakt tegen den oorlog, en spreekt men met op den voorgrond tredende Russische communisten, dan stellen zij Rusland voor als een land, dat er slechts hartstochtelijk naar verlangt in vrede met West-Europa te leven; — trekt men door het land, dan merkt men een uiterst-parate oorlogsorganisatie op: een tot de tanden gewapend leger; een volkomen militair gedrilde — mannelijke en vrouwe-

lijke — jeugd, die in pionierskampen de speelgoedhandgranaat, in de Konsomols-organisatie het legergeweer hanteert, dat in alle clubgebouwen gereed staat; evenals het aankweken van een militaire spanning door proefmobilisaties van de burgerbevolking, zoowel bij dag als nacht, tot het afslaan van een vermeenden gasaanval uit de lucht van den buitenslandschen vijand.

* * *

Is Rusland oorlogzuchtig?

Is het vredelievend?

In het Russische volk leeft de diep gewortelde overtuiging, dat West-Europa een oorlog tegen Sovjet-Rusland in den zin heeft. Het vorigen zomer gevoerde proces tegen Groman c.s. heeft daartoe sterk bijgedragen. De Sovjet-pers laat geen gelegenheid voorbijgaan om de aandacht van het volk op het vermeend oorlogsgevaar uit West-Europa te richten. Vlagschriften, waarvan de suggestieve kracht wordt versterkt door gelijktijdige militaire demonstraties in de lucht, doen regelmatig een beroep op het volk om met vrijwillige bijdragen de luchtvloot, ter versterking van 's lands weerkracht, te vergrooten.

Een aanzienlijk vertegenwoordiger der Sovjetregeering te Moskou, die grooten invloed op de Russische perspropaganda oefent, heeft ons verzekerd, dat Sovjet-Rusland de „bewijzen” in handen heeft van een groot complot van Europa tegen Rusland, waarin kapitalisten en sociaal-democraten broederlijk samengaan. Het zijn waarschijnlijk dezelfde „bewijzen”, waarop bij het proces tegen Groman c.s. werd gezinspeeld. Afgescheiden van deze „bewijzen”, heeft hij ons op politiek-psychologische gronden verbluffend vernuftig voorgerekend, dat een oorlog van West-Europa tegen Rusland niet kan uitblijven. Hij heeft ons zelfs de constructie geteekend, die West-Europa zou gebruiken om den oorlog te beginnen: Polen zou, als vooruitgeschoven post van Frankrijk, een conflict met Sovjet-Rusland uitlokken, Frankrijk zou Polen met zijn geweldig leger te hulp komen, en tegelijk met Frankrijk zouden de andere in het complot betrokken landen Rusland overvallen.

Het argument, dat West-Europa zich de weelde van een

oorlog niet kan veroorloven, dat een oorlogsverklaring aan Rusland de ineenstorting van Europa zelf zou beteekenen, — maakt in Rusland geen indruk: een oorlog van West-Europa tegen Rusland zou de laatste wanhoopspoging zijn om Europa uit zijn economische en politieke crisis, die de Russen thans permanent verklaren, te redden.

Zijn de bolsjewisten in hun redeneering te goeder trouw? Gelooven zij in ernst, dat Europa een oorlog tegen hen in den zin heeft? Het gunstige tijdstip daarvoor is in werkelijkheid al sedert lang voorbij. De propageering van deze gedachte kweekt in het Russische volk in ieder geval een strijdvaardige stemming, die noodig is om den volksgeest militair-economisch paraat te houden. Zitten de Russen hier niet in een neurose? Dat West-Europa en Sovjet-Rusland goede vrienden van elkaar zijn, zal niemand beweren, — maar het gebrek aan waardeering is zeker niet eenzijdig. Sovjet-Rusland is West-Europa innerlijk minstens zoo vijandig gezind als West-Europa Sovjet-Rusland. Rusland heeft dan ook niet het recht, zichzelf de mooie rol, en West-Europa de leelijke rol toe te bedeele.

De bolsjewisten hebben inderdaad een verhitte verbeelding, die moet worden verklaard uit hun binnenlandsche moeilijkheden en het besef van de groote kwetsbaarheid van Sovjet-Rusland. Indien Sovjet-Rusland, om welke reden dan ook, met Europa in een oorlog werd gewikkeld, zou voor Rusland oneindig veel op het spel staan. Sovjet-Rusland ontbeert niet alleen een parate industrie, die snel en doeltreffend op oorlogsvoet zou kunnen worden geschoeid en zich zou kunnen meten met die van zijn tegenstanders, maar deze industrie, die eerst in het begin van haar eigenlijke ontwikkeling staat, is nog zóó labiel, dat zij den heftigen stoot van een oorlog niet zou kunnen doorstaan, een schok zou krijgen, die voor deze industrie wellicht noodlottig zou zijn. Hierin vindt men een verklaring, waarom Sovjet-Rusland de uitvoering van zijn vijfjarenplan tracht te bespoedigen tot vier, drie jaar. Hierin mede vindt men de verklaring, waarom Sovjet-Rusland zijn zwaarindustrie, de industrie der productiemiddelen, in geval van nood zijn oorlogsindustrie, den voorrang geeft boven zijn lichte industrie.

Een oorlog zou voor Sovjet-Rusland dientengevolge beteekenen: de ineenstorting van zijn nieuw staatkundig stelsel, waarvoor te nauwnood de fundamenteen gelegd

zijn, dat, nog worstelend met innerlijke principieele conflicten en stuitend op torenhooge practische moeilijkheden, nog volstrekt niet geconsolideerd is. Zoolang Sovjet-Rusland dit stelsel niet heeft bevestigd, zoolang de moeilijkheden niet zijn overwonnen, die in tijd van vrede al de grootste waakzaamheid van de bolsjewistische dictators eischen, zoolang is Sovjet-Rusland een oorlog met het buitenland zeker onwelkom.

Om dezelfde reden, waarom Rusland voor een oorlog met West-Europa vreest, om klaarblijkelijk dezelfde reden neemt het tegenover de Japanners een zeer gematigde houding aan. Rusland zal zich, gedachtig aan het „reculer pour mieux sauter”, voor het oogenblik niet in een conflict in het Verre Oosten begeven, — ook al omdat het, waarschijnlijk ten onrechte, beducht is, dat Europa van een oorlogsverwikkeling in het Verre Oosten profijt zou trekken om zijn slag te slaan. Het heeft er anderzijds behoefte aan, zich paraat te houden met het oog op de zeer gevoelige revolutionaire situatie in Duitschland, in het algemeen met het oog op de economische crisis in het Westen, waar voor Rusland voor het oogenblik meer heil in zit dan in een heilloos, doch uitstelbaar, conflict in het Verre Oosten. Ook al zij het niet in het materiele belang van Sovjet-Rusland, moreel zou het toch genoopt kunnen worden, het zelfs wenschelijk kunnen achten, zich in een uitbrekend conflict in het Westen te mengen.

Het zal zeker nog verscheidene, zoo niet vele jaren duren, voordat Sovjet-Rusland zich heeft geconsolideerd.

* * *

Ofschoon dus revolutionair en oorlogszuchtig in oorsprong en doel, ziet Sovjet-Rusland zich door zijn uiterst-kwetsbare binnenlandsche positie een politiek van vrede, van verzoening met West-Europa, gedicteerd.

Of deze geest van verzoening een tijdelijk karakter zal dragen dan wel vastheid zal aannemen, hangt af van de ontwikkeling van zaken zoowel in Europa als Rusland zelf. Zetten de economische en politieke crises zich in Europa door, en leidt de revolutionaire toestand tot een ernstig gewapend conflict, dan zal het latent-revolutionair en -oorlogszuchtig karakter van Sovjet-Rusland in een bepaalde situatie

wellicht natuurlijke behoefte hebben aan aansluiting; slaagt Europa er in zijn crises tenslotte te overwinnen, dan zal Sovjet-Rusland zich gedwongen zien, zich voorloopig verder alleen in zijn economischen opbouw te verdiepen, dan zal de revolutie hoe langer hoe meer een strikt nationaal karakter aannemen. Het vindt bij de snelgroeiende nationale behoeften, die wedijveren met de bezig zijnde productieve krachten en de ontginning van den rijkdom zijner economische bronnen, hoe langer hoe meer behoefte aan nationaal-economischen inkeer, aan afleiding van zijn imperialistische driften naar het gebied der economische zelfvervulling. De economische aandacht kiest thans reeds vanzelf duidelijk zichtbaar de Aziatische richting, het veelbelovend koloniaal gebied van het Russisch rijk.

Uit de behoefte aan vrede, ter consolidatie van het Sovjet-stelsel, vloeit voort, dat de Sovjetregeering streeft naar waarborgen. Deze waarborgen zijn drieërlei: bondgenootschappen met andere staten, bevordering van de ontwapening, economische en politieke nonagressiepacten. Sovjet-Rusland ontplooit op deze drie terreinen inderdaad opmerkelijken ijver.

Hoe het staat met zijn geheime bondgenootschappen, men zou in de geheime archieven van het departement van buitenlandsche zaken te Moskou het juiste antwoord op deze vraag moeten zoeken. De in het oog loopende diplomatieke betrekkingen van Moskou met Italië en Turkije zijn zeker aanwijzingen, die niet kunnen worden miskend.

Wat de ontwapening betreft, Litwinow doet te Genève al sedert langen tijd hardnekkige pogingen om Europa te winnen voor algemeene ontwapening. Men moet aannemen, dat het Moskou met zijn voorstellen ernst is. Indien het er in slaagde, Europa tot de aanvaarding daarvan te bewegen, zou Sovjet-Rusland op deze wijze een militair gevaar, waarvoor de bolsjewisten in ieder geval beducht zijn, uit den weg hebben geruimd. Rusland zou er het groote voordeel van oogsten, dat het zijn eigen leger aanzienlijk kon verkleinen en vele krachten vrijmaken, die het in dienst kon stellen van zijn economischen opbouw. Het zou op Europa echter het voordeel blijven behouden, dat het in ieder geval een met de Sovjet-regeering samengegroeid feitelijk gewapend en militair geoefend volk behield, dat in de handen der bolsjewistische machthebbers een onschatbare potentiële macht zou vormen.

Wat de economische en politieke nonagressie-verdragen

betreft, — de eerste hebben ten doel, den buitenlandschen handel van Sovjet-Rusland voor discriminatie te vrijwaren en den vrijen loop te laten, de tweede, den toestand van vrede met de afzonderlijke landen te stabiliseeren.

Totnogtoe is Sovjet-Rusland in het algemeen niet gelukkig geweest in zijn economische betrekkingen met de landen van Europa en Amerika, die zich duidelijk afkeerig hebben getoond van de Russische handelspolitiek, welke, steunend op de harde noodzaak van Sovjet-Ruslands kapitaalsbehoeften, Europa in bepaalde opzichten de allerscherpste concurrentie aandoet. Dit is thans het netelige punt in de Russische buitenlandsche handelspolitiek. Het ziet er op het oogenblik, met de jongste wetgeving van Canada en Groot-Britannië voor oogen, en in het algemeen bij de protectionistische richting, waarin zich de Europeesche handelspolitiek snel verder beweegt, voor economische nonagressieverdragen met Sovjet-Rusland niet gunstig uit. Ook al betoont het economisch comité van den Volkenbond zich bereid, het Russische denkbeeld welwillend te bestudeeren.

De poging tot het sluiten van politieke nonagressieverdragen strekken zich in hoofdzaak uit tot de Russische randstaten, die een soort van veiligheidsordon voor Sovjet-Rusland moeten vormen. In het centrum daarvan staat Polen, dat natuurlijk, wegens zijn politieke en militaire verbindingen met Frankrijk, in Sovjet-Rusland de grootste beduchtheid voor oorlogsgevaar wekt. Kan Sovjet-Rusland met Polen een politiek nonagressiepact afsluiten, dan breekt het daarmee de spits van zijn Europeesche vijanden. Van deze vijanden beschouwt het Frankrijk, welks machtig oorlogsapparaat in Rusland begrijpelijk achterdocht wekt, als de gevaarlijkste. Vandaar dat Rusland pogingen om in West-Europa nonagressieverdragen af te sluiten, zich in hoofdzaak richten op Frankrijk. De onderhandelingen met Polen zijn feitelijk al jarenlang gaande. Zij stuiten totnogtoe af op den wensch van Polen, Roemenië in het nonagressie-pact te betrekken, wat voor Sovjet-Rusland weinig aantrekkelijks heeft, omdat Bessarabië er tusschen zit. Bij de groeiende beteekenis van Ruslands economischen opbouw en de vorderingen van het politiek economisch experiment krijgen deze onderhandelingen meer accent. Zoolang Sovjet-Rusland Polen niet heeft geneutraliseerd, zal tusschen deze beide landen, ten rechte of ten onrechte, onrust blijven bestaan en zal Sovjet-Rusland volharden bij zijn vrees, dat het gevaar van Europa dreigt. Weg-

neming van dit gevaar is ongetwijfeld van belang, niet slechts voor Sovjet-Rusland, doch ook voor West-Europa.

Ziehier een greep in de motieven, die Sovjet-Rusland in zijn betrekkingen met West-Europa bewegen.

De lezer moge verder zelf uitmaken, of Sovjet-Rusland intrinsiek oorlogzuchtig is dan wel vredelievend.

DE STRIJD TEGEN KERK EN GODSDIENST.

Als een orkaan heeft de atheïstische gedachte zich na de revolutie over Rusland baangebrosen en de jeugd in wilde vervoering medegesleept in den strijd tegen de steunpilaren en monumenten van het geloof. Overal waar men in Rusland met de jeugd in aanraking komt, en de problemen aanroert, die in Rusland actueel zijn, geeft zij blijk van haar vijandigheid tegen den godsdienst en degenen, die hem dienen. Over de vraag, of er een God bestaat, breekt zij zich het hoofd te eenen male niet. Typeerend voor den geest onder de jeugd wellicht is het antwoord, dat een groep van ongeveer honderd jonge arbeiders in een rustoord in de Krim gaf op de vraag van een der leden van ons reisgezelschap: „Gaan jullie nog naar de kerk?” Niemand gaf zich zelfs de moeite, deze vraag in ernst te beantwoorden, — feitelijk was zij ook niet in ernst gesteld, — doch een collectief hoongelach barstte los.

De vraag: Gaat gij nog naar de kerk? is in Rusland voor de jeugd, althans de jeugd, die door de communistische gedachte is beroerd, onbestaanbaar, belachelijk. Het fanatisme, dat gewoonlijk het geloof kenmerkt, kenmerkt in Sovjet-Rusland in den scherpsten vorm het ongeloof. Het komt overal tot uiting. Het bepaalt zich niet tot het Atheïstisch Genootschap, welks leden de gangmakers zijn in den strijd tegen kerk en geloof, het teekent ook de houding der regeering in haar strijd tegen de geestelijkheid. De wet waarborgt officieel, zij het onder strenge restricties, geloofsvrijheid, doch practisch gesproken is er van echte geloofsvrijheid geen sprake en maakt de regeering door haar houding de wet

krachteloos. Er is een innig verband tusschen regeering en bolsjewistische partij, dat niet slechts zijn invloed doet gelden op de buitenlandsche betrekkingen voor zooveel betreft de revolutionaire propaganda, doch ook op het terrein van het geloof even krachtig werkt. De bolsjewisten belijden openlijk het ideaal van den atheïstischen staat, de regeering is van dit ideaal de feitelijke uitdrukking. In de Russische samenleving is het verband duidelijk merkbaar. Er loopt in Rusland een kenteekenende anecdote, die een aanduiding behelst voor de gemoedsgesteldheid van de oude generatie. De volwassen arbeider uit het oude regime, die bij kerk en geloof is grootgebracht, zou op de vraag: Geloof je in God? steêvast ten antwoord geven: In de fabriek niet, thuis wel. De bolsjewisten dwingen in fabriek en werkplaats inderdaad ontzag af voor het atheïsme en leggen het geloof het zwijgen op.

* * *

Hoezeer de Sovjetregeering trouwens het geloof als zoodanig aantast, blijkt bij een bezoek aan de anti-religieuze musea, die vooral sedert de laatste twee jaren in heel Rusland als paddestoelen uit den grond zijn verrezen. De bolsjewistische autoriteiten hebben klaarblijkelijk met voorzicht deze musea geïnstalleerd in kloosters en kerken, waaraan voor de geloovigen de heiligste herinneringen verbonden zijn. In het prachtige Kiejef, waar de pols van het Russische Christendom klopte, is het museum ondergebracht in het vermaarde Lavra-klooster, dat in een reuk van onovertrefbare heiligheid staat wegens de mystieke gewijldheid van de aarde, waarop het rust. Te Moskou in de beroemde kathedraal van den Heiligen Basilius, de kleurrijke en grillig-gevormde kerk, die Iwan de Verschrikkelijke heeft doen bouwen als dank aan God voor de overwinning in den oorlog tegen Kazan. Te Leningrad in de weidsche Isaaks-kathedraal. Vele andere kerken en kloosters zijn voor een soortgelijk doel ingericht.

Boven den hoofdingang van het Lavra-klooster leest men: „Gij zult de verlossing niet verwachten van God noch van de geestelijken; het proletariaat zal zich zelf helpen”. Andere opschriften luiden: „Christus heeft nooit bestaan”. „De popen zijn de vijanden van de arbeidersklasse”. „De cultuur der ongeloovigen zal de cultuur der geloovigen vernietigen”. „De godsdienst is steeds voor de uitbuiting gebruikt”. Te Moskou vonden wij o.m. de volgende opschriften: „De strijd tegen

den godsdienst is de strijd voor het socialisme". „Godsdienst is opium voor het volk". Soortgelijke opschriften vindt men overal elders. Zij getuigen van een ontzagwekkend zelfvertrouwen bij de bolsjewisten, doch ook van dezelfde kinderlijke naïevelteit en hetzelfde fanatisme, die men in vele andere opzichten bij de Russen terugvindt. De godsdienstgeschiedenis, die de musea van alle volken ter aarde met de vergaarde emblemen en andere heilige voorwerpen aanschouwelijk voorstellen, — welke, in weerwil van de bedoeling der bolsjewisten, getuigenis afleggen van prachtige cultuur, — wordt louter uit de economie verklaard, in overeenstemming met de historisch-materialistische leerstellingen van Marx, waaraan de bolsjewisten onbezweken vasthouden, ondanks de scherpe critiek, welke deze leerstellingen in West-Europa moeten verduren.

In het antireligieus museum te Moskou vindt men aanschouwelijk voorgesteld, dat de oorlog met Kazan niet als godsheiligend werk is gevoerd, en daarom door de kerk gezegend is, doch als een stuk imperialisme in het belang der Moskousche groothandelaars. Men vindt den tsaar hier afgebeeld als den voornaamsten grootgrondbezitter en kapitalist van Rusland, die door de kerk, waarmee hij verbonden is, heilig wordt verklaard. Eveneens vindt men er de voorstelling dat de strijd tusschen christendom en heidendom in Rusland in de elfde eeuw een stuk klassenstrijd was, waarin de vorsten aan den kant van het christendom staan.

Een stroom van menschen, scholieren, soldaten, wordt dagelijksch door de zalen van deze musea geleid, waar zij onder deskundige voorlichting in haat tegen het geloof worden onderwezen of gesteund. Deze propaganda vult op de scholen en in de clubs het onderwijs tegen den godsdienst van kinderen en volwassenen aan. Pelgrimstochten uit alle deelen van het rijk, vooral van boerenarbeiders, worden doorlopend naar het Lavra-klooster georganiseerd. In hoeverre hier het oude religieuze sentiment drijfveer is voor deelneming aan deze tochten naar het heiligdom, kan slechts worden vermoed. In 1930 trokken dagelijks gemiddeld 200 personen door de zalen en catacomben van het klooster, in het afgelopen jaar 400.

Den indruk, dien deze fabelachtig-gesystematiseerde propaganda op de eenzijdig voorgelichte Russische jeugd, en ook de volwassen bevolking, moet maken, mag men zeker niet onderschatten.

De organisatie der atheïsten steunt deze officiële regeringspropaganda met een satiriek weekblad met spotprenten, genaamd „Bezbozjik” („De Godlooze”). Men merkt van de werkzaamheid van dit genootschap in normale omstandigheden niet veel; tegen christelijke, joodsche of mahomedaansche feestdagen echter ontplooit het een sterke activiteit. De „Bezbozjik” bevat voor het gevoel van den Westerling vaak smakelooze persiflages en caricaturen. Het genootschap, dat op 17.000.000 leden rekende bij het eind van het vijfjarenplan, telt er slechts $3\frac{1}{2}$ miljoen.

* * *

De Russische kerken zijn overal zichtbaar in verval. De sovjetregeering heeft niet den moed gehad, de kerken — en ook de synagogen en moskeeën — eenvoudigweg te sluiten. Volgens de wet mag sluiting van kerkgebouwen slechts geschieden, wanneer de groote meerderheid der geloovigen eener parochie ze voorstelt, of de kosten der kerk niet langer wenscht te dragen. De regeering heeft echter de positie der kerk ondermijnd door haar bezittingen te ontnemen en haar bewegingsvrijheid volkomen aan banden te leggen. Haar fanatieke volgelingen hebben, vooral in de groote steden, er het hunne toe bijgedragen, de sluiting te bevorderen, hetgeen het vorig jaar in stormtempo geschiedde. Waar de regeering er kans toe ziet, vernietigt zij onder een of ander aannemelijk voorwendsel kerken of godsdienstige monumenten, zooals te Moskou de Verlosserskerk, die plaats moest maken voor een Arbeiderspaleis, of de schrijn van de Iberische Moeder Gods, die het moderne verkeer in den weg stond; of transformeert ze, wanneer de kerkelijke gebouwen geen bijzonder sterke aantrekkingskracht voor den geloovige hebben, in gebouwen van openbaar nut en arbeidersclubs. Zij vertrouwt op de resultaten van de opvoeding, op de evolutie van den geest, en veronderstelt dat de kerk, althans wat hier nog van over is, op den duur wel zal afsterven, zooals andere overblijfselen van het kapitalisme wel zullen afsterven.

In ieder geval staan in alle groote steden nog groote kerken ten dienste van de geloovigen. Niet slechts te Moskou; ook elders. Te Kiejef vonden wij de groote Sofia-kathedraal voor den dienst geopend. Te Odessa stuitten wij, op den sterfdag der Heilige Moeder Gods, op een ontzaglijke menschenmenigte op de bordessen en binnenplaats van een der groot-

ste kathedralen, in ootmoed wachtend op een processie van geestelijken, die met tientallen in vol ornaat van goud en fluweel op het terrein van het kerkgebouw en even buiten het kerkhek op het trottoir een soort stillen omgang maakten. Het grootste deel van het publiek bestond uit vrouwen, voor het meerendeel van middelbaren leeftijd, en bejaarde mannen. De autoriteiten laten deze soort processies op kerkelijk grondgebied klaarblijkelijk toe. Ook elders, waar wij kerken bezochten, ook in een betrekkelijk kleine stad als Alexandrofsk, in de Oekrajiene, bestond de gemeente grootendeels uit min of meer bejaarde menschen, voor het meerendeel vrouwen. De oude generatie, die sterk aan haar gebruiken hecht, vertoont de neiging zich vaster om de kerk te scharen onder den indruk van het leed, dat het bolsjewisme haar aandoet.

De godsdienstoorlog wordt op het oogenblik verder beslecht op het platteland, waar de dorpskerken thans, na de verdrijving der geestelijkheid, in vele gevallen gesloten worden.

* * *

Men kan zeggen, dat de macht van de kerk in Rusland feitelijk is gebroken en dat tegenover het geloof het atheïsme met groote bewustheid heeft plaats genomen en voor het oogenblik heeft gezegevierd. Oogenschiijnlijk verwonderlijk is, dat de zegetocht der atheïsten zoo stormachtig is verlopen, dat de kerk, althans de Russisch-orthodoxe kerk, zoo betrekkelijk gemakkelijk is bezweken. Ontwikkelde communisten, met wie wij het godsdienstvraagstuk bespraken, schrijven de snelle verbreiding van het atheïsme onder het volk vooral toe aan de reactie op het verderfelijke gedrag van een figuur als die van Raspoetin en de versteening van de Russische Orthodoxe kerk. Inderdaad hebben de gedragingen van Raspoetin diepen afkeer in het volk gewekt tegen den tsaar als hoofd der kerk, doch het is zeker de innerlijke voosheid der kerk geweest, waardoor de jeugd gemakkelijk toegankelijk is gebleken niet slechts voor het communisme, doch ook voor het atheïsme. De eeredienst der Russisch-Orthodoxe kerk was bij de weelderige schittering van uiterlijke ceremonieën tot formalisme verward, miste innerlijke geestelijke kracht doordat zij de problemen van haar tijd had vergeten en verwaarloosd. De twistpunten, waarvoor de kerk

oplossing zocht, lagen niet op het terrein van de waarachtige geestelijke of sociale behoeften van haar volgelingen, doch betroffen zuiver kerkelijke formules, de spelling van de kerkboeken, de juiste wijze, waarop men een kruis moest slaan, enzovoort. De revolutie heeft de kerk een stoot gegeven,

ANTI-RELIGIEUZE AFFICHE.

waarop haar innerlijke weerstand niet berekend was, heeft haar feitelijk in een onverdedigbare positie verrast. Opmerkelijk is, dat de pogingen der bolsjewisten om voor de Russisch-Orthodoxe kerk de z.g. „Levende Kerk” in de plaats te stellen, feitelijk mislukt zijn. Werkelijk ernstig waren deze pogingen ook niet gemeend. Zij hadden slechts ten doel, tijdelijk wapen te zijn in den strijd tegen de oude kerk. Zoodra deze was ingestort, had het wapen zijn dienst verricht. Toen

de bolsjewisten eenmaal vast in den zadel zaten, konden zij onbewimpelder hun anti-godsdienstige gezindheid belijden en het geloof rechtstreeks aantasten.

Boven ontwikkelde verklaring van den atheïstischen storm, die zich tegen de kerk heeft gericht, is eigenlijk te simplistisch. Dat de verwording van de kerk, de verloochening van haar sociale functie, het volk van haar heeft vervreemd en dat bij het uiteenslaan van het vergaan cement sluimerende elementaire krachten zijn vrijgekomen, spreekt uit de verschijnselen duidelijk. Doch in de communistische idee schuilen andere elementen, die medegewerkt hebben, de reactie tegen de kerk een barbaarsche hevigheid te verleenen. Deze reactie is inderdaad samengesteld en levert stof voor ernstig geschiedkundig onderzoek. Het blijft een merkwaardig historisch feit, dat in een rijk als het Russische, dat zich kenmerkte door een Oostersche onaandoenlijkheid, een sterken zin voor mystiek, — een harde, concrete materialistische leer als die van het communisme in de jeugd — en niet alleen in de jeugd — zulk een bruisende extase kon ontketen.

Men komt er toe te gelooven, dat de revolutie met haar nieuwe, vurige idealen op het licht-ontvlambare fanatisme van den Rus, dat de antipode is van zijn fatalisme, een onweersaanbaar beroep heeft gedaan. Het evangelisch ideaal van de aardsche rechtvaardigheid, niet slechts voor Rusland, doch voor de geheele aarde, heeft in zijn ziel een weerklank gevonden, die slechts het kind en den lichtgeloovige kenmerkt en op zichzelf schier een religieus getuigenis vormt. Men moet de duizenden kleine, onaanzienlijke, onderworpen menschjes gadeslaan, die in den avondlijken schemer in een reusachtige keten op het Roode Plein te Moskou voetje voor voetje nader tot het Mausoleum schuiven om langs de mummie van Lenin te trekken, — om het diepe besef in zich op te nemen, dat men hier met een devoten religieuzen ritus te doen heeft.

Misschien is het wel waar wat een schrijver in een Amerikaansch tijdschrift opmerkte, nl. dat de „vijandigheid tegenover God en de bestaande godsdiensten slechts getuigenis aflegt van het religieus karakter van de nieuwe idee en haar religieuzen inhoud.” Dan zou de Russen, beroofd van hun ouden, inhoudloozen godsdienst, een nieuwe religieuze idee

hebben verworven, die in de communistische idee is belichaamd,, — met deze beperking, dat nog zal moeten blijken of zij brengt wat zij belooft, en bevredigt.

* * *

De Staat neemt hier feitelijk de plaats in van de kerk en treedt op als dogmatisch regelaarster van het menselijk denken. In wezen is er sterke overeenkomst tusschen de functie van de kerk uit de middeleeuwen en die van den Sovjetstaat. Zij verklaren beide hun leer tot de alleen-zaligmakende, zij maken daaraan heel het menselijke denken ondergeschikt, bedrijven beide ketterjacht, passen beide den index toe, kennen beide de practijk der gewetenszuivering. De kerk belooft hemelsche, de Russische staat aardsche gerechtigheid.

De vraag is, of de Russische samenleving hier een cirkelgang gaat, dan wel zich aan het begin van een spiraalbeweging bevindt, — naar omhoog.

DE POSITIE VAN DE VROUW IN MAATSCHAPPIJ EN GEZIN.

Een weetgierig Hollander stelde aan een jonge Russische reisgids, een ernstig, kloek meisje met goede, doch resolute manieren, de vraag: „En is Stalin getrouwd, en heeft hij kinderen?” Het meisje antwoordde niet met: „Ja, — of: „Ik weet het niet,” maar met de korte en bondige repliek: „Dat zijn dingen, waarmede wij ons niet bezig houden.” Het meisje bedoelde daarmede te zeggen: of iemand in Sovjet-Rusland getrouwd is of niet, en of hij kinderen heeft of niet, is een zuiver particuliere zaak, waarmede niemand anders dan de betrokkenen zelf iets uitstaande hebben. Ons boezemen slechts de zaken van openbaar belang belang in.

Met het bovenstaande antwoord is de positie van de vrouw in de Russische samenleving in het algemeen gekarakteriseerd. Zij is daarin opgenomen als sociaal, als produceerend wezen; slechts als zoodanig kent en erkent de staat haar. Wat zij daarnevens doet, daarvoor heeft de staat geen belangstelling, zoolang de eischen van den staat er niet bij te kort komen. Zij neemt volstrekt dezelfde positie in als de man, voor haar bestaat in maatschappelijk opzicht vrijwel geen enkele beperking. De gelijkheid van man en vrouw in Sovjet-Rusland reikt inderdaad veel verder dan die in West-Europa of de Vereenigde Staten. Maatschappelijk verricht zij precies denzelfden arbeid als de man, voor de wet is zij in alle opzichten gelijk, in haar particuliere leven kan zij zich precies hetzelfde veroorloven als de man, zonder dat men haar daarop aanziet.

Wáár men in Sovjet-Rusland toevalligerwijze komt, kan men zonder bijzondere moeite waarnemen, dat de vrouw maatschappelijk inderdaad gelijk in tel is als de man. De vrouw verschijnt in de belangrijkste staatsfuncties niet zoo veelvuldig als de man, eerder sporadisch, doch zij kómt er voor: een vrouw is volkscommissaris van financiën, een vrouw is gezante in Zweden. Op de regeerings- en partijbureaux wemelt 't van vrouwelijke functionarissen, in de transportbedrijven, de bouwbedrijven, de fabrieksnijverheid maken zij een groot percentage van het personeel uit. Op de trams doen zij dienst als wagenbestuursters en conductrices, langs de spoorbanen doen zij grondwerk, zij kloppen en sjouwen steenen waar huizen worden gebouwd, in de fabrieken staan zij in mannenkleeren achter de werkbank, op het land nemen zij deel aan de bewerking van den grond en aan het inhalen van den oogst.

Een paar cijfers mogen een beeld geven van den omvang en den groei van den vrouwenarbeid in Sovjet-Rusland. In 1927—'28 werkten 673.000 vrouwen in de industrie, in 1931 1.276.000, het percentage in de textielindustrie was het grootst, n.l. 63 pCt., in de ertsmijnen het laagst, n.l. 8 pCt., op de staatslandbouwbedrijven werkten vrouwen beneden 18 jaar, 5 pCt. van het totaal aantal vrouwen, boven de 18 jaar 12.5 pCt.

Het is den vrouwen verboden, in bepaalde gevaarlijke of uitputtende bedrijven te werken.

De belooning van de vrouw is, volgens het in de wet neergelegde beginsel van „gelijke betaling voor gelijk werk”, gelijk aan die voor den man. Toch kent de practijk deze volstrekte gelijkheid niet; de meerderheid der vrouwen werkt in branches, waar minder geschooldheid vereischt wordt en die derhalve slechter betalen. De cijfers over 1930 wijzen uit, dat in de machine-industrie het loon van de vrouw 93.9 pCt. van dat van den man bedroeg, in de textielindustrie varieerde het van 85.2 tot 102.3 pCt. van een gemiddelde van 97 à 98 pCt., in het drukkerijbedrijf van 81.1 tot 94.5 pCt., in de rubberindustrie bedroeg het 86.6 pCt.

* * *

Of het juist is, dat de Sovjet-regeering de vrouwen in maatschappelijken zin practisch gesproken behandelt als man-

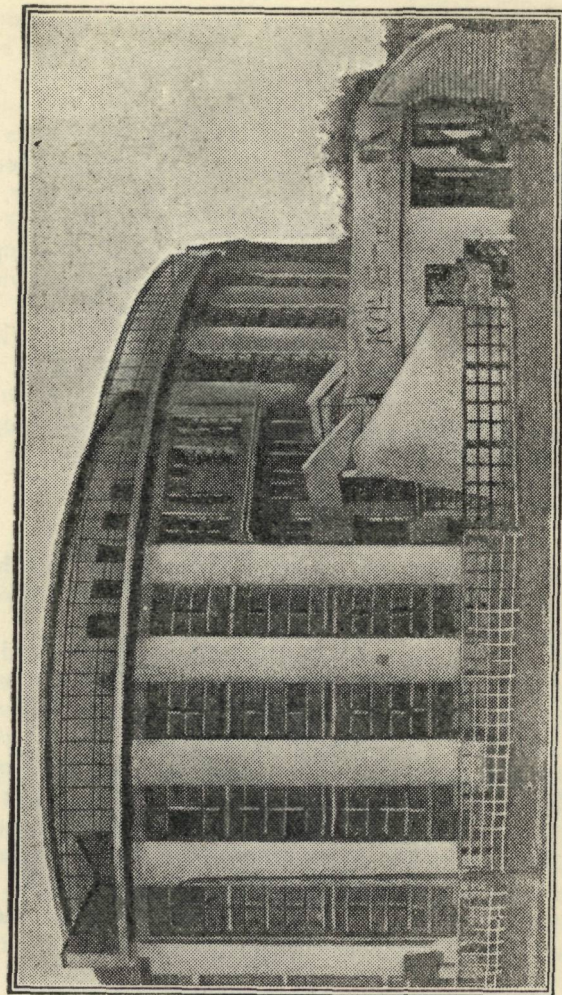
nen voor zooveel betreft de bedrijven, waarin van het vrouwelijk lichaam m a n n e l i j k e inspanning wordt gevergd, of waarin de vrouw onder voorwaarden werkt, die op andere wijze haar fysiek schaden, zal de toekomst moeten bewijzen. De conductrices op de tram, voor het meerendeel vrouwen omstreeks dertig jaar, maakten grootendeels een zeer slechten indruk. De Sovjet-regeering maakt thans vermoedelijk van den nood een deugd: de eischen van het vijfjarenplan, de steeds stijgende behoeften aan arbeidskrachten nopen haar klaarblijkelijk, van de vrouwen méér te vergen dan redelijk toelaatbaar is. In ieder geval d w i n g t zij de vrouw, zich in het arbeidsproces te begeven, daar alleen productieve krachten aanspraak kunnen maken op de privileges, die de coöperaties den arbeiders verleen. De „sociale bevrijding” van de vrouw wordt daardoor van bovenaf sterk bevorderd.

Een speciale voorziening is voor de arbeidsters geschapen met het oog op zwangerschap: de fabrieksarbeidster heeft recht op een maximaal verlof van acht weken vóór en acht weken ná de bevalling, vrouwelijke kantoorbedienden op zes weken, — in beide gevallen met behoud van volledig loon.

* * *

In de sociale positie der Russische vrouw heeft zich snel een omwenteling voltrokken, die op gezinsleven en huwelijk duidelijk haar stempel heeft gezet.

Het gezin is, evenals de man en de vrouw afzonderlijk, practisch geheel ondergeschikt aan de behoeften van den staat. Het uitgesproken streven bestaat, ook de vrouw zóó sterk van het oude gezinsbegrip te bevrijden, dat zij zich in hooge mate kan wijden aan den staat en aan haar sociale plichten; dat haar gedachtenleven, evenals dat van haar man, een sterken collectivistischen trek krijgt. De staat tracht haar daarin zooveel mogelijk tegemoet te komen. Hij sticht hoe langer hoe meer goede fabriekscrêches en kindertuinen, waar toezicht wordt gehouden op de zuigelingen en jonge kinderen; hij organiseert het leven der schoolgaande jeugd in de scholen en jeugdorganisaties; hij verbindt aan de fabrieken ruime coöperatieve eetzaal, waar mannen en vrouwen tegen matige prijzen hun maaltijden kunnen nuttigen; hij stelt hen in staat, zich in goed-verzorgde politieke clubs, waar overvloed van discussie, literatuur en voordrachten te vinden zijn, vertrouwd te maken met nieuwe, ruimere belangstellingen, die vallen

CLUBGEBOUW TE MOSKOU VAN DE FABRIEK „KAOETSJOEK”.

buiten de grenzen van het huis. De vrouw komt daardoor steviger, zeker ook meer als mensch, in de samenleving te staan, onafhankelijker tegenover haar echtgenoot. De Russische staat trekt hier bewust de lijn door, die hier en daar ook reeds in West-Europa, en sterker in de Vereenigde Staten, in vrije ontwikkeling is te zien, doch op grond van andere motieven.

In de oude generatie vindt dit nieuwe gezinsbegrip bij de vrouw natuurlijk volstrekt niet de onverdeelde waardeering, die de Sovjet-regeering verlangt, ofschoon men den indruk krijgt, dat zij zich er kranig in schikt en niet zelden waardeering over heeft voor het opheffen van de gezinslasten, die op haar schouders zijn geladen. Het moeilijkst gaat natuurlijk de vrouw ten plattelande met haar overgeleverde oude begrippen tot de nieuwe verhoudingen over. De jeugd echter, die van haar prilste bestaan gevoed is met de idealen van den staat, zich hartstochtelijk verdiept in de moeilijke problemen, die de Sovjet-staat dwingend stelt, voor wie het eigenlijke leven ligt b u i t e n het gezin, aanvaardt in het algemeen de nieuwe samenlevingsvormen gaarne en beschouwt het oude huwelijk eerder als een belemmering, dan een bevordering van haar maatschappelijke bezigheid. Jongen en meisje, man en vrouw, leven tezamen midden in de maatschappij, in de fabriek overdag, in de club des avonds.

In weerwil van het bovenstaande is de conclusie niet gewettigd, dat in Sovjet-Rusland het gezin zou zijn uiteengevallen. De banden ervan zijn zeker aanzienlijk verzwakt, in de eerste plaats doordat het kantoor, de fabriek, de werkplaats de aandacht van het gezin afleiden, maar zeker ook doordat het privaat bezit, een sterke prikkel tot gezinsvorming, den genadeslag heeft verkregen; voor een belangrijk deel ook doordat er zich volstrekt andere, minder bindende sexueele normen in het leven van man en vrouw hebben gedrongen; — maar desondanks krijgt men toch den indruk, dat het gezin in Sovjet-Rusland nog steeds den gronslag vormt, waarop de staat steunt, dat er in ieder geval sprake is van een n o r m a a l gezin, waarin de band tusschen man, vrouw en kinderen, ofschoon lossier, zeker niet verbroken is.

* * *

De sexueele wetten en verhoudingen werpen verder licht op het gezinsvraagstuk. De wetten geven man en vrouw dezelfde

rechten. Beiden zijn moreel gedwongen tot dezelfde maatschappelijke plichten; daaruit vloeien dezelfde sociale rechten voort. In dit opzicht is Sovjet-Rusland, men moge over het beginsel denken gelijk men wil, zeker consequent. De omwenteling, die Sovjet-Rusland op dit terrein heeft gebracht, is zeker wel van den meest-ingrijpenden aard. Zij heeft over de geheele wereld begrijpelijk de pennen in beweging gebracht.

De eerste huwelijkswetten in den Sovjetstaat werden in Juli 1918 uitgevaardigd en werden, na een ervaring van negen jaar en na een grondige bespreking in de vrouwenorganisaties, in Januari 1927 herzien. Volgens deze wetten vloeien uit het vrije huwelijk, dat onder de jeugd in Sovjet-Rusland vrij veel voorkomt en waarvoor zij rond kan uitkomen, doch dat geen regel is, dezelfde verplichtingen voort als uit een normaal geregistreerd huwelijk. Een huwelijk is een zaak van eenvoudige inschrijving bij een registerbureau. In de wachtkamer van het registerbureau kunnen de huwelijksandidaten opgehangen platen bestudeeren, welke geslachtelijke inlichtingen verstrekken; of kennis nemen van adressen van klinieken, waar abortus wordt toegepast. Een kerkelijk huwelijk is na het burgerlijk veroorloofd, doch heeft geen wettelijke beteekenis. De voorwaarden voor de registratie van een huwelijk zijn: wederzijdsche toestemming, het bereiken van den huwbaren leeftijd van achttien jaar voor beide partijen, een geteekende verklaring dat het huwelijk vrijwillig wordt gesloten, dat er geen wettige beletselen zijn tegen het huwelijk, en dat partijen wederzijds op de hoogte zijn van elkaars gezondheidstoestand. Hij of zij die valsche verklaringen doen, maken zich schuldig aan strafvervolging. De man en de vrouw mogen hun eigen naam blijven voeren, òf den naam van den man, zooals het algemeen gebruik is, òf van de vrouw. Elk blijft eigenaar van de medegebrachte bezittingen; na het huwelijk verkregen eigendommen is gemeen goed. Elk der gehuwden is verplicht, den ander te onderhouden ingeval van onbekwaamheid tot werken of van werkloosheid.

* * *

Het huwelijk kan even gemakkelijk worden ontbonden als het is gesloten, hetzij bij wederzijdsch goedvinden, hetzij op wensch van één der partijen. Gronden voor echtscheiding behoeven niet te worden genoemd. Indien het huwelijk wordt

ontbonden bij wederzijdsch goedvinden, wordt een document opgesteld, waarin de getroffen overeenkomst staat vermeld met betrekking tot het onderhoud van de kinderen, en het onderhoud van elkaar ingeval van werkloosheid of invaliditeit. Indien partijen niet tot overeenstemming kunnen geraken, doet de rechter uitspraak. Moeilijkheden levert de rechtspraak op ten aanzien van kinderen, geboren uit gecompliceerde, niet-geregistreerde verhoudingen. Indien de vrouw meer dan één man in haar leven heeft betrokken, en de rechter niet kan uitmaken wie de vader is van een kind, worden op aanwijzing van de vrouw soms twee, drie vaders veroordeeld om te voorzien in het onderhoud van het kind. De gemakkelijkerheid, waarmede echtscheiding kan worden verkregen, werkt deze in de hand. Uit cijfers van drie jaar geleden blijkt, dat op elke vier huwelijken te Moskou één echtscheiding voorkwam. De verhouding zou thans aanzienlijk gunstiger zijn, ofschoon het aantal echtscheidingen nog groot is, in weerwil van pogingen van den huwelijksambtenaar om, waar mogelijk, bemiddelend op te treden.

* * *

De vrouw heeft in Sovjet-Rusland het recht tot beperking van haar nakomelingschap. De abortus is officieel toegelaten, doch is niet vrij. Een gemengde staatscommissie van medici en burgers beslist in elk geval, dat haar wordt voorgelegd; staatsartsen voeren de operatie uit. Te Moskou worden 60.000 kinderen per jaar geboren, in de klinieken stellen 70.000 vrouwen zich, wien de geboorte van een kind onwelgevallig is, onder dokters handen. Geldige redenen om zich te onderwerpen aan medisch ingrijpen zijn: het hebben van kinderen, slechte levensvoorwaarden, storing van belangrijken arbeid, verblijf van den man in het Roode Leger. Het belang van het kind staat voorop: indien het geen behoorlijke bestaansvoorwaarden zijn beschoren, aanschouwt het het levenslicht niet. De staatscommissie is tegenwoordig intusschen strenger tegenover sollicitanten in verband met de stijgende behoefte aan arbeidskrachten voor het land. De slechte woonverhoudingen te Moskou, en waarschijnlijk ook in andere overbevolkte steden van Rusland, werken abortus in de hand. Aanvankelijk beperkte zich deze tot de meest verantwoordelijken, in het bijzonder de intellectueelen, die én met het oog

op hun bekrompen omstandigheden én met het oog op de onzekerheid van het regiem, niet de verantwoordelijkheid voor kinderen aandurfd. Ons werd verzekerd, dat tegenwoordig onder de intellectueele groepen de moed om kinderen te aanvaarden is herleefd, hetgeen wordt aangemerkt als een bewijs van vertrouwen in de stabiliteit van den staat en het

TYPE VAN WERKENDE VROUW.

gezonder worden van de levensverhoudingen. In plaats van, of naast den abortus treedt thans in de steden veelvuldig, op het platteland nog sporadisch, de preventie op, waarvoor van staatswege de aandacht wordt gevraagd en waarin van staatswege instructie wordt gegeven.

De Sovjetautoriteiten bestrijden de prostitutie met krachtige middelen. Zij beschouwen de prostitutie als een kenmerkend verschijnsel van het kapitalistische Westen. Nochtans komt ze in Sovjet-Rusland voor, veelal onder boerenmeisjes, die in de groote stad terechtkomen, maar in aanzienlijk mindere mate dan onder het tsarenbewind, dat zeker

geen voorbeeld was van kuischheid. Moskou had vóór de revolutie een bevolking van 1.800.000 zielen met 20.000 geregistreerde prostituées. In 1928 bedroeg de bevolking 2.500.000 zielen, het aantal vrouwen, dat als prostituées bekend stond, bedroeg 3000. Thans zou het 500 beloopten.

De vermindering van de prostitutie schrijft men in hoofdzaak toe aan de soepelheid van de huwelijks wetten, de vergrootte economische onafhankelijkheid van de vrouw en het feit, dat de verkoop van liefde niet loonend genoeg is bij gebrek aan voldoende middelen aan de zijde van den man. De sterke kwijning sedert het laatste jaar schrijft men o.a. toe aan de afwezigheid van werkloosheid.

Prostituées, worden naar speciale inrichtingen gebracht waar haar een of ander beroep wordt geleerd en haar zedelijk bewustzijn wordt gesterkt.

* * *

In de uiterlijke verhouding tusschen de seksen neemt men groote ingetogenheid waar. Over het algemeen is het Russische volk ingetogen. Ofschoon tusschen de sexen de grootste vrijheid bestaat, mannen en vrouwen dooreen, doch op aparte kamers, in hetzelfde huis wonen, elkaar op hun kamers vrij bezoeken, 's nachts in dezelfde spoorwegcoupé slapen, merkt men in het openbaar niets van uitbundigheid of losbandigheid. Te Moskou is van luchthartige flirt geen sprake, doch neemt men een weldadig aandoende openhartige camaraderie waar. Deze camaraderie bemerkt ook de buitenlander in den omgang met de Russische vrouw, die hem vrijmoedig nadert, zonder den geringsten zweem van opzettelijkheid. Dit is gedeeltelijk een erfenis van het oude Rusland, waar men niet de kunstmatige beperkingen kende, die kenmerkend zijn voor bepaalde landen van het Westen, en dat geen overmatige geheimzinnigheid betrachtte in sexueele quaesties. Sovjet-Rusland heeft deze erfenis aanvaard en bewaard. De sexueele kant van het leven blijft, ofschoon men zich daarover volkomen vrij uit, toch op den achtergrond. De bioscoop en de literatuur onthouden zich volstrekt van zinnenprikkeling, in het openbare leven is alle pikanterie afwezig. De aanvankelijke sexueele ongebondenheid kort na de revolutie onder de jeugd, een typisch revolutieverschijnsel, is, naar men ons verzekerde, verdwenen, vooral onder den invloed

van het vijfjarenplan, dat geen tijd laat voor overmatig amou-
reus avontuur.

In Sovjet-Rusland zet zich thans een verhouding tusschen
de geslachten, die als maatschappelijk verschijnsel even be-
langrijk is als het politiek-economisch experiment.

HET EUVEL VAN HET VERWILDERDE KIND.

Een der schrijnendste sociale euvelen, waarmede Sovjet-Rusland nog voortdurend kampt, is dat van de verwaarloosde en verwilderde jeugd, de *bezprizor noie*: eigenlijk kinderen zonder onderdak. Twee jaren geleden bij een vorig bezoek noemden wij dit euvel: een zwarte bladzijde van de Russische revolutie, doch gaven, naar aanleiding van een bezoek aan een kolonie van daklooze kinderen te Moskou, uiting aan het geloof, dat de bolsjewisten hard op weg waren, het euvel den baas te worden. Thans, nu wij van ons hernieuwde bezoek aan de Unie van Sovjets zijn teruggekeerd, moet ons van het hart, dat ons geloof niet alleen niet gesterkt is, maar, integendeel, een schok heeft gekregen. Wij komen terug met den indruk, dat het kwaad nog voortleeft in een omvang, die ons heeft verbijsterd, dat het in werkelijkheid diep in de Russische samenleving heeft ingevreten. Het is overal duidelijk waarneembaar en vormt met het opkomende lichtende nieuwe in het leven des volks, een schril, ontstellend contrast, dat diep zwart is.

* * *

Hieronder volgen onze ervaringen.
Odessa.

Ergens aan den rand van de stad op een uitgestrekt terrein een reeks, wij meenen zestien, eenigszins verwaarloosde

pittoreske steenen villatjes, die vroeger het eigendom uitmaakten van de kleine bourgeoisie. Hierin huist een kinderdorp, dat elf jaar oud is. Het is het grootste kinderdorp, van dien aard, dat Sovjet-Rusland kent, zoowel wat den omvang als wat de qualiteit van den arbeid betreft. Dat juist Odessa het grootste kinderdorp is — en bijvoorbeeld niet Moskou — vindt zijn oorzaak in een reeks omstandigheden. Twee dezer omstandigheden zijn, dat Odessa een havenstad is, waar het leven minder geordend is dan in andere steden, en dat in Odessa de burgeroorlog uiterst scherp heeft gewoed: men herinnere zich Patjómkin (beter, doch verkeerdelijk, bekend als Potemkin). De regeering stelt jaarlijks voor deze kolonie een millioen roebel ter beschikking voor de verzorging en opvoeding harer bevolking. Deze bestond aanvankelijk uit 300—400 kinderen; het hoogste aantal beliep op een bepaald, niet nader genoemd tijdstip 2000; bedraagt thans 1200.

In de samenstelling van de bevolking der kolonie is echter sedert kort een merkwaardige verandering gekomen. Volgens een der kolonieleiders, die ons het wel en wee der kolonie schetste, is het aantal daklooze kinderen niet slechts volstrekt, doch ook betrekkelijk verminderd. Naast de daklooze kinderen verschijnen in de kolonie van Odessa thans kinderen van arbeiders, die zich tot de leiding wenden met het verzoek, er hun kinderen op te voeden. Van de 1200 kinderen zijn tachtig pCt. dakloozen; de rest zijn gezinskinderen.

Om welke reden de arbeiders hun kinderen naar het kinderdorp zenden, is ons niet verklaard. Wij kregen aanvankelijk den indruk, dat het hier kinderen betrof van ouders, die in het kinderdorp een doelmatig onderwijs- en opvoedingsinstituut zagen. Achteraf bedachten wij dat het een ongewoon verschijnsel is, dat ouders hun kinderen naar een instituut zenden, dat onderdak biedt aan *verwilde* kinderen, die een psychisch gevaar kunnen opleveren voor *normaal*-opgevoede kinderen. Het is niet uitgesloten, dat het hier kinderen betreft uit gezinnen, die schipbreuk hebben geleden. Het is in Rusland niet altijd even gemakkelijk, voor bepaalde verschijnselen achter het hoe en waarom te komen. Ook in het kinderruis te Moskou worden, naar ons bleek, naast de verwilde, op straat gevonden jeugd, gezinskinderen opgenomen. Er wordt „co-educatie” toegepast. Vast schijnt in tusschen wel te staan, dat de leiders een onderscheid maken, en een strenge afscheiding handhaven tusschen kinderen met

anti-sociale neigingen en kinderen, die geen voor de maatschappij gevaarlijke neigingen vertoonen. Beide groepen worden ondergebracht in aparte afdeelingen.

* * *

Tot zoover wat betreft de bevolking van de kolonie.

Pogingen om uit te vorschen, hoe de daklooze kinderen worden opgevangen, en hoe men ze er houdt, hadden het verloop, dat ondervragingen in Sovjet-Rusland vaak hebben. Aanvankelijk ontwijken, ten slotte, bij het scherper stellen van de vragen, een verbijsterende wending.

Op de vraag: Hoe krijgt men de kinderen van de straat? luidde het antwoord: de kinderen uit de kolonie worden met een auto onder een leider er op uitgestuurd om de daklooze kinderen op te sporen. Zij weten de plaatsen, waar de daklooze kinderen overnachten en nemen hen gevangen. Deze kinderen zijn zeer zelden verwaarloosde kinderen, doch kinderen, die als gevolg van een ongezond familieleven van hun ouders wegloopen. Voor het meerendeel zijn het tegenwoordig kinderen uit Moskou en Leningrad, die tusschen de buffers, of op de daken van de treinen naar het Zuiden komen.

Slaagt men er in de kinderen in de kolonie te houden? — Niet altijd. Onlangs nog zijn uit Odessa tien kinderen gevlucht. De vrijheid lokt de kinderen sterk aan. Zij zijn vaak zoo lang aan het vrije rondzwerven gewend geweest, dat zij de kolonie als een te sterken band gevoelen. In Odessa zwerfen nog ongeveer 200 kinderen rond, waarvan de helft meisjes.

Worden de kinderen streng bewaakt? — Neen, zij worden niet streng bewaakt. Zij blijven geheel vrij.

Maar hoe worden dan conflicten opgelost? — In zulk een geval worden de kinderen eenige dagen vastgehouden.

Als het conflict niet wordt opgelost, en het kind onderwerpt zich niet aan de tucht? — Dan kan het van drie tot zes weken worden geïsoleerd. Den eersten tijd is het kind niet vrij. Het wordt dan geobserveerd door dokters en opvoedkundigen. Getracht wordt, het kind door goede levensvoorwaarden en goede behandeling geestelijk te beïnvloeden.

Hoe staat de bevolking tegenover de daklooze kinderen? — Zij geeft den kinderen uit medelijden voedsel. Overigens

wordt de openbare meening gemobiliseerd door voordrachten en plakaten om de regeering te helpen bij de oplossing van het vraagstuk. Bij uitzondering komen de kinderen vrijwillig naar de kolonies.

Wanneer het kind wegloopt, wat gebeurt er dan? — Dan spoort men het kind weer op. Het wordt telkens wanneer het wegloopt, weer teruggehaald. De kinderen komen ten slotte tot het inzicht, dat zij toch altijd wéér worden teruggehaald.

Uit het vrijwel woordelijk verslag van dit onderhoud blijkt, dat men blijkbaar niet gaarne erkent, dat de kinderen onder dwang staan. Ook den vorigen keer bij onze nasporingen te Moskou, wekte men den indruk, alsof de dakloze kinderen feitelijk volledige vrijheid genieten. In werkelijkheid is dit niet het geval: de kinderen worden, evenals in onze tucht-scholen, gedwongen daar feitelijk te blijven en worden, als zij wegllopen, teruggehaald en bij verzet aan strenge disciplinaire straffen onderworpen.

* * *

Overigens worden de dakloze kinderen in de kolonie tot zelfactie geprikkeld en worden pogingen gedaan om nuttige menschen van hen te maken. De grondslag van de kolonie is de arbeid. De kinderen krijgen daar al naar gelang van den leeftijd lager onderwijs, doen tuin- en fabrieksarbeid. Het leven is er ingericht op de behoeften van de tegenwoordige samenleving. De jongens kunnen zich praktisch vertrouwd maken met het sloten maken, het smidsvak, de houtbearbeiding, het schoenmaken, het boekbindersvak; de meisjes kunnen naaister worden. Wie bijzondere bekwaamheden aan den dag legt, kan den rang van gequalificeerd arbeider verwerven, het zelfs tot technicus brengen. Wedstrijden tusschen de schoolgroepen en tusschen de groepen onderling, moeten den ijver prikkelen. Onderscheiding voor bijzonder goed gedrag bestaat (nog) niet. Geen gunsten worden ingehouden als straf. Hierbij gaat men uit van de gedachte, dat wanneer men den kinderen gunsten onthoudt, zij gemakkelijk tot diefstal vervallen. Het element der stootbrigades is echter een essentieel element: vijf à zes kinderen vormen een „stootbrigade”, zij leggen gezamenlijk een bepaalde taak ten uitvoer. De kinderen krijgen voor hun arbeid niet betaald, omdat in al hun behoeften wordt voorzien: zij worden

in staat gesteld de kino te bezoeken en excursies te maken, ook naar andere steden.

De reglementen voor de kolonie worden door de volwassen leiders van de kolonie opgesteld. Doch elk huis der kolonie heeft een raad, door het huis afzonderlijk uit de kinderen gekozen. Kinderen, die tegen de orde zondigen, worden ter discussie opgeroepen, waarbij een beroep wordt gedaan op het eergevoel der zondaren. De kinderen doen uitspraak, waardoor zij gewend worden aan de vorming van een collectieve meening. Aan hun politieke vorming wordt de noodige aandacht besteed.

Het dorp te Odessa maakt een gunstigen indruk: de bedden der kinderen zagen er proper uit, de tandenborstel speelt in het leven der kinderen een eerste roll

* * *

Als men Odessa verlaat met de gedachte, dat het verwilderde kind feitelijk uit de Russische samenleving aan het verdwijnen is, dat in ieder geval de dakloosheid geliquideerd is, gelooft men bij de verderen tocht door Rusland zijn oogen nauwelijks. Het rondzwervende, daklooze kind loopt als een ellendig, koolzwart spoor dwars door Rusland heen. Waar men komt — overal doemt het havelooze, vervuilde kereltje met bloote voeten schier wiskunstig zeker op. Van Odessa naar Rostow, dus van het Westen naar het Oosten, dwars door Europeesch-Rusland trekkend, vonden wij op schier alle groote stations hetzelfde type van het in rafelige voden gekleede zwervend kind. Te Moskou trokken de jongens ons bijwijken in groepjes van drie of vijf op de Twerskaja voorbij. Te Rostow stieten wij er op drie, die in de avonduren tegen elkaar gedrukt op den openbaren weg, in een drukke hoofdstraat, een slaappleaats hadden gevonden vóór een bakkersoven, waarvan zij de warmte zochten.

Wat den buitenlander bevreemd en verbijstert is, dat de Russische bevolking, in weerwil van het feit, dat de Sovjet-autoriteiten een beroep op haar doen ten behoeve van dit armzalige kind, gemoedereerd langs de schooiertjes heen loopt, — alsof daar volstrekt niets lag. Ditzelfde trof ons destijds ook te Moskou, waar een jongen, door de vliegen getergd, op een openbaar plein na een kouden nacht 's morgens de oogen opende. Wat is daarvan het raadsel? Zooiets ware in een Westersch land toch niet mogelijk. Mist de Russische ziel, gevormd in een barbaarsch rijk, in weerwil van de ge-

propageerde communistische denkbelden vooralsnog het humane element, dat wij kennen en dat spontaan spreekt? Is de bevolking zoo zeer met het euvel vertrouwd, dat zij het niet ziet? N i t s j e w ò? Het is zeker een van de verschijnselen, waaruit blijkt, dat de Rus anders reageert dan de West-Europeaan.

* * *

Er zijn 97 instituten, waar daklooze kinderen worden opgenomen. Te Moskou werd ons verteld, dat vele instituten er niet in slagen, de kinderen vast te houden, omdat het personeel niet voor zijn taak berekend zou zijn. Deze lezing vindt bevestiging in een sedert door Semasjko, den volkscommissaris voor Gezondheid, gepubliceerde verklaring, waarin wordt erkend, dat het aantal daklooze kinderen te Moskou tot een onrustbarende hoogte gestegen is en dat uit een enquête is gebleken, dat een aanzienlijk deel dezer kinderen uit de kinderhuizen is ontsnapt. „Het aantal internaten, die aan hun bestemming beantwoorden” — zegt hij — „is zeer gering. Het onderwijzend personeel is niet geschikt voor zijn taak. De tucht is slecht.”

Dit is toch niet de eenige oorzaak van de vermeerdering van het aantal b e z p r i z o r n o e i e.

Wat treft is, dat het niet slechts oudere kinderen zijn, die vagebondeeren, kinderen van veertien, vijftien, zestien jaar, de slachtoffers uit de beginjaren der revolutie, die bij de geweldige omwenteling hun ouders zijn kwijt geraakt. Men treft ook aanzienlijk jongere kinderen, die als duistere schimmen snel langs de straten voortvluchten, in hollen en achterhoeken huizen, en bezwaarlijk uit den feitelijken revolutietijd afkomstig kunnen zijn. Vermoedelijk staat men hier tegenover de slachtoffers van de sociale verschuivingen van de laatste jaren, van den geweldigen trek van het platteland naar de stad, van de hopelooze woningtoestanden in de groote steden, van het experiment op het platteland met de vernietiging van de klasse der boeren, van de ontwrichting van het familieverband. Vermoedelijk speelt ook de nomadische trek der Russen, welke men in de kinderen terugvindt, een rol van beteekenis.

* * *

Niet alle verwilderde kinderen komen als nuttige menschen op hun plaats in de groote samenleving terecht. Uit de mededeelingen te Odessa, evenals destijds te Moskou, zou men den indruk kunnen krijgen, dat dit wel het geval is. Inderdaad is dit niet zoo. Geheel toevallig bleek ons, dat een deel dezer kinderen in de gevangenis belandt. Bij een bezoek te Moskou aan een „fabrieksarbeiderskolonie” — zoo heet tegenwoordig de gewone strafgevangenis in Rusland — werd ons, naar aanleiding van een bepaalde vraag, medegedeeld, dat daar honderd minderjarigen van 15—17 jaar zaten opgesloten. Deze knapen waren gedeeltelijk afkomstig uit de rechtzalen, waarheen zij wegens een of ander delict verwezen waren, gedeeltelijk uit de tehuizen voor daklooze kinderen, waar men tenslotte geen raad met hen wist. De kinderen der tehuizen, die in de gevangenis worden opgenomen krachtens aanwijzing van een officieele rechtskundige commissie — het zoo genaamde instituut der onbepaalde strafoplegging —, worden voor onbepaalden tijd in de „fabrieksarbeiderskolonie” opgenomen, waaruit zij bij het bereiken van den meerderjarigen leeftijd kunnen worden ontslagen wanneer zij zich goed hebben gedragen. Ons werd verzekerd, dat dit laatste meestal gebeurt. Opgemerkt moet echter worden, dat de bezprizornoeie in bovengenoemde kolonie onder één dak worden samengebracht met recidivisten; — deze strafgevangenis is er n.l. één uitsluitend voor recidivisten.

Het zal moeilijk zijn, te beweren dat het moreel van deze kinderen iets heeft te winnen bij den omgang met recidivisten, en het is daarom moeilijk te gelooven dat de kinderen, wanneer zij bij het bereiken van den meerderjarigen leeftijd aan de samenleving worden teruggegeven, de gevangenis met sterkere sociale gevoelens verlaten dan waarmede zij ze betraden.

Wij kregen sterk den indruk, dat hier nog wel iets ontbreekt aan de behandeling van de misdadige jeugd.

* * *

In de treinen, en overal elders in Rusland, wordt ten behoeve van de bezprizornoeie gecollecteerd. Het Comité voor Kinderbescherming, aangesloten bij het Groot-Russisch Comité, heeft thans besloten een wedstrijd uit te schrijven over de vraag: kinderbescherming, bestrijding van

het gevaar der dakloozen, en bestrijden van de kinderverwaarloozing. De bolsjewistische dictatuur heeft eenvoudig gedecreteerd, dat het euvel der daklooze kinderen onvoorwaardelijk moet worden geliquideerd.

Het decreet is een zaak van papier. Het vraagstuk zelf is klaarblijkelijk van hardnekkigen aard. Of het decreet daartegen afdoende zal zijn, zal moeten blijken. De wegneming van het euvel eischt naar het schijnt inderdaad even groote wilskracht als die van de industrialisatie.

DE BEGINSELEN DER SOVJET-RUSSISCHE STRAFWETGEVING.

Het strafrecht in Sovjet-Rusland bevindt zich nog steeds in staat van wording. Totnogtoe is het in verscheidene opzichten een compromis tusschen het oude burgerlijke recht, gelijk belichaamd in de strafwetboeken van het tsaristische Rusland, en een nieuw proletarisch recht, dat wel reeds steunt op de Marxistische rechtsbeginselen, doch waarvoor nog niet in alle opzichten definitieve normen konden worden geformuleerd. Bij de verdere consolideering van den Sovjetstaat zal ook het Marxistisch recht vaster vormen aannemen.

Het thans in Rusland geldend strafrecht wijkt nochtans principieel sterk af van het vóór de revolutie geldend recht. Het begrip straf is door dat van sociale beschermingsmaatregelen vervangen, inplaats van het begrip schuld is dat der sociale gevaarlijkheid getreden, het element der vergelding heeft plaatsgemaakt voor dat der preventie. Bij de toepassing van deze beginselen treedt de gedachte van verbetering op den voorgrond. Vrijheidsstraffen korter dan een jaar worden echter als ondoelmatig beschouwd, omdat zij tot verbetering van den delinquent niet toereikend, en daarom schadelijk, worden geacht. In de plaats hiervan treedt dwangarbeid zonder opsluiting in den gewonen zin van het woord. Het begrip gevangenisstraf komt in de Russische strafwetgeving derhalve niet meer voor.

Dit alles geldt slechts voor misdadigers, die in het oog van den rechter voor verbetering vatbaar zijn. Politieke mis-

dadigers, die den staat naar het leven staan, vallen natuurlijk onder een andere classificatie; dezen staan bloot aan de doodstraf, verbanning of opsluiting in een z.g. isolator, hetgeen gelijk staat met strenge gevangenisstraf.

* * *

Er worden in Rusland verschillende vormen van verbetering toegepast, in totaal zestien. Een veel voorkomende vorm is de zoogenaamde „gesloten arbeidskolonie”, een omheinde kolonie, die staat tegenover de „open kolonie”, zonder omheining. In de gesloten kolonie vindt men meerendeels recidivisten, in de open kolonies vindt men misdadigers, die voor de eerste maal veroordeeld zijn.

In één der buitenwijken van Moskou hebben wij bijzonderheden omtrent een gesloten kolonie — een zg. fabrieksarbeiderskolonie — vergaard. De maximale straf, die het Russische strafwetboek voor gewone misdadigers kent, is tien jaar. (Een nieuw ontwerp-strafwetboek brengt dit maximum terug tot vijf jaar). In genoemde fabrieksarbeiderskolonie bevinden zich gevangenen, die veroordeeld zijn tot straffen van een tot drie jaar, wegens moord, doodslag, roof, het toebrengen van lichamelijk letsel, brandstichting, verduistering, ambtelijk misbruik, misdrijven tegen de zeden, landlooperij. De bevolking der kolonie, die gemiddeld elfhonderd mannen telt, bestaat in hoofdzaak uit volwassenen en ongeveer honderd minderjarige knapen van vijftien tot zeventien jaar, die gedeeltelijk afkomstig zijn uit de rechtszaal, gedeeltelijk uit de tehuizen voor daklooze kinderen. Tweederde der bevolking bestaat uit mannen, die zich hebben schuldig gemaakt aan diefstal of roof.

Het karakter, dat de bevolking van een gewone gevangenis kenmerkt, ontbreekt hier te eenen male. De gevangenen dragen geen uniforme gevangenskleding, doch hun eigen kleeven, die zij uit de samenleving medebrengen, of die hun door het bestuur der kolonie wordt verschaft. De vroegere gewoonte, dat de eene helft van het hoofd is kaal geschoren, is afgeschaft; er bestaat voor den gevangene vrijheid om het haar te dragen zooals hij dit verkiest: een kapper in de gevangenis staat te zijner beschikking.

* * *

De kolonie berust uitteraard op het beginsel van den arbeid en de sociale opvoeding. Zij is feitelijk één groote textiel-fabriek, die den staat thans bij zijn groote behoefte aan textielwaren ongetwijfeld uitstekende diensten bewijst. De staat zorgt voor de opleiding der gevangenen tot behoorlijke vakmannen, die een maandloon verdienen van gemiddeld twintig roebel per maand, buiten en behalve hun onderhoud. De kolonie, met inbegrip van bewaking en administratie, kost den staat niets. De gevangenen worden hier voorbereid voor hun terugkeer in de samenleving, waarin zij door hun vakbekwaamheid gemakkelijk een plaats zouden vinden, vooral omdat de tegenwoordige Russische gemeenschap — aldus werd ons ten stelligste verzekerd — een burger er niet op zou aanzien, dat hij een of meer misdaden op zijn kerfstok heeft. Het is moeilijk een dergelijke uitspraak te controleeren, doch zeker is dat goede vakbekwaamheid in het tegenwoordige Rusland als de grootste sociale burgerdeugd wordt beschouwd.

Wat van belang is in het stelsel van deze fabrieksarbeiderskolonie — en natuurlijk van andere dergelijke kolonies — zijn zoowel de gunsten, die den gevangenen verleend worden, als de wijze, waarop deze gunsten worden bepaald. Het stelsel der gunsten is progressief: het bestaat uit drie afdeelingen, met telkens grooter gunsten. Als voorwaarde voor den overgang van de eene gunstencategorie naar een andere gelden: goed gedrag en goede arbeid, of goede wil tot arbeid.

Dat hier de nadruk wordt gelegd op den arbeid, den wil tot arbeid, is karakteristiek voor den Sovjetstaat, waar door de geheele wetgeving de arbeidsgedachte heenloopt, die bij al zijn handelingen leidend beginsel is.

De leden der eerste categorie hebben de volgende rechten: het ontvangen van bezoek van verwanten en bekenden een keer per tien dagen. Zij krijgen een derde deel van hun loon in handen, waarvoor zij in den coöperatieven winkel, aan de kolonie verbonden, kleeding, ondergoed, versnaperingen kunnen koopen.

De leden der tweede categorie hebben het recht één keer per vijf dagen bezoek te ontvangen, benevens eetwaren en kleeven van hun familieleden. Zij krijgen tweederde deel van hun loon in handen. Zij hebben daarnevens (en dit is belangrijk in het stelsel) recht op verlof, d.w.z. zich buiten de gevangenis te begeven, ook naar een andere stad, waarvoor hun een verlofbrief wordt verschaft.

Dit verlof wordt bepaald door een commissie en bedraagt per jaar ten hoogste zeven dagen.

De leden der derde categorie hebben het recht op twee keer bezoek per vijf dagen. Zij ontvangen driekwart van hun loon. Ze hebben recht op verlof tot een maximum van veertien dagen per jaar.

Het verlof wordt verleend, wanneer de commissie de moreele overtuiging heeft, dat de verlofgangers zich niet schuldig zullen maken aan moord of roof.

Bij navraag bleek ons, dat het grootste contingent der gevangenen zich in de eerste categorie bevond. Op onze vraag, hoeveel gevangenen er thans het recht op verlof hadden, kregen wij ten antwoord, dat er thans geen cijfers beschikbaar waren. De directeur der kolonie moest intusschen erkennen, dat de recidive in Rusland niet afneemt, doch t o e n e e m t. Men bleek geneigd, dit verschijnsel te beschouwen als een overblijfsel uit het tsaristisch tijdperk, doch wellicht is men dichter bij de waarheid wanneer men het toeschrijft aan den economischen nood, waarin de bevolking in het algemeen verkeert.

* * *

Naast het instituut van het verlof voor twee der drie categorieën bestaat ook de mogelijkheid om vóór het verstrijken van den officieelen termijn, waartoe de gevangenen veroordeeld zijn in de kolonie te verblijven, dezen hun vrijheid van beweging terug te geven. Wanneer een gevangene de helft van zijn tijd heeft uitgezeten, kan hem de rest van den tijd worden kwijtgescholden. Ook hierbij wordt sterk in overweging genomen, hoe hij in de fabriek gearbeid heeft, of hij voldoende m a a t s c h a p p e l i j k e qualiteiten heeft aan den dag gelegd om vertrouwen in hem te stellen. Dit stelsel werkt in de practijk aldus, dat twee dagen arbeids voor drie worden aangemerkt, twee maanden voor drie maanden. Ook hier beslist de commissie.

Hiernevens bestaat de practijk, dat aan veroordeelde landbouwers in den zomer tot drie maanden verlof wordt verleend tot het bearbeiten van het land. Deze tijd wordt in mindering gebracht van den tijd, dien zij in de kolonie moeten doorbrengen. Het is voorgekomen, dat er 's zomers vijftig gevangenen voor het verrichten van landbouwarbeid op het land vertoefden. Den afgelopen zomer waren het er twintig.

Hier maakt men klaarblijkelijk van den nood een deugd en laat men uitsluitend de eischen van den landbouwer gelden.

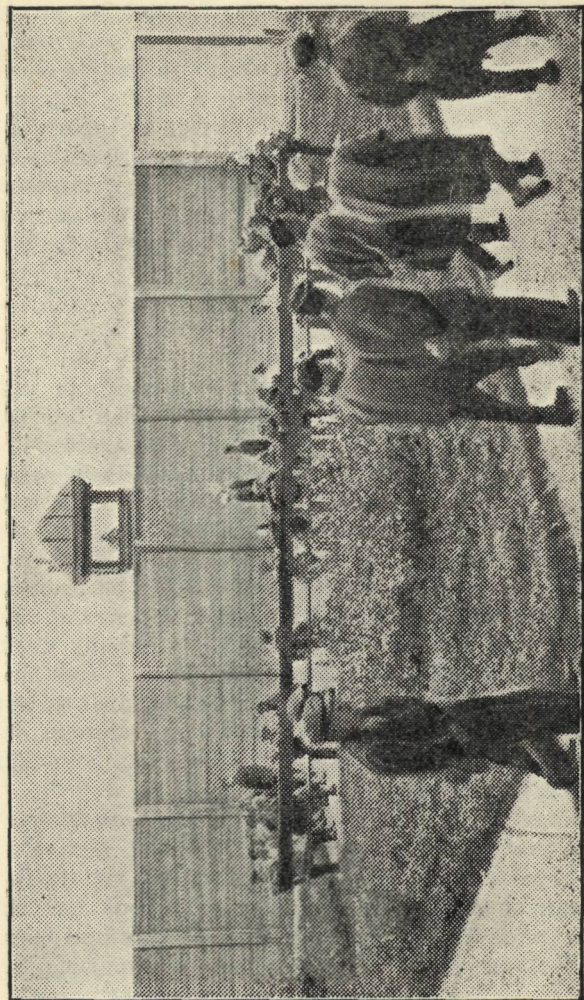
Weigering om te arbeiden, wordt als een zeer ernstige tekortkoming, feitelijk als een vergrijp aangemerkt, waarop strenge straf staat. Een berisping is de zachtste straf, die wordt toegepast; verbod tot het ontvangen van bezoek voor den duur van een maand en geschenken van familie en vrienden volgt; daarop volgen: overbrengen naar een lagere gunstencategorie, isoleering — de strafwetgever gebruikt met voordracht dezen term — voor den duur van veertien dagen in een (behoorlijk verlichte) cel, waaruit de gestraften om de drie dagen worden tevoorschijn gehaald om te worden „gelucht”; overbrenging naar een andere gevangenis, verbanning naar Siberië.

* * *

De gevangenen genieten een betrekkelijk groote vrijheid binnen de muren der gevangenis. Men krijgt den indruk, dat zij human behandeld worden, dat het gevangenisstelsel, vergeleken bij dat uit het tsarentijdperk, aanzienlijk is verzacht. De gevangenen werken per dag acht uur in de weverij of de ververij. (De knapen vier uur; vier uur per dag doen zij aan sport.) Daarna zijn zij vrij, behoudens de verplichting tot schoolbezoek, om hun een zekere ontwikkeling bij te brengen, die, in overeenstemming met de algemeene richting in het onderwijs, op de kennis van de techniek is gericht, naast de inwijding in de politieke leer der communisten. Voor de rest kunnen zij zich in de gevangenis vrij bewegen, daar de deuren van hun cellen overdag openblijven, en zich, wanneer de tijd zich daarvoor leent, in de vrije lucht gemeenschappelijk op de binnenplaats ophouden.

Het gemeenschappelijk verkeer is een der grondslagen der arbeiderskolonie. Het cellulaire stelsel bestaat niet. De gevangenen bewonen met zijn tien of twintigen, gelijk soldaten op een chambrée, de cellen, waar zij ook de vrijheid hebben om te rooken. Deze cellen zijn verlevendigd met platen, die alle betrekking hebben op het communisme, waartusschen de beeltenis van Lenin het hoofdmoment vormt. Deze platen geven den cellen echter een rommelig karakter. De cellen, ofschoon goed verlicht, maken niet alle een onberispelijken indruk.

De gevangenen hebben vrijheid, zich in hun vrijen tijd aan

BINNENPLAATS VAN EEN „GESLOTEN KOLONIE” TE MOSKOU.

hun persoonlijke liefhebberijen te wijden. Het clubleven zou in de kolonie bloeien. Zij telt een schaakclub, een dansclub, een fotografieclub, een zangkoor, een orkest voor blaas- en strijkinstrumenten, een sportclub; alle clubs, die het sociaal gevoel onder de gevangenen moeten versterken. In een uitgebreide boekerij kunnen zij hun behoefte aan romantiek en belletrie bevredigen.

* * *

De beginselen, waarop de hierboven beschreven fabrieksarbeiderskolonie steunt, zijn, verzekerde men ons, kenschetsend voor het gevangeniswezen in de Sovjetunie. Op grond van de bestaande wetten moet men dit gelooven. Het is zeker, dat Sovjet-Rusland er geen modelgevangnissen voor de buitenlanders op nahoudt. Dit is inderdaad een sprookje. De onderhavige kolonie gehuisvest als zij is in een oud gebouw, ziet er ook volstrekt niet als een modelgevangenis uit. In hoeverre het nieuwe stelsel, dat nog pas kort werkt en zeker nog allerlei gebreken vertoont, die verband houden met groote moeilijkheden en onevenwichtigheden in de samenleving zelf, resultaten zal afwerpen, is de zaak voor de toekomst.

De quaestie van de behandeling der politieke gevangenen in Sovjet-Rusland, is een andere zaak. Daarover zwijgen de Sovjet-autoriteiten hardnekkig. De deuren der gevangnissen, waar deze politieke gevangenen hun politieke zonden boeten, blijven voor den buitenlander hermetisch gesloten.

HET KARAKTER DER STEDEN.

Zooals duidelijk waarneembaar uit het oude geslacht der Russen een nieuw geslacht met nieuwe zeden en gebruiken te voorschijn treedt, even duidelijk waarneembaar ontwikkelt zich uit de oude bouwvorde der Russische steden een geheel nieuwe bouwvorde, die zich aansluit bij de nieuwe levensvormen, waarmede het volk wordt vertrouwd gemaakt. Feitelijk drukken zich het ideaal en de levenspractijk der Russische communisten het meest tastbaar in deze nieuwe bouwvorde uit, die bij den vreemdeling daarom wellicht de grootste belangstelling wekt van alles wat hij in Sovjet-Rusland aan nieuwe instellingen en verschijnselen opmerkt. Inderdaad ondergaat het Russische stadsbeeld niet slechts een architectonische wijziging, die naar onzen smaak niet altijd gelijk staat met een verfraaiing, doch een principiele verandering.

Het stedenbouwkundig vraagstuk is feitelijk een probleem, dat, zooals elk ander probleem in de unie der Sovjets, verre de beschikbare middelen en krachten te boven gaat. Het laat zich verdeelen in de volgende onderdeelen: bouw van nieuwe woningen, om den ontzaglijken woningnood op te heffen, dien de ontredde ring, waarin Rusland tijdens en na den oorlog verkeerde, vooral in de groote steden achterliet en welke is toegenomen naar gelang zich de industrialisatie, die miljoenen arbeiders van het platteland naar de steden heeft gezogen, heeft uitgebreid; verwijdering van de middeleeuwsche belemmeringen in de steden om een modern verkeer, dat de industrialisatie dringend vereischt, mogelijk te maken; bouw

van nieuwe steden op plaatsen overal waar in Rusland de grondslag voor nieuwe groote industrieën wordt gelegd; afrekening met den ouden bouwstijl uit de tsaristische periode en het scheppen van een nieuwen stijl en nieuwe woonvormen, beantwoordend aan het communistische ideaal.

Uit deze enkele opsomming blijkt, dat de bolsjewisten hier staan voor een taak, welker doeltreffende vervulling slechts verwacht kan worden, en mogelijk is, in een samenleving, rijker en rijper dan die der Sovjets. Eén ding is aan de vervulling van deze behoeften en wenschen ongetwijfeld ten goede gekomen, nl. het onstuimige revolutionaire élan, dat ook in de industrie zijn werk verricht heeft.

* * *

Sovjet-Rusland is thans als het ware één groot bouwwerk, waarin afbraak en opbouw in snel tempo naast elkander voortgaan. Het minst-duidelijk beeld van de bedoelingen der bolsjewisten geven de groote steden, waar zij sterk gebonden zijn aan de bestaande architectuur en den stadsaanleg; een zeer duidelijk beeld leveren de nieuw-gebouwde steden, die hier en daar als het ware uit den grond verrijzen en waar de bolsjewisten niet aan eenigerlei beperking gebonden zijn.

In verkeerstechnisch opzicht levert b.v. een stad als Leningrad schier geen moeilijkheden op: Peter de Groote heeft deze stad doen bouwen in verhoudingen, — zoowel wat betreft de lengte en breedte der straten als de ruimte der pleinen, — getuigend van een ver vooruitzienden geest. Het karakter der stad, de architectuur, daarentegen draagt een zoo sterk burgerlijk stempel, dat het welhaast onverwoestbaar voorkomt en het vooreerst moeilijk zal zijn om aan deze stad naar het uiterlijk een sterk-sprekend communistisch cachet te verleenen.

Moskou is van de oude steden wellicht de stad, die de achterlijkste bouwverhoudingen kende en daarom de sterkste verandering ondergaat. Twee jaar geleden reeds konden wij constateeren, dat het oude middeleeuwsche, dorpsgemeedelijke karakter der stad zichtbaar was aangetast, schoon nog volstrekt niet gebroken, door den nieuw-opkomenden stijl der harde, onverbloemde zakelijkheid. Sedertdien is de slooping van het oude Moskou met sprongen voortgezet. Het schilderachtige centrum der stad is thans verwijdd door het afbreken van de beroemde poort, waar de schrijn der Iberische Moeder

Gods was gehuisvest en die vroeger het verkeer tusschen Roode Plein en Revolutieplein in den weg stond. Overal in het hart der stad hebben oude, vaak vervallen gebouwen plaatsgemaakt voor hoog-oprijzende moderne handelshuizen van even zoovele staatstrusts, voor nieuwe fabrieken met centrale keukens. In de onderscheidene districten, waarin Moskou is ingedeeld, vindt men nieuwe machtige partijgebouwen, soms hyper-moderne clubgebouwen, ruime warenhuizen. Desniettemin hebben de bolsjewisten het deel der stad, dat ligt tusschen de grens van het eigenlijke centrum en den uitersten rand van het Moskou van vóór den oorlog, vrijwel intact gelaten en zijn zij wat de arbeiderswoningen betreft eerst aan de periferie der stad — ook aan de Moskwa, die Moskou in het hart snijdt — in groot formaat gaan bouwen; zij leggen inderdaad om de stad heen een ruimen gordel van arbeiderswoningblokken, die wat den stijl en het materiaal betreft, krachtig afsteken bij het oude Moskou.

In de meeste andere steden vindt men ditzelfde beeld: groot-scheepsche verruiming van het hart der stad, — zooals b.v. te Charkof, waar het centrum der stad volkomen is weggebroken en geheel opnieuw gebouwd, zoodat het volstrekt onherkenbaar is geworden, — de verrijzing van op zichzelf staande gebouwen van commercieel karakter dwars door de bestaande bouworde heen, en het leggen van dikke gordels arbeiderswoningen rondom de stad, met inbegrip van studententehuizen. In deze blokken arbeiderswoningen vindt men voor elke wijk een groot coöperatief warenmagazijn. Van een streng-doorgevoerde communistische bouworde kan in deze steden nog geen sprake zijn, al draagt de opzet der plannen toch zooveel mogelijk een communistisch karakter.

* * *

Dit karakter komt eerst tot zijn recht op terrein, waar men van meet af aan vrij stond in de uitvoering van zijn plannen. Een sprekend voorbeeld hiervan is Dnjeprostroi, het reusachtige complex van fabrieken aan den Dnjepr, waar op den duur duizenden arbeiders werk zullen vinden en voor wie in één-en-denzelfden stijl onafzienbare blokken huizen worden opgetrokken, practisch gesproken vlak onder den rook der fabrieken. Hier ontwikkelt zich duidelijk een volledig communistisch stadsbeeld: de reusachtige fabriek met op korten afstand daarvan haar arbeiders in totaal bijeen in

MODERN INDUSTRIEEL GEBOUW TE CHARKOF.

woningblokken met clubgebouwen, centrale eet- en warenhuizen. In dit stadsbeeld ligt een stadsleven opgesloten, geheel verschillend van dat van West-Europa. Het leven van de bevolking der Russische communistische samenleving heeft, dank zij het algemeen regelend karakter van den staat, de neiging, zich naar binnen te keeren, zich af te spelen in de fabrieken, de besloten centrale keukens, en de clubs. Van een naar buiten gekeerd, gezellig en comfortabel restaurant- en caféleven is geen sprake meer. Wat Moskou en Leningrad thans aan vrij en vrij-oncomfortabel restaurant- en caféleven kennen, is feitelijk berekend op hen, die buiten de maatschappelijk-georganiseerde Russische arbeidersbevolking staan en op deze instellingen zijn aangewezen. Vergeleken bij twee jaar geleden is het vrije café- en restaurantleven, dat toen, eerst bij den aanvang van het vijfjarenplan en de socialisatie ook van het restauratiebedrijf, nog een zekeren omvang bezat, al had het ook geen kleur en bekoring meer, tot een rudimentair overblijfsel ineen geschrompeld. Overgebleven zijn in hoofdzaak de hotels, waar nog slechts de buitenlander of de reizende staatsambtenaar komt. Men krijgt de sensatie, dat op den duur, naar gelang de Sovjet-staat zich verder consolideert, dat wat van het uiterlijk waarneembaar gezelschapsleven nog over is, ten slotte geheel verdwijnt en zal opgaan in de coöperatieve instelling der arbeiders.

Het stedenbouwkundig- en woningvraagstuk hebben de bolsjewisten voor een aanzienlijk deel overijld moeten oplossen. Uit het enkele feit, dat Moskou, dat thans $2\frac{1}{2}$ millioen zielen telt, er in een jaar tijds honderdduizend inwoners heeft bijgekregen, dat de bevolking van een groote stad als Charkof in enkele jaren tijds is verdubbeld, kan dit reeds worden afgeleid. In 1928, bij het in werking treden van het vijfjarenplan, is het vraagstuk eigenlijk voor alle groote steden eerst acuut geworden. De bolsjewisten hebben ook hier iets gepresteerd, dat in de wereldgeschiedenis zeker op zichzelf staat. Men kan zeker waardeering hebben voor den durf en de snelheid, waarmee zij het probleem hebben aangevat. Als echter iets duidelijk zichtbaar de sporen draagt der overijling, dan is het ongetwijfeld de woningbouw. Men heeft hier inderdaad te maken met revolutiebouw. Er zijn in Rusland nieuwe bouwwerken, die wat hun architectonische schoonheid betreft kunnen wedijveren met architectonische producten van West-Europa en terecht de bewondering van

den vreemdeling afdwingen, doch ook is ontegenzeggelijk waar, dat de bolsjewisten bezig zijn Rusland te bezaaien met een leelijk type woning, klaarblijkelijk gebouwd naar een-en-hetzelfde ontwerp. Dit type is zuiver utilitair, berekend op het nut-zonder-meer, in vele gevallen het meest-eenvoudige nut. De geheele bouwvorme der bolsjewisten, de z.g. „Sowjet“-stijl, is gebaseerd op de strengste zakelijkheid, het meest-gevoellooze materialisme. Hun bouwwerken kenmerken zich door harde horizontale en verticale lijnen, glas en beton. Ook hun naar vorm, kleur en compositie beste scheppingen getuigen van een meedoogenlooze verstandelijkheid, die tegen den achtergrond van het oude, droomerige Rusland haast barbaarsch afsteekt. Wat men in deze bouwwerken zou kunnen waardeeren, is het streven naar strenge eerlijkheid en zuiverheid van vorm.

Doch de arbeiderswoningen der bolsjewisten zijn over het algemeen zóó eentonig, zoowel van bouw als van kleur, zóó grijs en grijs, dat men, met de prachtige architectuur van onze eigen steden in de herinnering, weinig waardeering kan koesteren voor het architectonisch beeld van den Russischen woningbouw. Moskou wordt, als het op dezelfde wijze als tot nog toe voortgaat, binnen betrekkelijk korten tijd één groote grijze en gore steenmassa, waaraan het oog weinig schoons beleeft en die, bij regenachtig weer, gelijk dit ons trof, een bepaald troosteloos en triestig effect maakt. De nieuwe steden, zooals bij Dneprostroi, aan den Dnjepr, zijn inderdaad onafzienbare en afzichtelijke huizenblokken, die eerder aan groote huurkazernes doen denken dan aan geriefelijke woningen. Men kan de Russische samenleving echter niet vergelijken bij de West-Europeesche, waarvan het beschavingspeil voorloopig nog aanzienlijk hooger staat. De nieuwe Russische woningbouw is inderdaad een reflex van het tegenwoordige b e s c h a v i n g s n i v e a u der Russische samenleving, die, evenals de arbeiderswoningen, zoo goed als volkomen genivelleerd, eenvormig en eentonig is.

De vraag is, of de soort der woningen, die de bolsjewisten thans bouwen, een permanent karakter hebben, of dat zij voor korten tijd een overgangsvorm zijn naar een type, dat hun steden een vriendelijker karakter zal verleenen. Erkend dient, dat zij met hun middelen hebben moeten woekeren en dat zij weinig tijd hebben gehad om de munitieuze zorg aan hun woningbouw te besteden, waartoe ruime middelen en onbeperkte tijd de gelegenheid geven. Het gevaar bestaat echter,

dat de bolsjewisten zich aan hun woningtypes voor zeer lange jaren binden.

* * *

Het interieur der woningen bevredigt niet. In alle opzichten zijn er tekortkomingen. De accommodatie zou, afgemeten naar onze verhouding, voor de gezinnen, die er herberging vinden, te klein zijn. De Russen zelf beschouwen de beperking dezer accommodatie als van tijdelijken aard. In verhouding tot de woonruimte, waarover de Russische arbeiders vroeger beschikten, moet zij echter op zichzelf veelal als een vooruitgang worden beschouwd. Hierbij moet rekening worden gehouden met het feit, dat de Russen, zoowel ouders als kinderen, hun vrijen tijd zooveel mogelijk slijten in hun clubgebouwen en andere communistische instellingen, waardoor het woonhuis een sterk bijkomstig karakter voor hen verkrijgt.

De haastigheid, waarmede gebouwd wordt, en het gebrek aan vakbekwaamheid, treffen zelfs den leek. In een der woningblokken bij Dnjeprostroi, die wij bezochten, waar de woningen in onvriendelijke, eindelooze gangen aan elkaar grenzen, sloot geen deur naar behooren. Alles is navenant. Over het materiaal, dat wordt gebruikt, wordt geklaagd. Daken en vloeren, die in beton zijn ontworpen, worden uitgevoerd in hout wegens gebrek aan staal voor versterking, balcons kan men waarnemen geheel zonder vloeren wegens gebrek aan cement. Er heerscht een ongelooflijk gebrek aan materiaal van allerlei soort. Geklaagd wordt ook over te weinig zorg besteed aan plaatsing der waterclosets, die vaak op een donkere plek in de huizen worden gebouwd, waar te weinig of geen ventilatie mogelijk is. Dit is zeker verwonderlijk in een land, waar den kinderen thans van de wieg af hygiënische begrippen worden bijgebracht en waar tegenwoordig op elk station en op elke andere plaats van openbaar verkeer een vrouw of man met een veger bezig is, het terrein van stof en afval te reinigen. Wat aan de nieuwe huizen wel het meest in het oog loopt, is de matelooze hoeveelheid gebroken ruiten, door heel Rusland, die niet vernieuwd worden, klaarblijkelijk als gevolg van een groot tekort aan glas. Het geeft den huizen een rommelig onverzorgd karakter, dat den naargeestigen indruk der architectuur versterkt.

Hiermede zijn de voornaamste gebreken van den nieuwen Russischen woningbouw opgesomd.

* * *

Uit het bovenstaande blijkt, dat Sovjet-Rusland, al betracht het ook grooten ijver bij de oplossing van het woningprobleem, nog verre afstaat van de verwezenlijking van een stedenbouwkundig program, dat in het algemeen in architectonisch of sociaal opzicht bevredigend kan worden genoemd. Afgescheiden van de architectonische en sociale eischen, die men aan de woningen van een communistische samenleving mag stellen, zal het probleem van de huisvesting der arbeiders den architecten de eerstvolgende jaren de handen nog vol geven. Dit probleem houdt ten nauwste verband met de industrialisatie, en zoolang deze nog in een vrij snel tempo wordt voortgezet, en de fluctuatie onder de bevolking aanhoudt, komt het probleem van den woningbouw zeker niet voor bezonkener behandeling in aanmerking.

HET AANGEZICHT VAN MOSKOU.

Moskou is de stad der kerken. De regeering heeft de kerken voor een zeer aanzienlijk deel gesloten en de grootste ervan in musea veranderd, waar het volk zijn kunstzin, of wellicht in stilte ook zijn gekoesterde godsdienstige gevoelens, kan bevredigen door de aanschouwing van schoone fresco's met ontroerende heilige voorstellingen. Officieel is de kerk vrijwel dood, en indien men den moed ertoe zou bezitten, zoo zou men geen enkelen kerkdienst meer dulden; maar in het Moskousche stadsbeeld is de kerk nog altijd een krachtig-werkend architectonisch element, dat zijn karakter stevig en onuitwischbaar op de stad drukt.

Het in het hart der stad, veertig meter hoog aan den Noordelijken oever der breede Moskwa gelegen wit-ommuurde, driehoekige Kreml — een geweldige groep slottorens, kerken, gedenkteekens en staatsgebouwen — overheerschen de drie voorname kathedralen volkomen: wonderlijk-gevormde, kleurrijke koepels, die de aandacht bij de eerste kennismaking, en steeds weder, dwingend voor zich opeischen. Zij bepalen de sfeer, die direct versterkt wordt door eenige specimina van magistrale kerkelijke bouwkunst vlak buiten de muren van het Kreml. En wie zich de moeite gunt, de transen van den Verlosserstempel te bestijgen, geeft zich over aan de onvergelijkelijke betoovering van een ongelooflijk mooi sprookje: een dichten, zich mijlen in het rond bewegenden, levenden cirkel van wellicht duizenden gouden, zilveren, kopergroene, vaal-zwarte, zilver-grijze, blauwe, roode, violette, witte, meereendeels peervormige of bolvormige, doch ook spitse koepels

en koepeltjes van meer dan duizend kerken en kapellen, alle met sterke, machtige gouden kruisen bekroond. Hier staat men tegenover wat de Russen terecht plachten te noemen „de met goud-gekleurde stad.” De koepels en kruisen rijzen majestueus en zegevierend boven de huizen uit en spinnen gezamenlijk een middeleeuwsche mysterieuze en mystieke sfeer onder den hemel, vormen te zamen een fascinerende, onverzettelijke macht, in den loop der eeuwen vastgeworteld en gegroeid. In het glanzende zonlicht een honderdvoudige juichende, gloeiende galm van grootheid en onverwinnelijkheid, bij bedekte, vochtige lucht een teedere, smeulende, koesterende kleuren-symphonie vol zachte, weemoedige lachen voor het oog. Het beeld wordt ondersteund en voltooid door on-eindig-vele kopergroene daken en ranke torentjes der geel-verweerde of rijzige rood-baksteen huizen. Alles bijeen een fantastisch coloristisch spel vol verrassingen, een Oostersch kleurenpalet.

Daalt men af naar den beganen grond en onderneemt men een dooltocht door de stad, men slaat schier geen straathoek om, of de blik blijft rusten op een Godshuis, dat door zijn stralende grootschheid, of den ootmoedigen eenvoud en de schilderachtigheid van zijn aangevreten muren en de ikon met de beeltenis der Moeder Gods, de omgeving beheerscht.

Men ervaart het ontbreken van den pope in dit milieu als een gemis.

De kleurenrijkheid van het kerkenbeeld sluit zich bij het algemeen architectonisch beeld van Moskou voortreffelijk aan. Bij alle verwaarloozing, welke sedert de laatste tien jaren het lot van Moskou is geweest, springt het picturaal karakter der stad duidelijk naar voren. De Rus noemt Moskou: de wit-ommuurde stad. Daarin liggen beeld en sfeer van zijn hoofdstad tegelijk uitgedrukt. De naam is herkomstig uit de veertiende eeuw, toen Dmitri Donskoi, na de opdringende Tartaren te hebben verslagen, de onvoldoende eikenhouten palissade deed vervangen door een witte steenen muur. Deze witte muur staat thans in het midden der stad, de z.g. *kitai gorod*, en is een schilderachtig stuk mooi.

In het centrum van deze stad zoekt de breede Moskwa onder ruime luchten met vaak teekenachtige wolkenpartijen zwierig haar weg; aan haar oevers staan leege, blinde paleizen met de sporen der verarming. De stad is met een weergaloze verspilling van ruimte gebouwd, die zich niet in de

eerste plaats in de breedte der straten uit, doch in de weidschheid der huizen van den vroegeren adel, in het bijzonder der o s s o b n j a k i, de eigen huizen met royale erven en tuinen, waar de landedelman 's winters met zijn stoet van personeel kwam binnenvallen. Deze o s s o b n j a k i zijn thans veelal verwaarloosd en vervallen, doch scheppen door het karakteristieke van hun landelijken bouwstijl en de onbestemdheid hunner verweerde kleuren oude sfeer. Daar tusschendoor wringen zich nauwe, bochtige, grillige straten, die ten Noorden van de Moskwa soms moeizaam klimmen, zijn kleurige pleinen genesteld en staan door den tijd zwaar beduimelde poorten. De bestrating is keiig en onregelmatig als van een gemoedelijke provinciestad. De bevolking is oneindig gevarieerd met alle typen van het Oosten van Europa en Azië, haar kleedij is bont als een staalkaart.

Dit is het beeld van Moskou. Zijn algemeen karakter is middeleeuwsch. Het heeft het aangezicht naar het Oosten gericht. Het mystieke, het picturale, het droomerige overweegt.

* * *

Het hierboven geschetste beeld is niet geheel juist. Niet meer geheel juist. Het is bezig een verandering, een zeer ingrijpende en zeer snelle verandering te ondergaan. Bij het zwerven door Moskou bespeurt men, dat er aan alle zijden hartstochtelijk wordt gebroken, en gebouwd. In vele hoofdstraten vindt men de dorpsche keien vervangen door glad asfalt, dat als een breede, donkere voor den grond snijdt; het opwoelen van andere straten wijst op het ernstig voornemen tot algemeene moderniseering van het stratennet.

Maar telkens ook stuit men op een modern gebouw, fabriek of huizencomplex, wat constructie en materiaalgebruik betreft volledig ontleend aan de West-Europeesche architectenschool van de meest-moderne richting: uiterst-streng, strakke lijnen van beton en glas, staalhard van zuiver-verstandelijke oplossing, nuchter, toonloos grauw of grijs, zonder eenige versiering, die de scherpe lijn breekt. Men gevoelt intuïtief, dat hier wat gebeurt, dat zich met haast een nieuw beeld in de figuur van Moskou aan het ontwikkelen is. Op de transen van de Verlosserskerk krijgt dit beeld klaarder omlijsting: onder de gevoelige, vroolijke kerkkoepels en tusschen de weeke, vriendelijke karakters der oude huizen breekt reeds

overal, naar welke zijde men den blik ook richt, het strak-gelijnde, afgemeten, onvermurwbaar-grijsgrauw profiel der nieuwe gebouwen door. Het valt niet te miskennen: in het beeld van het oude, Oostersch-levendig Moskou is een breede bres geschoten door het kil, hooghartig Westen. Men ervaart het als een pijnlijken dissonant. De pezige, ribbige gebouwen staan daar als een opdringerige uitdaging aan een geheele wereld, vol breede rust en weldadige gemoedelijkheid, naar het schijnt niet tot verweer bij machte of geneigd.

Moskou maakt op één keer een sprong van eeuwen. Terwijl in het Westen de moderne bouwkunst zich stapsgewijze heeft ontwikkeld uit het voorhanden materiaal, elke nieuwe bouw-orde een lange periode van tasten en zoeken, en vaak scherpen strijd moest doormaken om tenslotte haar klaren eind-vorm, en erkenning, te vinden, vindt men hier vrijwel zonder overgangsvorm, zonder eenigen geestelijken strijd, kant en klaar den verst-gevorderden bouwstijl van het Westen van Europa geënt op sterk-Oosterschen bodem, waar het gevoels-, het mystiek element zoo tastbaar sterk is ontwikkeld. Een experiment van ontzaglijken durf en onberekenbare consequentie. Het beteekent onvoorwaardelijk een geestelijke richting op het Westen, waarvan in het oude Rusland eigenlijk nooit iets heeft willen weten. Want deze nieuwe gebouwen zijn niet maar zinledig product van uiterlijk toeval, maar een welbewuste uiting van een sterk doorgevoerd rationalisme of materialisme, dat de leiders van het tegenwoordig Rusland bij al hun handelingen drijft. Zij zijn niet anders dan een merkwaardige manifestatie van het gulzig binnenhalen van de Westersche techniek, waarop men in Rusland, niet alleen op dit terrein, doch allerwegen stuit, en waarvoor alle andere overwegingen zoo noodig met dwang moeten wijken. Als zoodanig zijn zij mede een rechtstreeksche aantasting van het religieus gevoel en van de kerk.

Men ontkomt niet aan de vraag, of het volk dezen geestelijken omzwaai zal medemaken, dan wel zich op den duist zal verzetten. Het bloote feit, dat tijdens den burgeroorlog geen kerk moedwillig is geschonden, en dat van geen enkele kerk een kruis is afgeslagen, zou er op kunnen duiden, dat er bij het volk zelf van geen geestelijken beeldenstorm sprake is geweest, dat het althans geen sterke anti-religieuze gevoelens koesterde. Wereldlijke en kerkelijke macht waren in het Rusland van den tsaar zóó sterk met elkaar verbonden, — waar-

van het Kreml het duidelijk-sprekend bewijs vormt, — dat als deze gevoelens sterk in het volk hadden geleefd, een aanval op de kerken zelf moeilijk kon zijn uitgebleven.

Zeker is, dat de bevezende stugheid van een eenvormige en eentonige rechtlijnigheid den licht-aansprekenden gevoelens der oude generaties niets heeft te vertellen.. Het belangrijkste is echter, hoe de nieuwe generaties zullen reageeren, of dezen zich al dan niet achter haar mentors zullen scharen. Niet te ontkennen valt, dat èn door de revolutie, èn door de consequente geestelijke drijfkracht der leiders ook in de psyche van het volk een belangrijke verandering is ingetreden. Onder de jeugd werpt men op het oogenblik inderdaad tengevolge van allerlei invloeden, met oude gewoonten en gebruiken ook den godsdienst overboord. Of dit van blijvenden aard zal zijn? Het valt moeilijk te zeggen. Maar men zou niet verwonderd behoeven te zijn, als de mystieke zin van den Rus, bevrijd van druk weer aan zichzelf overgelaten, op een gegeven oogenblik weder doorbrak.

In ieder geval is ook voor de jeugd van den gloed van zijn kerken tot de onaandoenlijke strengheid van het tegenwoordig bouwkundig rationalisme, waarin men het veredelende en beslissende gevoels-element mist, een geweldige sprong. En men heeft ons verzekerd, dat tegen het laatste al nieuwe stroomingen opkomen.

* * *

Het moge in het midden blijven, of Moskou innerlijk nóg het aangezicht naar het Oosten heeft gericht.

Maar het is wel nog de stad der kerken.

De jeugd moge zich blijvend van den godsdienst afwenden of niet, de regeering moge het werk van de slooping van het oude Moskou voortzetten en het overdekken met hard beton en glas, — de koepels der kerken en kapellen zullen daarboven toch als even zoovele heerlijke wonderen van Oosterschen vorm en kleur blijven uittronen. Al zullen zij ook een anachronisme vormen in het geestelijk toekomstbeeld, waarvan de leiders der bolsjewisten thans droomen.

EEN TOCHT OP DEN WOLGA.

Moedertje Wolga! De Russen spreken van *M o e d e r t j e* Wolga. Slaat men er de officieele grammaire op na, dan vindt men dat alle namen van rivieren vrouwelijk zijn, behalve de Rijn, de Donau, de Wolga. De Russen storen zich niet aan *o n z e* grammaire, en wanneer zij hun geweldige rivier met Moedertje aanspreken, leggen zij daarmee getuigenis af van de groote teederheid, die zij haar toedragen. De Rus zegt gauw Moedertje, evenzeer als hij gauw Vadertje zegt, en wanneer hij derhalve den Wolga, den machtigsten stroom van heel Europa, uit gewoonte liefkoozend benaamt, moet deze in zijn leven wel een heel bijzondere plaats innemen.

Dat doet hij dan ook. Een criticus van het bolsjewisme heeft ons gezegd, dat er buiten en behalve het bolsjewisme, ook nog Rusland zelf was. Wanneer men in Moskou rond-dwaalt op zoek naar symptomen, waaruit de werking van het bolsjewistisch stelsel valt af te leiden, zou men allicht kunnen vergeten, dat er buiten het bolsjewisme inderdaad ook nog zoo iets als een Rusland bestaat, dat aan de bolsjewistische theorie ontsnapt. Wie zich daarvan wenscht te overtuigen, hij zoek den Wolga op en vare dien met een der vele mooie ribierbooten af.

Men merkt het, zoodra men van Moskou komend te Nizjni-Nowgorod, de beroemde Russische handelsstad, die aan de samenvloeiing ligt van Oka en Wolga, het station verlaat. Vlak voor u de ook al zeer breede Oka en in de verte, met een reusachtige voetbrug, die de op beide oevers van de Oka

gelegen gedeelten van Nizjni-Nowgorod met elkaar verbindt en het panorama even breekt, de geweldige Wolga. De indruk, dien wij aan dit panorama hebben behouden, is van een zich in de eindeloosheid verliezende, ontzagwekkende weidschheid. Men voelt het bij intuïtie terstond: deze weidschheid is niet een belangwekkend plaatselijk verschijnsel, door een buitenissige gril der natuur veroorzaakt, doch de onverhoeds-verrassende karakteristiek van het land. Men weet dat Rusland een ontzaglijk land is, dat zijn ruimte en afstanden onmetelijk zijn, — doch niet voor en aler men, volkomen onvoorbereid en plotseling, als viel op éénmaal een reusachtig gordijn, vóór de machtige samenvloeiing van Oka en Wolga staat, beseft men het ook. Een Oka, een Wolga, in hun schier gigantische breedte van oever tot oever al reeds niet zoo ver van den bovenloop, maken de onmetelijkheid van het land zelf tastbaar.

* * *

Een tocht op den Wolga zelf is een openbaring, een wonder. Als een dikke en lange zwarte kronkel staat hij aangegeven op de aardrijkskunde-kaarten, en als een oneindige steeds maar breeder en machtiger wordende waterader wringt hij zich in duizend bochten door Rusland van ver in het Noord-westen tot in het uiterst Zuid-oosten, waar hij zich uitstort in de Kaspische Zee. Wie den Wolga van een behoorlijk bevaarbaar punt in het Noorden wil afvaren tot Astrakan, kan, dus mét den stroom mede, op een redelijk snelvarende boot, op een dag of tien rekenen. Wij hebben het middenstuk bevaren, van Nizjni tot Saratof, hetgeen drie dagen in beslag neemt, rijkelijk lang om voor altijd een sterken indruk te krijgen van de grootschheid van deze rivier in het onbegrensde Russische landschap.

De tocht ontleent ongetwijfeld in de voornaamste plaats zijn bekoring aan deze grootschheid. De rivier schiet, beter wellicht: zwaait tusschen een hoogen en een lagen oever door, den hoogen aan den rechterkant, den lagen aan den linkerkant. De hooge oever bestaat uit lage, heel langzaam klimmende heuvelen, die hier en daar van formatie veranderen, vaak gekarteld zijn, doch soms den merkwaardigen vorm van trapezium en vierkant aannemen. Deze heuvelen zijn voor een groot deel met dicht en zwaar hout bezet: dennen, wilgen,

berken. Zij vormen een rijke, boeiende afzetting van den stroom. De lage oever is vaak begroeid met struik- en grasachtige gewassen, niet hoog genoeg om het oog te trekken, doch precies even te hoog om uitzicht te gunnen op de zich daarachter uitstreckende eindelooze velden, ongeacht het streepje steppenachtig terrein, dat men reeds ver in het Zuiden een enkel maal onder de zon kan zien schitteren. Het drenken van paarden en vee, een Hollandsche molen, breekt op den lagen oever soms de eentonigheid.

Tusschen deze oevers leeft de Wolga een zeer spannend eigen leven. De rivier zwaait in breedte, machtige bochten, even breed en machtig als de rivier zelf, door het land. De bodem der rivier is zandig, en in het geheele stroomgebied hebben zich overal zandruggen, als reusachtige bovendrijvende walvisschen, gevormd, of lange, scherpe zandtongen, die, ver van den oever tartend het water instekend, onder het scherpe halftropische licht van Zuid-Rusland fel flikkeren. Hier en daar verheft zich in het midden der rivier, of in een meerachtige bocht, een beboscht eiland, dat aan de kanten naar het schijnt nauwelijks doortocht laat. De Wolga-boot heeft met al deze verkeersbelemmeringen rekening te houden. De gezagvoerder, die den Wolga bevaart, moet stellig een bevaren baas zijn, die zeker is van zijn zaak. Men, moet zijn boot over het watervlak van den Wolga sierlijk zien zwenken, als zij een breedten zandrug moet mijden, of via een smalle geul — althans op een afstand gezien smal — om een eiland moet heen-boegseeren, om weer in ruim water mooi uit te loopen. Dit breed scheren van de boot over het water van links naar rechts, deze prettige spanning, door de fijne navigatie gewekt, waardoor het varen kleur en fleur krijgt, als bevond men zich op een tjotter, die staat onder het spel van den wind, maken den tocht voor den passagier tot een waarachtige vreugde.

* * *

De rivier is overigens één stuk vroolijk leven doordat zij onvermoed druk bevaren wordt door schepen en schuiten van elk soort en slag; één lange sliert van vaartuigen trekt dag-in, dag-uit den Wolga op en af, — totdat de felle winter komt, die het water doet verstijven en de vaart stopzet. Deze booten doen, voor zooveel zij er belang bij hebben, de vele,

op beide oevers gelegen steden en dorpen aan tot het afzetten en opnemen van passagiers, het laden en lossen van goederen. De steden en dorpen, ofschoon op zichzelf talrijk genoeg, liggen wederom oneindig ver uit elkaar — waardoor de sensatie van de onmetelijkheid van het land nieuw voedsel vindt. Van de dorpen ziet men veelal niet anders dan de aanlegsteigers, waartoe een platboomschuit met een daarop gebouwd huis dienst doet; de dorpen zelf liggen achter den dijk. De paar groote steden, zooals Samara en Saratof, vertoonen zich als in de breedte ver-uitgerekte en terras-gewijze neergezette Oostersch-witte huizenrijen, waarboven zich de vele mooie, kleurige kerkkoepels en minarets — men herkent hier den Turkschen invloed — verheffen. Van het belangrijke Kazan, dat op den hoogen oever ligt, ziet men daarentegen niet anders dan een paar schamele huizen boven op den dijk.

Hoe Zuidelijker men vordert, des te meer kleur krijgt het meren op aanlegplaatsen. Men bemerkt dat men zich bevindt diep in het hart van Rusland, ver van het centrale cultuurcentrum. In steden als Samara en Saratof krijgt men den welgemeenden raad goed op zijn *qui vive* te zijn tegen het ras der vingervluggen, dat graag op den welvoorzienen buidel van plezierreizigers aast. In de donkerkleurige passagiers, die in hun havelooze plunje aan boord komen, herkent men vaak de warmbloedige Tartaren, die met vrouwen en kinderen schilderachtige groepen vormen. Wanneer het sein tot embarkeeren gegeven wordt, dringen mannen met rauw getier tusschen huilende kinderen en angstige vrouwen naar voren, met hun armzalige kisten of bundels baan zoekend. Een scherpe snauw, of een krachtig handgebaar van een toezierend scheepsbeambte temperen de drift. Sjouwerlieden dragen op een draagstoel op den rug geweldige kisten en balen aan boord, die zij alleen aan kunnen; in aan het Oosten herinnerenden melodieuzen maatmuziek werken anderen samen aan grooter vrachtgoed.

De vaart op den Wolga heeft nog een andere bekoring: het oneindig-lange en geweldig-brede houtvlot, dat er wederom aan herinnert, dat men in een gebied vertoeft van ontzaglijke afmeting. De houtvloten verleen den Wolga eigenlijk zijn schilderachtigheid. Men vindt ze van afstand tot afstand geregeld op het water, in formatie van kilometers lengte soms. Zij groeien daar voortdurend aan en worden, even vóór het intreden van den winter, naar de plaatsen hunner bestemming

gesleept. Deze houtvloten zijn bewoond, van den aanvang af. Op de vloten zijn een of meer woningen gebouwd, die in de verte gezien op den onbekende eerst den indruk maken van witte hondenhokken. Het merkwaardige van deze woningen is, dat zij heelemaal den vorm hebben van het mooie, evenwichtige Russische blokhuis en versierd zijn met prachtig bewerkte raamkozijnen van typisch Russische constructie. Zij verhoogen de levendigheid van den Wolga, doch den gezagvoerders van schepen maken zij de verantwoordelijkheid zeker niet lichter.

* * *

Moedertje Wolga!

De Rus bemint zijn machtige rivier zoo teeder als ware het een vriendelijk-murmeland beekje. Hij bezingt ze in sentimentele liedjes, die men den heelen Wolga langs hoort. Wie zal echter zeggen, waarom hij ze precies zoo bemint? Kan men altijd precies zeggen, w a a r o m men iets bemint? Maar zeker is, dat de Rus in den Wolga, die dwars door Rusland heenstroomt, zijn eigen, groote Rusland, het echte Rusland, terugvindt, dat hem zoo dierbaar is, en wel niet anders kan, dan daaraan zijn vreugden en smarten toevertrouwen.

De inhoud van dit boek verscheen artikelsgewijze in <i>Het Algemeen Handelsblad</i>

INHOUD.

	Bladz.
Ter inleiding	5
Economisch toerisme in Sovjet-Rusland	9
Enkele karaktertrekken van het vijfjarenplan	18
Staats- of coöperatief landbouwbedrijf	24
De eischen van de harde praktijk van het leven	35
Werkelijke behoeften en arbeidspraestatie	42
Van het economisch oorlogsfront	49
Economische moeilijkheden en tegenslagen	55
Het sociaal motief in het arbeidsproces	63
Het beslissende jaar 1931	70
De dictatuur van het proletariaat	78
Volksopvoeding en economie	86
De invloed van de politiek op tooneel en film	93
Een gedwongen politiek des vredes	100
De strijd tegen Kerk en Godsdienst	107
De positie van de vrouw in maatschappij en gezin	115
Het euvel van het verwilderde kind	125
De beginselen der Sovjet-Russische strafwetgeving	133
Het karakter der steden	140
Het aangezicht van Moskou	148
Een tocht op den Wolga	153

Van MAURITS DEKKER verscheen:

AMSTERDAM

ROMAN

MET RAKE WAARHEDEN
EN WARE RAAKHEDEN

PRIJS INGENAID Fl. 2.90

—

GEBONDEN Fl. 3.90

UIT DE BEOORDEELINGEN:

Dekker neemt een greep van hedendaagsche Amsterdammers, bijeenwonend in zoo'n modern gebouw en geeft hun geschaakte maar zielige levens als een synthese van algemeen Amsterdamsch leven van dezen tijd. Dekker is een uitnemend toegerust schrijver met tempo en temperament. Na de lezing van zijn boek, rijst Amsterdam als een visioen voor u op.
Haagsche Post.

Een opmerkelijk, nieuw Nederlandsch boek van een heel knap schrijver.
Herman Poort.

Een knap geschreven boek.
Haagsche Courant.

Onmiskienbaar talent, dat is hetgeen we onmiddellijk uit dit boek proeven.
Delftsche Courant.

Een buitengewoon knap boek. In Amsterdam klopt het hart van Holland, welnu dit boek is Hollandsch door en door.
Java bode.

Het is wel het allerbeste werk de laatste jaren in de Nederlandsche literatuur verschenen. Een schrijver, waarop ons land met recht trotsch mag zijn!
Alg. Ind. Dagblad.

Het is het leven zelf dat er in trilt. Dat geeft dit boek voor ieder een groote waarde.
Bredasche Courant.

Moge Holland eens zoover komen dat 't beseft dat „Merijntjes”, „Opstandigen” en „Kloppen op 'n deur” geen eer voor de Nederlandsche letterkunde zijn, maar wel werken als „Amsterdam”.

IN ELKE BOEKHANDEL VERKRIJGBAAR

ANDRIES BLITZ - UITGEVER - AMSTERDAM

MAURITS DEKKER,

REFLEX

R O M A N

INGENAAID Fl. 2.90

—

GEBONDEN Fl. 3.90

„Reflex” is het uiterst zorgvuldige en door een diep-indringende zielsontleding volkomen verantwoorde en aannemelijk gemaakte relaas van de terechtstelling op den electrischen stoel in de Pentillon gevangenis te New York, van den moordenaar Albert Donner. Deze terechtstelling wordt bijgewoond door een der gezworenen, den ingenieur Edgar Atkins, die op het oogenblik der executie het bewustzijn verliest. Wanneer hij uit zijn bewusteloosheid ontwaakt, verkeert hij in een acute psychose waarin hij zich geheel met den persoon van Donner identificeert.

Maurits Dekker heeft met dit boek, voorgoed een plaats ingenomen in de allerbeste en allerbelangrijkste romankunst van onzen tijd. De uitwerking durven wij zonder voorbehoud meesterlijk te noemen, een aanwinst voor onze literatuur die een warme gelukwensch verdient.

Uit de bespreking van de Nieuwe Rotterd. Courant.

IN ELKE BOEKHANDEL VERKRIJGBAAR

ANDRIES BLITZ - UITGEVER - AMSTERDAM